

Katariina Hanhisalo

KEHITTYVÄ KIRJASTO

Mikkelin kaupunginkirjasto 1965–1973, Etelä-Savon maakuntakirjasto 1974–2011

KEHITTYVÄ KIRJASTO

Mikkelin kaupunginkirjasto 1965–1973, Etelä-Savon maakuntakirjasto 1974–2011

Katariina Hanhisalo
Opinnäytetyö
Kevät 2012
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Katariina Hanhisalo

Opinnäytetyön nimi: Kehittyvä kirjasto: Mikkelin kaupunginkirjasto 1965–1973, Etelä-Savon maakuntakirjasto 1974–2011

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2012

Sivumäärä: 96 + 8 liitesivua

Opinnäytetyö sai alkunsa alkuvuodesta 2011 ja sen tilaajana toimi Mikkelin kaupunginkirjasto. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata Mikkelin kaupunginkirjaston vaiheita. Aikaväliksi valittiin vuodet 1965–2011, sillä Kyösti Väänänen on jo tehnyt tutkielman kirjaston ensimmäiseltä sadalta toimintavuodelta. Opinnäytetyön on tarkoitus toimia jatkona tälle tutkielmalle ja kertoa kirjaston vaiheista ja sen toiminnan merkittävimmistä käännekohtista.

Opinnäytetyössä on käytetty historiallis-kvalitatiivista menetelmää ja deskriptiivistä tutkimusta. Työssä on lisäksi käytetty kvantitatiivista menetelmää ja teemahaastattelua. Ennen varsinaista Mikkelin kirjastolaitoksen historiasta kertovaa osuutta on taustoja kirjastolaitoksen kehittymiselle Suomessa. Luvussa selvennetään muun muassa lakeja, asetuksia ja yhteiskunnallisia taustoja, jotka ovat vaikuttaneet kirjastolaitoksen toiminnan muuttumiseen.

Pääasiallisena aineistona ovat olleet Mikkelin kaupunginkirjaston toimintakertomukset, tiedotuslehti Nuotan vuosikerrat sekä kirjastolautakunnan pöytäkirjat ja viranhaltijapäätökset. Lisäksi on käytetty muita pieniä historiikkeja, sanomalehtiartikkeleita, pienpainatteita, tilastotietoja, kuvia sekä muuta arkistomateriaalia. Historiaosuuden alussa on Väänänen tutkielmaan perustuva tiivistelmä kirjaston ensimmäisestä sadasta toimintavuodesta. Historiaosuuden lopussa on Mikkelin kaupunginkirjaston tulevaisuuden näkymiä, jotka on saatu haastattelemalla kirjastotoiminnanjohtaja Virpi Launosta.

Opinnäytetyössä tutkittiin kirjastolaitoksen vaiheita ja etsittiin merkittävimpiä käännekohtia. Käännekohtia löytyi neljä ja ne olivat uuden kirjastotalon saaminen, ensimmäinen atklainauksenvalvontajärjestelmän tulo Mikkeliin, tietohuollon kehittämisen aloitus erilaisten hankkeiden ja projektien avulla sekä seutuyhteistyön aloittaminen ja sen muotoutuminen. Lisäksi tilastojen avulla tutkittiin tärkeimpiä tunnuslukuja kuten kirjaston käyttöastetta ja kokoelmia ja tulevaisuuden näkymissä hahmoteltiin kirjaston mahdollisia kehityssuuntia lähitulevaisuudessa.

Kirjastolaitoksen historia on kirjoitettu hyvin yleisellä tasolla ja aiheesta onkin mahdollista tehdä useita jatkotutkimuksia käyttäen hyväksi erilaisia näkökulmia. Historiasta voisi tutkia esimerkiksi palvelujen kehittymistä ja kirjastonhoitajan arkea, jolloin pääasiallisena aineistona voisi käyttää haastatteluja. Myös kvantitatiivinen tutkimus voisi tuoda aiheesta esiin uusia mielenkiintoisia seikkoja. Tietenkin muutamien vuosikymmenien kuluttua on aiheellista kirjoittaa vastaavankaltainen työ, sillä historiaa muodostuu kokoajan lisää.

Asiasanat: historia, historian tutkimus, yleiset kirjastot, maakuntakirjastot, kirjastotoimi, Mikkeli, Etelä-Savo

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Katariina Hanhisalo

Title of thesis: Developing library: Mikkeli City Library 1965–1973, South-Savo's Provincial Library 1974–2011

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2012 Number of pages: 96 + 8

The thesis was started in early 2011 and it was commissioned by Mikkeli City Library. The purpose of this thesis is to describe the history and the development of the city library. The time period 1965–2011 was chosen because the first hundred years of activity had already been described in a treatise written by Mr. Kyösti Väänänen. The thesis works as a continuation to this treatise and it describes the City Library's the most meaningful turning points and overall development during the chosen time period.

The research methods used in the thesis are historical-qualitative method and descriptive research. In addition quantitative method and theme interview were used. Prior to the actual history of the city library in Mikkeli some background knowledge of the Finnish public library system has been included. Also the laws, the degrees and the social backgrounds which have affected the changes within the public library system have been described.

The primary sources for the thesis were the Mikkeli City Library's annual reports, the newsletter Nuotta's volumes and the Library Commissions minutes as well as the Official decisions. In addition small histories, newspaper articles, statistics and other archive materials were used. The description of the time period 1965–2011 begins with an abstract based on Väänänen's treatise. The history part concludes with a chapter visioning the future of the city library. These visions and ideas have been collected from an interview of Ms. Virpi Launonen, the Mikkeli City Library executive director.

The purpose of the thesis was to describe the historical development and the most meaningful turning points of the Mikkeli City Library. These points turned out to be the following: the completion of constructing the new library building, the acquirement of the first library computer system, the different projects developing the information services and the beginning of the library cooperation in Mikkeli and its neighboring area. In addition the library's statistics were studied and some forecasts of the future development were visioned.

The history has been written on a very general point of view, there are many possibilities to research this subject deeper and more to the detail. For example, the research focus could be set to a certain time period or to a certain part of development — it might even be interesting to find out how the everyday life was for a librarian. Also a quantitative research could give new interesting information. Of course, after a few decades it will be reasonable to bring Mikkeli City Library's history up to date again.

Keywords: history, historical research, public libraries, provincial libraries, Mikkeli, South-Savo

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	JOHDATUS HISTORIALLISEN TYÖN TEKEMISEEN.....	9
2.1	Tutkimuksen tekeminen — prosessi ja tutkimusongelmat.....	9
2.2	Tutkimusmenetelmät.....	10
2.3	Lähteet.....	11
3	YLEISEN KIRJASTON VAIHEITA 1960–LUVULTA UUELLE VUOSITUHANNELLE.....	13
3.1	Vuoden 1961 kirjastolaki ja kirjastojen rahoitus	13
3.2	Valtionosuusuudistus	14
3.3	Maakuntakirjastot.....	14
3.4	Kirjastoalan koulutuksesta	15
3.5	Valtion kirjastohallinto	15
3.6	Kuntien kirjastohallinto	16
3.7	Vuosien 1986–1998 kirjastolait	16
3.8	Kirjastojärjestelmistä	17
3.9	Yhteistyö	18
3.10	Strategioista ja hankkeista	19
3.11	Laaduntarkkailu.....	21
4	MIKKELIN KAUPUNGINKIRJASTO 1864–1964 — TIIVISTELMÄ KYÖSTI VÄÄNÄSEN TUTKIELMAN POHJALTA.....	22
5	TILANAHTAUTTA JA HENKILÖSTÖVAJETTA — VUODET 1965–1975	25
5.1	Tilanahtaus ja henkilöstövaje helpottuvat.....	27
5.2	Maakuntakirjasto Mikkeliin	31
5.3	Kerhoja, kurseja ja näyttelyitä	33
6	UUSI RAKENNUS, UUDET TUULET — VUODET 1976–1984	35
6.1	Uutta toimintaa.....	39
6.2	Maakuntakirjastotoiminta muotoutuu.....	42
6.3	Toimintaa ja palveluja erityisesti lapsille.....	42
6.4	Kirjaston aarteita	43
7	ENSIASKELEET TIETOYHTEISKUNTAAN — VUODET 1985–1993.....	44
7.1	Kilava atk-lainauksenvalvontajärjestelmä.....	44
7.2	Tiedonhakupohjaisia ja tietokantoja kirjastolle	48
7.3	Palveluita	51

7.4	Tiedotustoimintaa.....	51
8	HANKKEITA JA PROJEKTEJA — VUODET 1994–2002	52
8.1	Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelma aloittaa tietohuollon kehittämisen	52
8.2	Itätieto jatkaa tietohuollon kehittämistä	57
8.3	Kuntaliitos ja uusi järjestelmä ATP Origo	59
9	SEUTUKIRJASTOSOPIMUKSIA JA YHTEISTYÖTÄ — VUODET 2003–2011	63
9.1	Neljä seutukirjastosopimusta allekirjoitettuna.....	63
9.2	Seutukirjastoyhteistyön antia	65
9.3	Palveluita paremmaksi.....	69
10	MIKKELIN KIRJASTOLAITOKSEN TOIMINTA LUKUINA	73
10.1	Lainaus, kävijät ja lainaajat	73
10.2	Kaukopalvelu	75
10.3	Siirtokokoelmat	76
10.4	Aineisto.....	77
11	TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ.....	78
12	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	82
13	POHDINTA.....	85
	LÄHTEET.....	87
	LIITTEET.....	97

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö kuvaa Mikkelin kaupunginkirjaston vaiheita ja sen toiminnan merkittävimpiä käännekohtia kaupunginkirjastona vuosilta 1965–1973 ja Etelä-Savon maakuntakirjastona 1974–2011. Aikaisemmin on ilmestynyt Kyösti Väänäsen tutkielma Mikkelin kaupunginkirjaston 100-vuotistoiminnasta vuosilta 1864–1964. Opinnäytetyön aihe saatiin talvella 2011, sen kirjoittaminen aloitettiin saman vuoden syksyllä ja lopulta työ valmistui keväällä 2012.

Kirjaston historian kokoaminen yksiin kansiin on kulttuurin vaalimista, sillä kirjaston historia on osa kulttuuriperintöä. Opinnäytetyö siis tarjoaa kaikille mikkeliläisille tien tutustua kirjastonsa historiaan. Opinnäytetyö on tärkeä myös kirjastolle itselleen, sillä tarkastelemalla menneisyyttä voi oppia mitä kirjastossa voisi kehittää ja mikä ei ole osoittautunut kehittämisen arvoiseksi. Lisäksi historian avulla voi myös täydentää sekä korjata jo olemassa olevaa tietoa

Tutkimusaika opinnäytetyölle on lyhyt, kun taas aihe on laaja. Näin ollen Mikkelin kaupunginkirjaston – Etelä-Savon maakuntakirjaston vaiheita kuvataan yleisellä tasolla. Tarkemmin käsitellään vain merkittävimpiä tapahtumia ja käännekohtia. Opinnäytteen tutkimusongelmat etsivät vastauksia seuraaviin kysymyksiin: millaisia vaiheita on Mikkelin kaupunginkirjastolla ollut vuosina 1965–2011? Mitkä ovat olleet merkittävimpiä käännekohtia Mikkelin kaupunginkirjaston historiasa vuosina 1965–2011?

Opinnäytetyön alussa on johdatusta historiallisen työn tekemiseen sekä taustoja kirjastohistorialle. Mikkelin kirjastolaitosta koskeva historiaosuus on helpompi ymmärtää, kun ensin on selitetty yhteiskunnallisia taustoja, lakeja, asetuksia ja muita uudistuksia, jotka ovat vuosien aikana muuttaneet kirjaston toimintaa. Historiaosuus on jaettu seitsemään lukuun, joista viisi ensimmäistä etenevät kronologisesti kertoen kirjaston vaiheista ja käännekohtista. Seuraavassa luvussa on kirjaston historiaan liittyviä tilastoja ja viimeisessä luvussa on Mikkelin kirjastolaitoksen tulevaisuuden näkymiä.

Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät ovat historiallis-kvalitatiivinen menetelmä ja kuvaileva eli deskriptiivinen tutkimus. Kvantitatiivista eli tilastollista menetelmää käytettiin lainaustoiminnan kehittymiseen ja kokoelmien karttumiseen liittyvien tilastojen tekemisessä, avaamisessa ja käsittelemisessä. Lisäksi kirjaston tulevaisuuden näkymiä kartoitettiin teemahaastattelulla. Pääasialli-

sena tutkimusmateriaalina olivat kirjaston toimintakertomukset, pöytäkirjat, tiedotuslehti Nuotan vuosikerrat, pienpainatteet sekä muu arkistomateriaali.

Opinnäytetyön lopussa on tekstiä selventäviä liitteitä. Liitteestä 1 on pääasiallisen tutkimusmateriaalin nimien lyhennykset ja niiden merkitykset. Lisäksi toimintakertomuksiin ja pöytäkirjoihin on lisätty nimen perään vuosi. Pienpainatteisiin on lisätty nimen perään säilytyskotelon numero ja sen perään pienpainatteen tai esitteen nimi. Lähdeluettelosta materiaalit löytyvät kokonimellä. Liitteet 2 ja 3 listaavat kirjaston johtajat heidän toimintavuosiensa mukaan sekä lautakuntien kokoonpanoa eri vuosina. Liitteet 4 ja 5 ovat karttoja: toisessa liitteessä on kirjaston pohjakartta ennen sen peruskorjausta ja jälkimmäisessä on karttoja, joihin on merkattu niin pääkirjaston kuin lähi- ja seutukirjastojen osoitteita.

2 JOHDATUS HISTORIALLISEN TYÖN TEKEMISEEN

Historian tunteminen on välttämätöntä, jotta voidaan ymmärtää nykyhetkeä ja valmistautua tulevaan. Tähän voidaan pyrkiä historiantutkimuksella käyttäen sen eri metodeja. Historiantutkijan tehtävä on selvittää, miten asiat tai tapahtumat olivat eikä miten niiden uskotaan tai väitetään olleen. Tutkija selvittää myös mitkä ovat syyt asioiden ja tapahtumien taustalla. On myös hyvä tietää, mihin historialla pyritään ja tekeekö se oikeutta esityksen kohteelle. Historiantutkija tutkii ja tulkitsee menneisyyttä sen tarjoamien lähteiden avulla ja toimii myös ilmiöiden tulkkina. Tulkitaan vaikuttavat aina historiantutkijan omat kokemukset, joten on tärkeä muistaa kriittinen havainnointi. (Kalela 2000, 13, 22; Hietala 2001, 28; Kaartinen & Korhonen 2005, 167.)

2.1 Tutkimuksen tekeminen — prosessi ja tutkimusongelmat

Tutkimuskohteena olivat Mikkelin kaupunginkirjaston vaiheet kaupunginkirjastona vuosina 1965–1973 ja Etelä-Savon maakuntakirjastona vuosina 1974–2011. Edellinen kirjastosta kirjoitettu historia päättyi vuoteen 1964, joten opinnäytetyö jatkaa kirjaston vaiheiden kuvausta nykyhetkeen 2011 saakka. Aihe saatiin Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjaston kirjasto-toimenjohtaja Virpi Launoselta alkuvuonna 2011 ja se hyväksyttiin Oulun ammattikorkeakoulussa samana keväänä. Opinnäytteen teko alkoi syksyllä viitekehysten kirjoittamisella ja eteni historiallisen materiaalin läpikäymiseen sekä historiaosuuden kirjoittamiseen. Haastattelu tehtiin keväällä 2012 ja työ valmistui lopulta saman vuoden toukokuussa.

Tutkimusprosessi etenee tiivistetysti esitettynä neljässä vaiheessa. Ensimmäisenä asetetaan tutkimusongelmat, koska tutkimus etenee niihin sidottuna. Tutkimusongelmat ovat tärkeä määrittellä tarkasti, sillä niistä voi saada vihjeitä menetelmän valinnalle. Ensimmäisessä vaiheessa määritetään myös tärkeimmät teoreettiset lähtökohdat, tutkimusmenetelmät ja selkeät tavoitteet. Lisäksi mietitään aiheen rajausta ja valitaan näkökulmat ja kontekstit sekä asetetaan työn aikataulu. Tutkimusongelmiksi tähän opinnäytetyöhön asetettiin: Millaisia vaiheita on Mikkelin kaupunginkirjastolla ollut vuosina 1965–2011? Mitkä ovat olleet merkittävimpiä käännekohtia Mikkelin kaupunginkirjaston historiassa vuosina 1965–2011? Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään kirjaston historiaa yleisellä tasolla sekä tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin vain merkittävimpiä käännekohtia. Opinnäytteen varattu aika vaikutti työ laajuuteen. (Autio, Katajala–Peltomaa & Vuolanto 2001, 11–12, 145; Hietala 2001, 22–23.)

Toisessa vaiheessa etsitään lähteitä ja arvioidaan niitä kriittisesti. Tutkimusongelmiin lähdettiin etsimään vastauksia Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjastolta saatavista lähteistä. Prosessin kolmannessa vaiheessa siirrytään analysoimaan lähteitä luokittelujen ja käsitteiden avulla, jotka ovat historiantutkimuksessa tärkeä määrittellä tavallista täsmällisemmin. Analysointia ohjaavat teorit ja menetelmät, jotka valitaan sen mukaan, mitkä niistä tuovat parhaimmin vastaukset tutkimusongelmaan. Laadullisessa tutkimuksessa ja etenkin historiantutkimuksessa olisi hyvä analysoida ja kirjoittaa samalla kun lukee lähteitä; kirjoittaminen toimii ajatteluna sekä antaa linjoja ja täsmentää aihetta. Neljännessä vaiheessa aloitetaan kirjoittaminen eli rakennetaan tulkinta sekä tulosten esitysmuoto. Laadullisessa tutkimuksessa usein toinen ja kolmas vaihe limittyvät, kun taas tilastollisessa tutkimuksessa ne pysyvät selkeästi erillisinä vaiheina. (Autio ym. 2001, 145, 150; Hietala 2001, 25; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 223–225.)

2.2 Tutkimusmenetelmät

Historiantutkimuksessa menetelmän valinta ja sen kuvailu ei ole helppo eikä yksiselitteinen asia. Monelle harrastajalle historiantutkimus ei edes tarvitse erillistä viitekehystä, vaan se on lähinnä kuvailevaa kertomusta. Näin ollen myös historiantutkijoilla metodeja on lähes yhtä monta kuin tutkijoitakin. On myös esitetty, että monen historiantutkijan metodi olisi yksinkertaisesti lähdekriittikki. Koska historian tarkka rekonstruoiminen on mahdotonta, historiantutkija voi kertoa asioista vain tietyllä tarkkuudella sekä spekuloida, kuinka asiat olisivat voineet olla. (Hietala 2001, 21; Kaartinen ym. 2005, 174.)

Hietala toteaa, että tutkimusmenetelmät valitaan historiantutkimuksessa aineiston mukaan (2001, 23). Opinnäytteen menetelmäksi valittiin tavallisin historiantutkimuksessa käytetty menetelmä – historiallis-kvalitatiivinen menetelmä. Menetelmä soveltuu tutkimukseen, jossa aineisto on pääosin kirjallista (em., 23). Tämän lisäksi käytettiin kuvailevaa eli deskriptiivistä tutkimusta, joka kuvaa ilmiön, tilanteen tai tapahtuman luonnetta, yleisyyttä tai historiallista kehitystä. Kuvaileva tutkimus vastaa kysymyksiin mitä, millainen ja miten (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2009a, haku päivä 19.8.2011). Opinnäytteessä haettiin siis vastauksia kysymyksiin mitä on tapahtunut ja miten käännekohtat on saavutettu sekä millainen on ollut kirjaston historiallinen kehitys. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen rinnalle otettiin kvantitatiivinen eli tilastollinen tutkimus, sillä opinnäytteessä on myös jonkin verran tilastoja. Aineistoa opinnäytetyöhön hankittiin myös haastattelun avulla ja haastattelutapana käytettiin teemahaastattelua.

Teemahaastattelu on joustava menetelmä, sillä se soveltuu niin kvantitatiiviseen kuin kvalitatiiviseenkin tutkimukseen. Teemahaastattelu sopii tähän opinnäytetyöhön, sillä se etenee teemojen vaarassa, eikä haastattelua varten tarvitse tehdä kovin yksityiskohtaisia kysymyksiä. Lisäksi haastattelulla voidaan helposti syventää jo tutkijalla olevia tietoja sekä selvittää monien asioiden taustalla piileviä motiiveja, jotka eivät kirjallisessa aineistossa tule ilmi. Haastattelun tekeminen ei kuitenkaan aina ole helpoin vaihtoehto, sillä se vie aikaa ja itse haastattelu vaatii taitoa. Haastatteluun on osattava valita aiheesta tietävät ”avainhenkilöt” eli henkilöt jotka ovat olleet toiminnan keskipisteessä. Vaarana haastattelun luotettavuuden kannalta on haastateltavan mahdollinen halu vastata sosiaalisesti suotavalla tavalla. Haastattelua avattaessa tutkijan on lisäksi osattava välittää oikea kuva haastatellun ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. (Henriksson & Kastari 2001, 138; Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35, 41, 48.)

2.3 Lähteet

Lähteet ovat historiantutkijan ainut todistusaineisto menneestä, siksi lähteiden käytössä täytyy olla rehellinen eli niitä ei saa värittää eikä vääristää. Lisäksi on pystyttävä myöntämään, jos lähteet ovat epäluotettavia tai ristiriitaisia. Lähteiden keruu vie tutkijan lähelle tutkittavaa aihetta. Aihetta pyritään ymmärtämään syvällisesti: mitkä ovat kontekstit ja onko niissä erityispiirteitä. Tutkimustyön aikana kertyy paljon lähteitä, mutta läheskään kaikkia ei ole mielekästä yrittää saada sisällytettyä tutkimukseen. Erityisen tärkeää — lähes itsestään selvää — on etsiä alkuperäislähteet, jos niitä on vain saatavissa. Suuri osa läpikäydyistä lähteistä jää taustamateriaaliksi, sillä ne ovat olleet oleellisia tutkijalle vain tutkimuskohteen ymmärtämisen kannalta. Varsinkin alkuvaiheessa tutkijalle voi olla hieman epäselvää, miten lähteä etenemään aiheen kanssa, jolloin tulee luettua paljon ehkä turhaakin materiaalia. Lopullinen, muille näkyvä, valmis tutkimus on vain jäävuoren huippu kaikesta siitä työstä, mitä tutkija on tehnyt. (Henriksson ym. 2001, 138; Kiviniemi 2001, 68, 71, 76; Kostianen 2001, 82; Kaartinen ym. 2005, 170–173.)

Lähteitä arvioidaan sisäisen ja ulkoisen lähdekritiikin avulla. Sisäisessä lähdekritiikissä pohditaan lähteiden luotettavuutta. Sisäisen lähdekritiikin arvioinneissa on apuna kysymyksiä, joiden avulla pohditaan muun muassa lähteen tekijän motiivia ja kirjoituksen todenmukaisuutta. Apukysymyksissä on hyvä pohtia, onko lähteessä muistivirheitä, liioittelua tai vääristelyä ja kuinka täsmällistä tieto on. Ulkoisen lähdekritiikin avulla taas tutkitaan lähteiden aitoutta. Ulkoisen lähdekritiikin apukysymyksillä selvitetään muun muassa, onko lähde alkuperäinen, miksi se on tehty ja mikä sen tehtävä on alun perin ollut. Selvitetään myös lähteiden puutteita sekä tutkittavan ilmiön tapahtu-

mahetken ja siitä kirjoitetun lähdeaineiston välistä aikaa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2009b, hakupäivä 3.9.2011.) Hietala esittääkin, että toisen historiantutkijan tulisi lähteet tutkittuaan päästä samaan loppupäätelmään kuin alkuperäinen tekijä (2001, 22).

Pääasiallisena historiaosuuden aineistona olivat kirjaston toimintakertomukset, tiedotuslehti Nuotan vuosikerrat sekä kirjastolautakunnan pöytäkirjat ja viranhaltijapäätökset. Kaupunginkirjaston historiaa sen ensimmäisestä sadasta vuodesta kertova luku on tiivistelmä Kyösti Väänäsen tutkielman pohjalta. Kirjallisen aineiston lisäksi haastateltiin nykyistä virassa olevaa kirjastotoimijohtajaa kirjaston tulevaisuutta käsittelevää osiota varten. Lisäksi käytettiin pieniä historiikkeja, sanomalehtiartikkeleita, pienpainatteita, tilastotietoja, kuvia sekä muuta arkistomateriaalia. Kaikki aineisto saatiin Mikkelin kaupunginkirjastolta, vaikka materiaalia oli varauduttu hakemaan myös Mikkelin maakunta-arkistolta. Aineisto oli helposti saatavaa ja työlle riittävää, sillä pääaineisto, toimintakertomukset, Nuotta ja pöytäkirjat antoivat hyvän yleiskuvan kunkin vuoden tapahtumiin. Muusta arkistomateriaalista kerättiin merkittävimpiin tapahtumiin liittyvää yksityiskohtaisempaa materiaalia, joka oli helppo lisätä työhön, kun päätapaukset oli hahmotettu. Suomen yleisten kirjastojen historia on samalla myös Mikkelin kirjaston historiaa, joten myös kirjastolainsäädäntö on osaltaan vaikuttanut Mikkelin kirjaston vaiheisiin ja käännekohtiin.

3 YLEISEN KIRJASTON VAIHEITA 1960–LUVULTA UUELLE VUOSITUHANNELLE

”Suomessa yleisten kirjastojen pääperiaatteena on, että kaikille kansalaisille taataan maksuton pääsy tiedon ja kulttuurin lähteille asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a, hakupäivä 29.1.2012). Kirjastopalvelut ovat Suomessa kunnallisia perus- ja lähipalveluja. Maksuttomilla kirjastopalveluilla on Suomessa pitkät perinteet: jo ensimmäinen kansankirjastolaki vuodelta 1928 takasi kirjaston käyttäjille maksutta kirjallisuutta ja henkilökoh- taista palvelua. 1960–luvulle tultaessa lain rajoitukset, lähinnä kiinteä kuntakohtainen määräraha- katto, olivat muodostuneet esteeksi edellä mainitun lain sisältämän ajatuksen toteuttamiselle yhtäläisinä kaikkialla Suomessa (Mäkinen 2009, 387; Opetusministeriö 2009, 25.)

3.1 Vuoden 1961 kirjastolaki ja kirjastojen rahoitus

Uusi kirjastolaki vuonna 1961 takasi merkittävän valtionavun: maalaiskunnat saivat kaksi kolmas- osaa ja kauppalat sekä kaupungit yhden kolmasosan kirjastojen todellisista ja hyväksytyistä lain kuudennessa pykälässä mainituista menoista. Uusi laki takasi myös valtionapua uuden kirjasto- rakennuksen rakentamiseen. Kirjastojen oli toimittava tarkoituksen mukaisissa tiloissa, ja niiden kirjavarastojen tuli vastata määrältään ja laadultaan sitä kirjastotarvetta, jota kunnan suuruus, väestöaines ja kielisuhteet edellyttivät. Kirjastojen aukioloaikojen edellytettiin olevan kouluhalli- tuksen antamien ohjeiden mukaiset, ja kirjastoilla oli oltava asetuksessa säädetyn kelpoisuuden omaava hoitaja. Näiden säädösten noudattaminen oli ehtona valtionosuuden saamiselle. Valtion- osuutta alettiin jakaa myös kirjastoautojen hankinta- ja korjauskuluihin, ja Suomen kirjastoauto- verkko luotiinkin lähes kokonaan 1960– ja etenkin 1970–luvulla. Uuden lain myötä syntyi etenkin maaseudulle lähes nykyisenkaltainen kunnankirjastojen järjestelmä. Edellytykset laitoskirjastojen syntyyn luotiin, kun kunnat saivat valtionapua 90 % kirjaston hyväksytyistä menoista valtion, kun- nan tai kuntainliiton omistamassa sairaalassa tai huoltolaitoksessa. (Kirjastolaki 235/1961 5-6, 8 §; Kirjastoasetus 268/1962 11–12 §; Groundstroem 1977, 275; Wirla 1977, 547; Kyöstiö 2009, 716.)

3.2 Valtionosuusuudistus

Kuntamuotoon perustuva valtionapujärjestelmä oli 1970-luvulle tultaessa jo selvästi vanhentunut ja kaavamainen, koska siinä ei otettu huomioon kuntien eroja rahoitusmahdollisuuksissa. Kirjastoille helpotusta tähän toi kirjastojen valtionosuusjärjestelmän liittäminen peruskoulun ja lukion valtionosuusuudistukseen 1978. Siinä valtionosuuksien määrääminen muutettiin laskennalliseksi riippuen kantokykyluokasta. Uusi järjestelmä toi lisää rahaa, mutta sen myötä kirjasto tuli tiiviimmin sidotuksi koululaitoksen yhteyteen. Valtionosuus, 51–86 % käyttömenosta, maksettiin kunnille ”korvamerkittynä” kirjastotoimintaan käytettäväksi. Sen käyttöä kontrolloitiin vuoden 1992 valtionosuusuudistukseen asti. Vuonna 1998 annettu laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta määritteli kunnan rahoitusosuuden käyttökustannuksista 43 %:iin. (Mäkinen 2009, 423, 433, 439.) ”Uudistuksen myötä valtionosuutta ei myönnetä kirjastoille suoraan, vaan se annetaan kunnille, jotka päättävät itsenäisesti, miten paljon ne rahoittavat kirjastojen käyttömenoja” (Mäkinen 2009, 439). Valtio arvioi aika ajoin, paljonko kunnat käyttävät varoja kirjastoihin. Jos kirjastotoimeen ei sijoiteta, valtio voi vähentää omaa laskennallista osuuttaan. Samaan aikaan 1990-luvulla valtionosuusuudistusten kanssa alkoi Suomen taloutta koetteleva lamakausi. Kirjastoissa supistettiin menoja sekä aineisto että henkilöstöpuolella. Säästöjä haettiin myös lakkauttamalla lähikirjastoja ja etenkin sairaaloiden laitoskirjastoja. (Mäkinen 2009, 439, 440.)

3.3 Maakuntakirjastot

Valtakunnallisen tason kirjastoverkkoa edustavat 1960-luvulta alkaen tietyille kirjastoille annetut maakuntakirjasto-oikeudet. Niiden erityistehtäviksi määriteltiin vuoden 1962 kirjastoasetuksessa kirjallisuuden ja audiovisuaalisten välineiden lainaaminen, kaukolainojen välittäminen sekä maakuntakokoelman kerääminen. Maakuntakirjaston tehtävät annettiin sopiville pääkirjastoille, jotka olivat lähinnä kaupunginkirjastoja. Nimityksen myötä kirjasto sai lisävaltionapua, joten oikeuksista käytiin kädenvääntöä jopa poliittisella tasolla. Nykyään maakuntakirjastoja on kahdeksantoista kappaletta: Hämeenlinnan, Joensuun, Jyväskylän, Kajaanin, Kokkolan, Kouvolan, Kuopion, Lahden, Lapin, Lappeenrannan, Mikkelin, Oulun, Porin, Porvoon, Seinäjoen, Tampereen, Turun ja Vaasan maakuntakirjastot. Maarianhaminan maakuntakirjasto ei kuulu Opetus- ja kulttuuriministeriön piiriin, eikä näin ollen saa valtion rahoitusta. (Mäkinen 2009, 411–412).

3.4 Kirjastoalan koulutuksesta

Vuoden 1961 kirjastolaki ja 1962 kirjastoasetus määrittivät myös yleisten kirjastojen viranhaltijoiden kelpoisuutta. 1900-luvun alussa kirjaston hoitoa alettiin opettaa kansakouluseminaareissa, mikä olikin ensimmäinen vakinainen kirjastokoulutus peräti 64 vuotta. Kaikki kirjastohoitajat eivät kuitenkaan olleet kansankouluseminaareista valmistuneita opettajia, joten erilaiset seurat järjestivät myös kirjastokursseja. Näistä ensimmäinen oli Tuusulassa kansanopistolla vuonna 1912. Valtion kirjastotoimiston perustamisen myötä koulutus siirtyi sen järjestämille kirjastonhoitajien valmistuskursseille. Vuonna 1945 päätoimisten kirjastonhoitajien koulutus siirrettiin ensin Yhteiskunnalliseen korkeakouluun Helsinkiin ja myöhemmin korkeakoulun siirron myötä Tampereelle vuonna 1960. Kuuden vuoden päästä 1966 kirjastokoulutus sijoitettiin Tampereen yliopistoon. Seminaareissa annettava kirjastokoulutus loppui 1970-luvulla peruskoulu-uudistuksen ja opettajainkoulutuslain voimaantulon myötä. Vuonna 1982 Åbo Akademiassa aloitettiin yliopistotason kirjastokoulutus ja jokunen vuosi myöhemmin 1988 Pohjois-Suomi sai omansa Ouluun. Helsingissä alan koulutus alkoi vasta 2003. Nykyisin ammattikorkeakouluissa annettava koulutus on saanut yliopistoissa annetun koulutuksen suuntautumaan yhä enemmän tieteelliseen ja tutkimukselliseen suuntaan. (Kirjastolaki 235/1961 5-6, 8 §; Kirjastoasetus 268/1962 11–12 §; Wirta 1977, 61–65; Vatanen 2009, 761, 772, 774–775.)

3.5 Valtion kirjastohallinto

Yleisten kirjastojen ylin hallinto yhdistettiin vuoden 1961 kirjastolaissa kouluhallitukseen. Sen mukaisesti kirjastotoimintaa koskevia asioita varten oli kouluhallituksessa kirjastotoimisto ja sen neuvonantajana elimenä kirjastoasiain neuvottelukunta. Kirjastoasioita käsiteltiin myös rakennustoimistossa, suunnittelutoimistossa ja valtionaputoimistossa. Yleisten kirjastojen toiminnan ohjausta ja valvontaa varten oli kouluhallituksen apuna ja alaisena tarvittava määrä kirjastotarkastajia. Näiden tehtävät siirrettiin vuoden 1968 lailla kouluhallituksesta ja sen alaisesta piirihallinnosta lääninhallituksille, joihin syntyi kirjastoasioita hoitavien koulutoimentarkastajien virat. Kirjastolakia muutettiin vuonna 1990 voimaan tulleella lailla siten, että kouluhallituksessa käsiteltävät kirjastojen toimintaa koskevat asiat siirrettiin Opetusministeriölle ja lääninhallituksille. Opetusministeriön toimialaan kuuluivat muutoksen jälkeen kokonaan kirjastotoiminnan yleiset kehittämis-, suunnittelu- ja ohjaustehtävät. Opetusministeriön nimi muuttui vuonna 2010 Opetus- ja kulttuuriministeriöksi. Yleisten kirjastojen valtion ylimpänä hallintoviranomaisena toimii siis Opetus- ja kulttuuriministeriö, jossa kirjastoasioista vastaa kulttuuriyksikössä toimiva kirjastoryhmä. Aluehallinnossa on

koettu muutoksia 1997 lääninjakoa uudistamalla. Suurimpana muutoksena tuli vuonna 2010 läänien lopettaminen ja niiden tehtävien kokoaminen kahteen viranomaiskokonaisuuteen, aluehallintovirastoihin (AVI) ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin (ELY). ELY:n sivistystoimentarkastajat muun muassa arvioivat kirjastopalvelujen saatavuutta ja laatua yhdessä ministeriön kanssa. (Kirjastoasetus 268/1962 17 §; Lehväslaiho 1977, 73; Laki kirjastolain muuttamisesta 134/1990 11§; Aluehallintovirasto 2009b, hakupäivä 19.2.2012; Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2012, hakupäivä 19.2.2012; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012b, hakupäivä 19.2.2012; Suomi.fi 2012, hakupäivä 19.2.2012.)

3.6 Kuntien kirjastohallinto

Kuntatasolla 1960-luvulta lähtien oli kirjastojen hallintoa varten oltava kirjastolautakunta. Se valittiin poliittisin perustein kuten muutkin kunnalliset lautakunnat. Kunnan kirjastotoimea sääteli lääninhallituksen vahvistama ohjesääntö. Ohjesäännössä tuli olla kirjastojen sijaintipaikat, laituskirjastot ja kirjaston viranhaltijat tehtävineen. Kirjastolain mukaan kunnan kirjastojen tuli antaa toiminnastaan kertomukset vuosittain tarkastettaviksi lääninhallitukselle, josta ne edelleen menivät kouluhallitukselle. Vuoden 1977 kunnallislaki velvoitti kuntasuunnitelman laatimisen vähintään viideksi vuodeksi. Suunnittelu perustui suoriteajatukseseen: siinä oli numeroin osoitettava missä oltiin sillä hetkellä ja mihin pyrittiin. Kunnissa oli vuodesta 1989 alkaen toteutettu vapaakuntakokeilua, joka tuli koko maata koskevaksi uuden kuntalain myötä vuonna 1995. Kunnat saivat väljyyttä ja joustavuutta hallintonsa ja toimintansa järjestämiseen. Kirjastolautakunnat liitettiin kulttuuri- tai vapaa-aikatoimen lautakuntiin ja kirjastonjohtajan valtaa lisättiin. Kirjastotoimelle kunnassa uudistus merkitsi myös pikkutarkkojen määräysten ja rajoitusten poistamista, kelpoisuusehtojen väljentämistä ja muutenkin päätösvallan siirtämistä alaspäin. (Lehväslaiho 1977, 77; Orava 1984, 48; Mäkinen 2009, 436.)

3.7 Vuosien 1986–1998 kirjastolait

1980-luvulle tultaessa oli vuoden 1961 kirjastolaki selvästi vanhentunut, ja monien muutosten myötä kuin ”tilkkutäkki”. Uusien viestintäteknologioiden, kuten videoiden, käyttöönotto haluttiin tehdä mahdolliseksi, mutta se vaati ratkaisuja säädösten tasolla. Uusi laki astui voimaan 1986. Kirjastojen tehtävänkuvaa ei tullut oleellisia muutoksia. Laissa kuntien kirjastot yhdistettiin kirjastolaitokseksi, jossa yksi kirjasto on pääkirjasto ja muut sen alaisia kirjastoja. Kunnilla voi myös olla yhteinen kirjastolaitos tai kunta voi sopia kirjastotoimen järjestämisestä osittain yhteistoiminnassa

muun kunnan kanssa. Kirjasto-ohjesääntö korvattiin johtosäännöllä. Kirjastolaitoksen johtajana toimi pääkirjaston johtaja, jollei kunta ollut perustanut erillistä kirjastotoimenjohtajan virkaa tätä tehtävää varten. 1990-luvun suurien hallinnonmuutosten aikaan kirjasto sai uuden minimiin karsitun asetuksen vuonna 1992, jolla haluttiin lisätä joustavuutta ja siirtää valtaa alaspäin. (Kirjastolaki 235/1986 3, 9 §; Mäkinen 2009, 432, 445.) Esimerkiksi kirjastotoimenjohtajaa koskeva pykälä poistettiin tarpeettomana: ”Kunta voisi itse päättää kirjastotoimen hallinnon järjestämisestä” todettiin kirjastolain perusteluissa” (Kekki 2011, hakupäivä 18.4.2012). Muutamassa vuodessa huomattiin, että muutos oli ollut liian radikaali. Kirjastoista kuultiin hälyttäviä uutisia. Kunnat muun muassa lakkauttivat kirjastonhoitajien virkoja tai muuttivat niitä vaatimuksiltaan alempitaisoisiksi. Niinpä vuoden 1998 kirjastolaissa palattiin eräällä tavalla takaisin ”raiteilleen”, ja siinä säädettiin vielä melko tarkkaan kirjastoammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Tähän lakiin on jo kirjattu kirjastotoimen tavoitteena virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen edistäminen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittäminen. Tämän lain myötä yleiset kirjastot astuivat uudelle vuosituhannele. (Mäkinen 2009, 445–446.)

3.8 Kirjastojärjestelmistä

”Tieto- ja viestintätekniikan nopea kehitys aiheutti yleisissä kirjastoissa suuren mullistuksen 1900-luvun lopulla” (Saarti 2009, 738). Yleisten kirjastojen toimintojen hoitamiseen oli käytetty tietotekniikkaa jonkin verran jo 1960-luvulla, mutta suunnitelmallisemmin sen käyttämisestä alettiin puhua 1970-luvulla. Yleisten kirjastojen atk-toimikunnan mietintö valmistui vuonna 1975 ja se sisälsi koko maata ajatellen merkittävän suunnitelman. Senaikainen tietotekninen osaaminen ja ympäristö olivat täysin eri tasolla kuin missä nyt olemme. Tietojenkäsittely perustui eräajoihin; tietokoneita oli harvassa, ja niiden kesken toimivia standardeja ei ollut. Lisäksi tekniikka oli kallista ja sen taitajia vähän. Onkin ymmärrettävää, että komiteamietinnössä päädyttiin asettamaan etusijalle hankinta- ja luettelointijärjestelmän kehittäminen, eikä lainausjärjestelmien kehittämistä. Kirjastojen arki, etenkin suurissa kirjastoissa, asetti erisuuntaiset haasteet. Tärkeimmäksi nousi lainaustapahtumien hallinta, ei niinkään tiedonhallinta ja -haku. Näin komiteamietinnöissä esitetty keskitetty valtiojohtoinen vastuu kirjastojen tietotekniikan kehittämisestä jäi toteutumatta, ja yleisten kirjastojen puolelle alkoi kehittyä erillisistä ja erilaisista järjestelmistä kirjastoautomaatio. (Saarti 2009, 739–742.)

”Kirjastojärjestelmiä alettiin yleisemmin käyttää 1980-luvun aikana. Kehitys on ollut nopeaa ja nykyään voidaankin puhua kirjastojärjestelmien sukupolvista” (Saarti 2009, 742). Ensimmäisen sukupolven kirjastojärjestelmät olivat vaatimattomia lainauksenvalvontajärjestelmiä. Toisen sukupolven kirjastojärjestelmissä oli vielä rajalliset tiedonhakumahdollisuudet, mutta käyttöliittymien kehitys alkoi kuitenkin edetä. Kolmannen sukupolven järjestelmissä kehittyivät tiedonhallintajärjestelmät ja relaatiotietokannat sekä erityisesti standardinmukaisuus. Käyttöliittymien graafisuuden kehitykseen alettiin panostaa enemmän. Nykyisissä neljännen sukupolven järjestelmissä on niin sisäinen kuin ulkoinenkin standardinmukaisuus. Lisäksi rajapinnat tietoliikenteen ja muiden sovellusten kanssa ovat toimivia. Graafinen käyttäjäystävällinen käyttöliittymä on tärkeä osa järjestelmää. Käyttöympäristöstandardiksi muotoutuu Internet, ja tietoteknisenä ratkaisuna on asiakaspalvelinrakenne. (Saarti 2002, 19; Haavisto, Jokinen & Ojala 2009, hakupäivä 14.4.2012.)

Nykyisin yleisillä kirjastoilla on käytössä kymmenkunta erilaista järjestelmää. Useimmilla on PallasPro tai ATP Origo. Molemmat ovat kotimaisia järjestelmiä ja niitä käyttävät pienet ja suuret kunnat. Muita käytössä olevia järjestelmiä ovat Millennium, Abilita, Aurora, Libra, Oorninki, Kirjasto3000 ja Book-It. (Kirjastot.fi 2012, hakupäivä 14.4.2012.)

”Eräs suuri muutos, jonka kehittyvä tieto- ja viestintäteknikka toi mukanaan, oli erilaisten yhteistyöverkostojen syntyminen” (Saarti 2009, 745). Kirjastojärjestelmät voivat kuulua korsortioihin eli kimppoihin, jotka sisältävät yhteisjärjestelmän, johon on liitetty useampi kirjasto. Kimppoihin kuuluvat kirjastot pystyvät kommunikoimaan keskenään järjestelmän sisällä, jolloin haut muista kirjastoista onnistuvat. (Hallikainen 2002, 11.)

1990-luvulla suurien muutoksien aiheuttaja oli Internetin yleistymisen. Yleinen kirjastolaitos alettiin nähdä Suomessa eräänä tietoyhteiskunnan toteuttamisen välineenä, ja Internet nähtiin sen toteuttamisen teknisenä välineenä. Yleiset kirjastot alkoivat saada valtiolta Internet-toimintaan hankerahoitusta. (Saarti 2009, 751.)

3.9 Yhteistyö

Kirjastolaissa on kirjasto- ja tietopalveluiden järjestäminen säädetty kuntien tehtäväksi. Kunta voi järjestää nämä palvelut itse, osittain tai kokonaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin. Parhaiten kaikkien yhtäläiset oikeudet kirjastopalveluihin asuinpaikasta riippumatta taa-

taan, kun kirjastot toimivat toisiaan tukevana verkkona. (Aluehallintovirasto 2009a, hakupäivä 14.4.2012.)

Suurin osa kuntien kirjastoista kuuluu alueelliseen yhteistyöverkoston. Kirjastot tekevät yli kunta-rajojen laajaa yhteistyötä muun muassa kirjastojärjestelmissä, aineistohankinnassa, kuljetuksissa ja verkkopalvelujen tuottamisessa. Yksi Suomen suurimpia kirjastojen yhteenliittymiä (kuntamäärältään ja asukas pohjaltaan) on Pirkanmaalla toimiva PIKI-yhteisjärjestelmä. (Kunnat.net 2012a, hakupäivä 14.4.2012.)

Yhteistyömuotona seutukirjasto antaa mahdollisuudet parantaa palveluita, kehittyä ammatillisesti ja hyödyntää muilla tavoin yhteisiä voimavaroja. Seutukirjastoyhteistyössä kokoelmaa voidaan kehittää yhtenä kokonaisuutena, keskittää kalliiden aineistojen hankintaa, ja kierrättää aineistoja seutukirjaston alueella. Päällekkäiskappaleiden hankintaa voidaan vähentää. Verkkoaineistojen hankintamahdollisuudet paranevat etenkin pienissä kirjastoissa. Seutukirjastolla tarkoitetaan kirjastokimppaa tiiviimpää yhteistyötä, joka tarkoittaa jopa kirjastojen yhteistä hallintoa ja taloutta. (Heinisuo, Koskela & Saine 2004, 53–55.)

Opetusministeriön julkaisemassa Kirjastojen kehittämissuunnitelmassa 2006–2010 todetaan suurimmaksi haasteeksi kirjastoille oppimisen muuttumisen tiedonhallintaa korostavaksi (2006, 31). ”Oppimisprosesseissa tiedonhallintataidot ovat keskeisiä. Vastuuta perus- ja toisen asteen oppilaiden kirjasto- ja tietopalveluista ei tule siirtää yleisille kirjastoille ilman suunnittelua, asianmukaista sopimusta ja voimavarojen kohdentamista” (Opetusministeriö 2009, 7). ”Useimmat maamme perusopetuksen ja toisen asteen koulut ja oppilaitokset ovat oppilasmäärältään melko pieniä, joten oppijoiden kirjasto- ja tietopalvelujen järjestäminen on järkevää tehdä yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Koulukirjastojen on vaikea vastata nykyajan tiedon tarpeisiin” (Opetusministeriö 2006, 31).

3.10 Strategioista ja hankkeista

Unescon yleisten kirjastojen julistuksessa vuodelta 1994 todetaan että: ”Yleinen kirjasto on paikallisten ja valtakunnallisten päätöksentekijöiden vastuulla” (Unesco 2001, hakupäivä 18.4.2012). Julistuksen mukaan yleisen kirjaston on oltava oleellinen osa kaikkia pitkäaikaisia kulttuuri-, tiedonvälitys-, lukutaito- ja koulutusstrategioita. Yleisten kirjastojen valtion ylimpänä hallintoviranomaisena toimiva Opetus- ja kulttuuriministeriö tekee kansalliset kirjastopoliittiset linjaukset ja

säädökset eduskuntaa varten. Yleisten kirjastojen toiminta rahoitetaan verovaroin, ja jokainen ministeriö, myös Opetus- ja kulttuuriministeriö, valmistelee hallinnonalansa talousarvioesityksen eduskunnalle. Ministeriöiden tahtotila on ilmaistu kulloinkin vallassa olevan hallituksen hallitusohjelmassa. Tärkeää onkin saada kirjastojen kehittäminen hallitusohjelmiin, koska nykyinen politiikka on hallitusohjelman toteuttamista. Jos asiaa ei mainita hallitusohjelmassa, sitä on äärettömän vaikea tehokkaasti saada eteenpäin ainakaan niin, että sen toteuttamiseen saataisiin rahaa. (Unesco 2001, hakupäivä 18.4.2012; Mäkinen 2009, 446.) ”Päävastuu kirjastojen rahoituksesta on kunnilla. Kunnan saavat laskennallista valtionosuutta kirjastojen käyttökustannuksiin osana muiden peruspalvelujen rahoitusta. Valtionosuus kunnan peruspalveluihin maksetaan yhtenä kokonaisuutena” (Sulin 2011b, hakupäivä 18.4.2012).

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain valtionavustuksia yleisten kirjastojen erityistehävien tukemiseen, keskitettyihin verkkopalveluihin ja kirjastojen kokeilu- ja kehittämistoimintaan. Avustusta myönnetään valtakunnallisiin, keskitettyihin ja poikkihallinnollisiin hankkeisiin, kuten maakunta- ja keskuskirjastotehtäviin, monikielisen kirjaston ja saamelaiskirjaston toimintaan sekä Kirjastot.fi:n keskitetysti tuotettuihin, kaikkien yleisten kirjastojen käyttöön tarkoitettuihin palveluihin ja muuhun sisällöntuotantoon. Avustusta myönnetään myös alueellisiin ja paikallisiin hankkeisiin, kuten kirjastojen tietoverkkopalvelujen, kirjastojärjestelmien, käyttäjäystävällisten tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Myös kuntien kirjastojen yhteenliittymiskustannuksiin, lukemisen ja kirjallisuuden harrastamisen edistämiseen, henkilökunnan koulutukseen ja asiakaspäätteiden hankintaan myönnetään avustusta. Sitä voi hakea myös mediakasvatuksen ja kirjastonkäytön opetuksen tueksi tarvittavien laitteiden hankintaan, ja kirjastojen Internet-yhteyksien sekä asiakaspalvelun parantamiseen. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2009, hakupäivä 18.4.2012.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön kansallisten linjausten perustana on kirjastolaki ja -asetus. Niiden lisänä ovat ministeriön kirjastopoliittiset ohjelmat, -strategiat ja laatusuosituksot, sekä hallituksen ohjelmiin kirjatut tekstit. Kansallisia kirjastopoliittisia linjauksia 2000-luvulla ovat: Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004, Kirjastostrategia 2010, Kirjaston kehittämisohjelma 2006–2010, hallitusohjelmien linjaukset vuosilta 1999–2011 ja Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Muita aiheeseen liittyviä julkaisuja ovat myös: Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla 2004 ja Huomispäivän logistiset ratkaisut 2004. (Kekki 2011, hakupäivä 18.4.2012; Sulin 2011a, hakupäivä 18.4.2012.)

Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004 antaa kunnallisille kirjastoille tehtäväksi ottaa osavastuu kansalaisen tietohuollosta myös verkkoympäristössä. Siinä etsitään mallia kirjastojen valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen työnjaon sopimiseksi niin, että joka tasolla saadaan keskittyä sille sopivaan toimintaan. Kirjastostrategia 2010 on Opetusministeriön linjaus tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikaksi. Siinä määritellään kuntien ja valtion välinen rooli. Vaikka pääpaino on yleisissä kirjastoissa ja valtion erityisvelvoitteissa, todetaan siinä, että hyviä tuloksia saadaan ainoastaan kuntien ja valtion sekä eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Kirjaston kehittämissuunnitelmassa 2006–2010 kirjastot nähdään monipalvelukeskuksina. Ohjelman painoalueena ovat maaseudun ja taajamien kirjastopalvelut. Hallitusohjelmassa 1999–2011 kirjastot nähdään sivistyksellisten oikeuksien peruspilarina. Kirjasto ja -tietopalvelujen saatavuus halutaan turvata maksuttomana peruspalveluna. Kirjastot kuvataan niissä lähipalveluna; oppimisen, tietohuollon ja kulttuurin monipalvelujärjestelmänä. (Sulin 2011a, hakupäivä 18.4.2012).

3.11 Laaduntarkkailu

"Kunnan tulee arvioida järjestämäänsä kirjasto- ja tietopalvelua. Arvioinnin tarkoituksena on parantaa kirjasto- ja tietopalvelujen saatavuutta ja tukea niiden kehittämistä. Arvioinnilla seurataan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen toteutumista sekä palvelujen laatua ja taloudellisuutta." (Kirjastolaki 904/1998 6 §.) Arviointia tulee toteuttaa kirjastojen ja kuntien toimesta paikallisesti ja alueellisesti. Valtakunnallisesti arviointia suorittavat ELY-keskukset ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kirjastopalvelujen arvioinnin periaatteena on pyrkiä kuvailemaan palvelun nykytilaa, vertaamaan nykytilaa aikaisempaan tai jonkin mittarin mukaan tai kartoittamaan palvelun puutteita ja vahvuuksia. Arvioinnilla tuotetaan tietoa, joka auttaa suunnittelemaan kirjaston palveluita ja kohdistamaan resursseja oikein. Valtakunnallisella tasolla vertailutietoa voidaan käyttää valtion budjetin valmistelua varten. (Mäkinen 2009, 449; Kunnat.net 2012b, hakupäivä 19.2.2012.)

4 MIKKELIN KAUPUNGINKIRJASTO 1864–1964 — TIIVISTELMÄ KYÖSTI VÄÄNÄSEN TUTKIELMAN POHJALTA

Mikkelin pitäjän ensimmäinen kansankirjasto perustettiin vuonna 1851, mutta se lopetti pian toimintansa asiakkaiden vähyyden takia. Kesti kymmenisen vuotta ennen kuin minkäänlainen kirjasto sai uudelleen jalansijaa Mikkelissä. Vuonna 1862 perustettiin ruotsinkielinen kaupunkilaisten kirjasto, joka toimikin erillisenä yksityisenä kirjastonaan vuoteen 1912, jolloin se liitettiin Mikkelin kaupungin suomenkieliseen kansankirjastoon. (Väänänen 1968, 11–13.)

Mikkelin kaupunginkirjaston ”kantaisä” ”Mikkelin kaupunnin Porwarien kirjasto” sai alkunsa pormestari Julius Nygrénin innostuneisuudesta kirjastotoimintaa kohtaan. Nygrén oli toiminut kirjaston perustamisen kanssa jo vuodesta 1857, mutta kirjasto saatiin avattua vasta vuonna 1864. Kirjaston johtokuntaan valittiin kolme henkilöä: pormestari Nygrén, kirjansitoja/kirjastonhoitaja Petter Frigrén ja värjäri J.F. Ahlberg. Kirjasto sai ensimmäiseksi toimitilakseen Petter Frigrénin kirjastomon teurastaja Heikki Kammosen talossa. Kirjaston kokoelmassa oli alussa 195 kirjaa ja jo puolessa vuodessa kirjamäärä oli kasvanut 339:ään, joten kirjaston suosio oli huima. (Väänänen 1968, 14–15, 17–18, 20.)

Kirjasto joutui kuitenkin muuttamaan jo kuuden vuoden kuluttua Frigrénin äkillisen kuoleman takia. Frigrénin leski otti kirjaston haltuunsa ja muutti sen omaan taloonsa. Mikkelin ensimmäinen kansakoulu rakennettiin vuonna 1872 ja kirjasto sai sieltä yhden huoneen käytettäväkseen. Kirjastonhoitajaksi päätyi kansakoulun opettaja Aleksanteri Ramstedt, joka toimi virassa vuosina 1872–1875. Kun Ramstedt lähti virastaan, tuli hänen tilalleen opettaja ja nyt myös kirjaston esimies Julian Braxén ja hänen apulaisekseen Juuso Hedberg. Braxénin aikana 1876 kirjastolle saatiin luento- ja lukusalitoimintaa ja yhdessä Braxén ja Hedberg saivat hankittua kirjastolle myös vuosittaisen 50 markan apurahan. (Väänänen 1968, 20–24.)

Vuonna 1877 sekä Braxén että Hedberg jättivät kumpikin virkansa ja heidän tilalleen valittiin syyskaudeksi 1877 Wilho Luukkonen. Luukkosen jälkeen kirjastonhoitajaksi valittiin Aatami Sormunen. Sormunen ei kuitenkaan ollut kiinnostunut kirjastonhoidosta ja piti kokoelmaa vanhana ja risaisena. Niinpä kirjasto jäi oman onnensa nojaan kahdeksi vuodeksi, jona aikana kirjastosta ei lainattu yhtään kirjaa. Vuonna 1879 tohtori Rietrikki Polén kiinnostui kirjaston kunnostamisesta, mutta ei kuitenkaan muilta kiireiltään ehtinyt viemään asiaa eteenpäin. Onneksi Polénin kollega

F.H. Alopaeus ryhtyi tähän toimeen jo samana vuonna ja saikin kirjaston lainaustoiminnan pe-laamaan loppuvuodesta. Kirjastonhoitajaksi määrättiin taas vastahakoinen Sormunen. Vuonna 1880 Alopaeus sijoitti kirjaston kansakoulun johtokunnan valvontaan. Sormunen lähti virasta vuoden 1881 puolivälissä ja hänen tilalleen tuli jälleen Luukkonen, mutta taas vain syyskaudeksi. (Väänänen 1968, 24–29.)

Seuraavana vuonna kirjastonhoitajaksi valittiin opettaja Kaarlo Lehtonen, joka ensimmäisenä sai kirjastonhoitotoimistaan palkkaa. Hänen aikanaan kaupungin anniskelu- ja vähittäismyyntiosake-yhtiön voittovaroista annettiin valtuuston päätöksellä avustusta kirjaston välttämättömiin tarpeisiin. Tätä apurahaa kirjasto sai vuosina 1883–1907 ja 1911–1914 ja sen suuruus vaihteli 200 markan ja 2000 markan välillä. (Väänänen 1968, 29–32.)

Mikkelin kansakoulu sai uuden rakennuksen vuonna 1889. Tästä samasta rakennuksesta kirjastolle annettiin kaksi huonetta. Muutosta tuli kirjaston sijainnin lisäksi sen nimessä, mikä vaihdettiin Mikkelin kaupungin kansankirjastoksi. Lukusaliin alettiin tilata neljäätoista eri lehteä. Lehtonen jätti virkansa vuonna 1891 ja hänen tilalleen tuli Johanna Krogerus, joka oli ensimmäinen päätoiminen kirjastonhoitaja. Krogerus käytti aluksi koululaisia kirjastoapulaisinaan ja maksoi näille palkan omasta pussistaan. Kansakoululla alkoi jo kolmen vuoden kuluttua olla paha tilanahaus ja niinpä koulu saikin uuden lisärakennuksen, jonka seurauksena myös kirjastolle vapautui yksi huone lisää. Vuonna 1902 kirjastolla oli niteitä jo 2030. (Väänänen 1968, 37, 40, 45–46.)

Uusi kaupungintalo valmistui vuonna 1912 ja kirjasto sai sieltä käyttöönsä juuri sitä varten suunnitellut kolme huonetta. Uuden kirjaston myötä myös Krogerus sai palkatun kirjastoapulaisen Matilda Kuhlströmin. Kaupungintalon valmistumisen ja kirjaston muuton välisinä vuosina tapahtui kirjaston nimessä taas muutoksia. Vuosi 1915 vaihtoi kirjaston nimeksi Mikkelin kaupungin kanta-kirjasto ja seuraavana vuonna se liittyi Suomen kirjastoseuran jäseneksi. (Väänänen 1968, 48, 50, 53.)

Vuonna 1921 kirjasto sai opintolukusalin ja kaksi huonetta lisää. Opintolukusaliin palkattiin samalla oma hoitaja Fanni Huiskonen. Krogeruksen jäädessä vuonna 1923 eläkkeelle Huiskosesta tuli kirjastonhoitaja ja opintolukusalin hoitajaksi valittiin Kuhlström, joka toimi virassaan vuoteen 1932. Kuhlströmin tilalle opintolukusalin hoitajaksi valittiin Helvi Vänni, joka sain hoidettavakseen opintolukusalin lisäksi vuonna 1933 perustetun lastenosaston. Huiskonen toimii kirjastonhoitajan virassa (myöh. kirjastonjohtajan virka) kaksitoista vuotta ja hänen tilalleen tuli vuonna 1935 muu-

tamaa vuotta aikaisemmin kirjastossa aloittanut Vänni. Huiskonen jäi kuitenkin eläkkeelle vasta vuonna 1962. (Väänänen 1968, 58–60, 92.)

Vuonna 1936 kirjastosta tehtiin oma kunnallinen sivistyslaitos, ja se sai oman johtokunnan. Kirjaston nimi sai saman vuoden aikana muuttua ja siitä tuli Mikkelin kaupunginkirjasto. Seuraavana vuonna kirjasto sai lisäksi harjoittelukirjaston oikeudet. 1930-luvun loppupuolella kirjastoon perustettiin myös kotiseutuosasto. Juuri ennen 1940-lukua Vänni erosi virastaan, ja kirjastonjohtajan virka laitettiin hakuun. Uudeksi kirjastonjohtajaksi valittiin Kaarina Huttunen, joka oli jo vuoden toiminut Vännin sijaisena tämän ollessa virkavapaalla. (Väänänen 1968, 68, 70–71, 92, 94.)

Talvi- ja jatkosota vaikuttivat paljon kirjaston aukioloaikoihin. Vuonna 1939 kirjaston tilat otettiin sotilaskäyttöön, ja kirjasto olikin seuraavan vuoden loppupuolelle asti suljettuna. Vuonna 1940 kaupungintaloon osui palopommi, joka vaurioitti kirjaston tiloja ja tuhosi paljon materiaalia. Tästä syystä osa kirjaston materiaalista siirrettiin muualle turvaan. Kirjaston johtokunta toivoi samana vuonna, että kirjasto voitaisiin avata opiskelukäyttöön. Onneksi pyyntöön suostuttiin, ja kirjaston tilat siirrettiin väliaikaisesti kaupungintalon yläkertaan. Seuraava vuonna kirjasto pääsikin jo muuttamaan takaisin omiin tiloihinsa ja sai käyttöönsä yhteensä seitsemän huonetta. Lisäksi kirjastolle saatiin amerikkalainen sekä englantilainen siirtokokoelma. Vuonna 1944 kirjasto alkoi lähettää kirjoja sotasairaalaan ja myöhemmin myös kunnalliskotiin. (Väänänen 1968, 72–75.)

Vuonna 1950 Huttunen jätti virkansa ja kirjastonjohtajaksi valittiin Adelheit Laro, jonka aikana kirjastotoiminta kehittyi huimasti. Laron myötä 1950-luvun lopulla kirjastoon tuli lainattavaksi nuotteja, äänilevyjä ja mikrofilmejä, hankittiin audiovisuaalisia apuvälineitä, aloitettiin kaukopalvelutoiminta ja alettiin pitää satutunteja sekä kirjallisuuskerhoa. Laro järjesti myös kirjailijamatineita, joista eräässä oli puhumassa muun muassa F.E. Sillanpää. Vuonna 1952 Mikkelin sai myös ensimmäisen sivukirjastonsa Lähemäelle ja kymmenen vuoden kuluttua eli vuonna 1963 perustettiin Mikkelin Läänin sairaalan potilaskirjasto. Jo vuodesta 1912 oli kirjastolla ollut alati lisääntyvä tilanahtaus ja Laro alkoikin suunnitella uutta kirjastoa. Vuonna 1960 kaupunki hyväksyi hankkeen uuden kirjaston rakentamiseksi, mutta itse kirjastotalo valmistui vasta yli kymmenen vuoden kuluttua. (Väänänen 1968, 83–85, 89–90, 94.)

5 TILANAHTAUTTA JA HENKILÖSTÖVAJETTA — VUODET 1965–1975

Vuosina 1965–1975 kirjastolautakunnan tärkeimmät päätökset ja esitykset koskivat pääosin kirjaston tilanahtautta, sen mahdollista lieventämistä tilapäisillä vuokratiloilla sekä kirjaston henkilöstövajetta. Jo vuonna 1943 oli ensimmäisen kerran alettu puhua uudesta kirjastotalosta, mutta vasta 1958 alettiin todella suunnitella kirjastotaloa. Kesti kuitenkin vielä seitsemäntoista vuotta ennen kuin Mikkeli sain uuden pääkirjaston. Matka uuden kirjaston valmistumiseen oli karikkoinen. Suunnitelmat venyivät ja muuttuivat monesti, ja kirjastolla ehdittiin jo useaan kertaan pyytää lisää tehokkuutta kirjastotalon edistymistä varten. Vielä rakennusvaiheessakin työtä tehtiin pätkisä. (TK 1965, 3; TK 1967, 3–4; TK 1972, 3; TK 1973; 3; Pöyry 1984, 10–18.)

Vuodesta 1958 ehti kulua seitsemän vuotta ennen kuin kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden kirjastotalon sijoituksen kaupungintalon puiston paikalle Porrassalmenkadun ja Raatihuoneenkadun kulmaukseen. Pääkirjasto sijaitsi edelleen vanhalla paikallaan kaupungintalossa Raatihuoneenkadulla, ja sillä oli käytettävänä seitsemän huonetta: aikuisten lainaussali, käsikirjasto-lukusali, lasten kirjastohuone, virkailijoiden työhuone, varasto, kaukovarasto ja eteinen. Pääkirjasto oli avoinna kuutena päivänä viikossa. Vuoden 1965 alkaessa kaupunginkirjastolla oli yhteensä yksitoista työntekijää. (TK 1965, 3–5; Pöyry 1984, 10–11.)

Lähemäen kirjasto sijaitsi Lähemäen lastentalon kellarikerroksen pienessä kerhohuoneessa, jossa kirjat säilytettiin lukittavissa kaapeissa, sillä huone ei ollut ainoastaan kirjaston käytössä. Lähemäen kirjasto oli auki maanantaista torstaihin viisitoista tuntia viikossa yhden työntekijän voimin. Kaupunginkirjastolla oli myös sivupisteenä Mikkelin Lääninsairaalan laitospääkirjasto (kuva 1) (myöh. Mikkelin Keskussairaalan laitospääkirjasto), jolla oli käytössä kirjastohuone ja kirjavaunu. Kirjastohuone oli avoinna keskiviikkoisin kaksi tuntia viikossa (myöhemmin kolmena päivänä viikossa yhteensä neljä tuntia). Kirjavaunu kiersi osastoilla. Kirjastolautakunnan pyynnöstä kirjaston tiloihin Raatihuoneenkatu 8–10:ssä, mahdollisiin lisätiloihin sekä rakenteilla olevaan Lähemäen uuteen kirjastoon, kävi tutustumassa kirjastotarkastaja Vappu Pölkkyne. Tilanahtauden vuoksi kirjastolautakunta teki päätöksen 27. lokakuuta yleisen lehtilukusalin perustamisesta kirjastolle annetusta testamenttilahjoitushuoneistosta Porrassalmenkatu 8:sta, mutta aloite sai kuitenkin kielteisen vastauksen. (TK 1965, 3–5; Pöyry 1984, 7.)

KUVA 1. Mikkelin Lääninsairaalan laitospkirjasto 1967 (MiKuvat).

Tilantarvetta alettiin jo seuraavana vuonna ratkaista, ja seuraavien viiden vuoden investointitarpeiksi ilmoitettiin uusi kirjastotalo, väliaikaisen tilan vuokraaminen yleiselle lukusalille ja lastenosastolle, kaupungin läntiseen osaan uuden sivukirjaston perustaminen ja kirjastoauton hankkiminen. Uuden kirjastotalohankkeen etenemiseksi perustettiin kirjastotalotoimikunta, jonka tehtäväksi muodostuivat kirjastotalon suunnittelun yleiset periaatteet, kuten uuden kirjaston toimintamuodot ja niiden vaatimat tilat. Lähemäen kirjasto muutti lastentalosta kansakoulutaloon Alakadulle ja sen avajaiset pidettiin 14. helmikuuta 1966 (kuva 2). Uuden sivukirjaston tiloihin kuului aikuisten- ja lastenosasto, opintolukusali ja virkailijan työhuone. (TK 1966, 3–5; Pöyry 1984, 11.)

Jatkuvan työvoimavajeen helpottamiseksi esitettiin lastenosaston kirjastoamanuenssin viran perustamista, mutta ehdotus ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Jonkin ajan kuluttua ehdotus uusittiin, jolloin kaupunginvaltuusto päätti, että ennen uusien virkojen perustamista kaupungin virastoihin tai laitoksiin, piti niissä suorittaa työtutkimus. Koska kirjastoamanuenssin virka näytti pahasti viivästyvän, pyydettiin määräaikaisen kirjastoamanuenssin toimea, jollei vakituista virkaa ehdittäisi perustaa vuoden 1967 alkuun mennessä. (TK 1966, 3.)

KUVA 2. Lähemäen kirjasto 1966 (MiKuvat).

Uuden kirjastotalon rakennussuunnittelu lähti etenemään kaupunginvaltuuston hyväksytyä huonetila- ja rakennusohjelman ja kirjastolautakunnan annettua selvityksen valtionapunormien mukaisuudesta sekä rakennusohjelman laajuudesta. Edellisvuonna ilmoitetun sivukirjaston tarpeen ratkaisemiseksi anottiin tilaa kaupungin läntiseen osaan, Siekkilään, suunnitteilla olevasta uudesta kansakoulurakennuksesta. Pääkirjaston tilanahtauden helpottamiseksi ehdotettiin useita eri huoneistoja keskustan alueelta. Ehdotuksia olivat KOP:n pankkihuoneisto Porrassalmenkatu 20:stä, joka ei kuitenkaan kelvannut kirjaston tarpeisiin. Talo Vilhonkatu 10:stä sekä entisen Alkoholi liikkeen myymälähuoneisto Maaherrankatu 14:sta olivat taas hyviä ehdokkaita. Kaupunginvaltuusto päätti vuokrata lisätilat Maaherrankatu 14:sta yleistä lukusalia, lastenosastoa ja yleistä lehtilukusalia ja sen varastoa varten. Kirjastotarkastaja kävi hyväksymässä tilat. Joulukuussa, vielä ennen vuoden loppua, hyväksyttiin suunnitelmat sekä pääkirjastosta vapautuvien että uusien vuokrattujen huonetilojen muutostöistä ja kalustehankinnoista. Uuden kirjastotalon suunnitteli ja saatiin valituksi, ja pestiin astui arkkitehtitoimisto Eero Jokilehto. (TK 1967, 3–4; Pöyry 1984, 11–13.)

5.1 Tilanahtaus ja henkilöstövaje helpottuvat

Kirjastolaitoksen toiminta kehittyi vuoden 1968 aikana suotuisasti: helmikuussa aloitti toimintansa uusi yleinen lehtilukusali varastoineen sekä lastenosasto ja nuorten opinto-osasto. Lastenosasto oli auki viitenä päivänä viikossa keskimäärin 20 tuntia ja yleinen lehtilukusali kuutena päivänä

viikossa yhteensä 38 tuntia. Uusien tilojen seurauksena pääkirjastolta vapautui yksi huone, josta tehtiin työtila henkilökunnalle. Kirjastotalon edistymisen toi kirjastolle muutamaa vuotta aikaisemmin perustetun kirjastotalotoimikunnan lisäksi kirjastotalon suunnittelutoimikunnan ja -rakennustoimikunnan. Työntekijöiden puutteeseen ei valitettavasti saatu helpotusta, vaikka muuten toiminta olikin kehittynyt. Jo aiemmin pyydetyn lastenosaston kirjastoamanuenssin viran perustamishakemus uudistettiin vuoden aikana kahdesti ja useita virkoja laitettiin hakuun, mutta vain yksi saatiin täytettyä. Kirjasto joutuikin käyttämään useassa toimesta tilapäisiä työntekijöitä. (TK 1968, 3–7.)

Virkailijoiden tarve kasvoi aina vain enemmän ja kirjastolaitokseen tutustumassa käyneen kirjastotarkastajan kirjeessä selitettiin tarkemmin tätä tarvetta:

Koska Mikkelin kaupunginkirjaston kirjastoammatillisten virkojen määrä nykyisellään on vain 59 % siitä, mitä lainausten määrään voidaan katsoa tarpeelliseksi, ja koska kokonainen suuri osasto (lasten osaston lainaus v. 1969 yli 50 000) on täysin ilman ammattitaitoista virkailijaa, voi tulla kyseenalaiseksi täyttääkö Mikkelin kaupunginkirjaston tältä kohdin valtionavun ehdot (TK 1969, 4).

Niinpä kuluva vuosi jatkui edellisten tapaan työvoimaa käsittelevillä esityksillä. Kaupunginvaltuusto kuitenkin siirsi kaikki virkojen perustamisanomukset ”parempaan ajankohtaan” (TK 1969, 4).

Toukokuussa 1969 uuden kirjastotalon piirustukset viimein valmistuivat. Kirjaston tilavuus olisi 16 000 m³ ja julkisivu tulisi Porrassalmenkadun puolelle. Kustannusarvio oli kolme miljoonaa markkaa. Kirjastotalon piirustukset hyväksyttiin, mutta kirjastolla oli kuitenkin jo tässä vaiheessa niin kova tilanahtaus, että kirjastolautakunta pyysi tehokkuutta ja mahdollista valtion avustusta kirjastotalon saamiseksi sekä ennen uuden talon valmistumista mahdollisuutta suurempaan vuokrahuoneistoon pääkirjaston käyttöön. Mikkelin Liikemiestenseuran ravintolahuoneistoa Raatihuoneenkatu 4:ssä kävivät katsomassa niin kirjastolautakunta, kaupunginhallitus kuin kirjastotarkastaja Vappu Karjalainen. Huoneisto ei kuitenkaan ollut kirjastolle sopiva, sillä varastolle ei ollut tarpeeksi tilaa. (TK 1969, 4–6; Pöyry 1984, 13.)

Seuraavana vuonna pantiin vihdoinkin toden teolla hihat heilumaan työntekijävajeeseen parantamiseksi. Niinpä saatiinkin perustettua kolme virkaa, joista yksi oli kauan kaivattu lastenosaston kirjastoamanuenssin virka. Nyt kirjastolla oli neljätoista vakituista työntekijää. Toukokuussa kirjastotalon suunnittelu oli edennyt vaiheeseen, jossa valmiit piirustukset toimitettiin kaupunginhallitukselle ja samalla pyydettiin pikaista toimintaa niiden suhteen. Sopivaa vuokrahuoneistoa kirjaston lisäti-

loiksi etsittiin yhä. Parhaana ehdotuksena pidettiin Mikkelin Liikemiestenseuran huoneistoa, jota käytiin jo edellisvuonna katsomassa. Huoneistoa ei edelleenkään hyväksytty, ellei samasta talosta saataisi myös varastotiloja kirjaston käyttöön. Vireillä ollut Siekkilän sivukirjasto-hanke eteni Suunnittelu Oy E Niemelän tekemien luonnospiirustusten hyväksymiseen ja niiden edelleenlähettämiseen kaupunginhallitukselle hyväksyttäväksi. (TK 1970, 3–6; Pöyry 1984, 14.)

Kirjaston kokoelmaa ja palveluja kehitettiin hankkimalla koulujen tarpeeseen oheislukemistoja ja ryhmätyösarjoja. Vaikka kirjastolaitoksen toiminta kehittyikin suotuisasti, ei kirjaston tilaustauteen saatu mitään muutosta. Vuoden 1971 aikana kirjastolle tarjottiin vuokratiloja jo vuonna 1967 kielteisen lausunnon saaneesta KOP:n pankkihuoneistosta ja varastotiloja Oy Otto Kinnusen kellarissa sijaitsevasta autotallista Raatihuoneenkatu 12:sta. Kirjastolautakunta ei hyväksynyt tiloja, koska ei ollut järkevää, että varasto sijaitsi erillään toisessa rakennuksessa. Siekkilän tulevaan sivukirjastoon hyväksyttiin perustettavaksi kirjastonhoitajan ja kirjastoapulaisen virat. (TK 1970 5; TK 1971 3–4; Pöyry 1984, 14.)

Uuden kirjastotalon suhteen oli edetty rakennusohjelman tarkastamiseen, mitä varten perustettiin erillinen työryhmä. Vuoden 1972 toukokuussa kirjastolautakunta hyväksyi sekä rakennusohjelman, että 3 962 m² laajuisen huoneohjelman. Pääkirjasto koki myös pienimuotoisen voiton, kun lastenosaston kirjastoamanuenssin virka, jota olisi tarvittu jo vuonna 1966, saatiin vihdoinkin täytettyä. Syyskuussa Siekkilän kirjasto aloitti toimintansa samalla, kun Lähemäen kirjasto täytti 20 vuotta. Siekkilän kirjasto toimi kansakoulutalossa Siekkilänkadulla (kuva 3), ja sen tiloihin kuului ensimmäisessä kerroksessa aikuisten- ja lastenosasto ja toisessa kerroksessa opintolukusali sekä virkailijan työhuone ja pukuhuone. Siekkilän kirjasto oli auki viitenä päivänä viikossa yhteensä 26 tuntia. Uusien palvelujen osalta hyväksyttiin taidetoimikunnan tiedustelu taideteosten lainauskokeilusta. Toimintaa ei voitu kuitenkaan aloittaa, sillä kirjastolla ei sillä hetkellä ollut toimintaan tarvittavia tiloja. Musiikkitoiminnan aloittaminen pääkirjastossa pääsi alkamaan lasten- ja nuorten osastolle sijoitetun levysoittimen avulla. (TK 1972, 3–4, 6, 8; Pöyry 1984, 14–15.)

KUVA 3. Siekkilän kirjasto 1972 (MiKuvat).

Kirjastolaitoksen lainaustoiminta kehittyi vuoden 1973 aikana. Toivottava kirjastontyön monipuolistaminen oli kuitenkin vaikeaa pätevän henkilökunnan puuttumisen ja tila-ongelmien takia. Vuoden aikana annettiin selvitys Mikkelin kirjastolaitoksen nykytilanteesta ja kehitysarviosta, sekä itsenäisenä yhteistyössä Anttolan ja Mikkelin maalaiskunnan kanssa, että myöhemmin yhtenä kuntaliitoksen jälkeen. Vihdoin kesäkuussa uusi kirjastotalo sai rakennusluvan, ja loppuvuodesta sille myönnettiin valtion määrärahoista 76 528,50 markkaa. Joulukuussa päästiin jo aloittamaan tontin maanraivaus- ja kaivuutyöt sekä anturoiden valu. Varsinaisen rakennustyön alettua tontilla kirjastotalon suunnittelutoimikunta kävi tarpeettomaksi, ja se lakkautettiin. Rakennuksen tekniset ja taloudelliset toteutukset siirrettiin rakennustoimikunnalle. (TK 1973, 3–5; Pöyry 1984, 15–17.)

Kirjasto koki muutoksia myös henkilöstöpuolella, sillä 30. marraskuuta 1974 kirjastonjohtaja Adelheit Laro jäi eläkkeelle. Laro oli aloittanut johtajana 1. elokuuta 1950. Uuden johtajan vaalit pidettiin joulukuun lopussa ja samalla, maakuntakirjaston tehtävien saamisen myötä, perustettiin maakuntakirjastonhoitajan nimike ja apulaiskirjastonhoitajan nimike vaihdettiin apulaiskirjastonjohtajaksi. Uudeksi johtajaksi valittiin Liisa Miettinen (myöh. Laatu), ja hän aloitti virassaan seuraavan vuoden huhtikuussa. (TK 1974, 5–6.)

14. maaliskuuta 1975 pidettiin uuden kirjastotalon peruskiven muuraustilaisuus. Kirjaston perustusten ensimmäisiä tiiliä olivat muuraamassa muun muassa maaherra Viljo Virtanen ja kirjastonjohtaja Adelheit Laro. Perustusten muuraustilaisuudessa kuultiin lausahdus: ”Lukuhaluiset mikke-

liläiset ovat ansainneet uuden kirjaston”. Lions Club Mikkeli ja Lions Club Savilahti lahjoittivat patsaan kirjastalon eteen sijoitettavaksi. Patsas oli pronssivalu merkittävästä, Johannes Haapasalon varhaistuotantona (1911) veistämästä teoksesta ”Nuori Nainen”. Kuluvan vuoden aikana esitettiin perustettavaksi kaksitoista uutta virkaa. Pääkirjastolle saatiin muun muassa maakuntakirjastonhoitajan apulainen kaukopalveluun. Maakuntakirjastonhoitaja oli siihen saakka hoitanut kaiken maakuntakirjastotoiminnan yksin. Vaikka uusi kirjastotalo kohosi alkuvaikeuksien jälkeen vikkellästi (kuva 4), jouduttiin vielä vuodeksi vuokraamaan väliaikaistiloja maatalouskeskuksen huoneistosta Raatihuoneenkatu 6:sta maakuntakirjaston toimisto- ja vastaanottotiloiksi. Lisätiloja tarvittiin vuonna 1973 saatujen maakuntakirjastotehtävien takia. (TK 1075, 4, 7; Pöyry 1984, 18, 20; Veikkanen 1984, 43–44; Myyryläinen 1998, hakupäivä 13.10.2011.)

KUVA 4. Uuden kirjastalon perustukset 1975 (MiKuvat).

5.2 Maakuntakirjasto Mikkeliiin

Loppuvuodesta 1969 kirjastonjohtaja Adelheit Laro antoi lausunnon maakuntakirjaston oikeuksien saamisen ehdoista ja seuraavien vuosien aikana Mikkelin kirjasto kilpaili Savonlinnan kirjaston kanssa näistä oikeuksista. Vihdoin toukokuussa 1972 kaupunginhallitus tiedusteli: ”Mitä hyötyä maakuntakirjastosta on kaupungille siinä tapauksessa, että se saadaan Mikkelin kaupunkiin.” Tähän annettiin elokuussa yksityiskohtainen selvitys maakuntakirjaston hyödyllisyydestä ja merkityksestä. Mikkelin kaupunginkirjasto täytti maakuntakirjaston vaatimukset lukuun ottamatta tarvittavia tiloja. Uusi kirjastotalo oli kuitenkin 1973 jo hyvää vauhtia valmistumassa, joten 29. joulukuuta 1973 tasavallan presidentti hyväksyi valtioneuvoston antaman päätöksen maakuntakirjaston tehtävien antamisesta Mikkelin kaupunginkirjastolle. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjaston toiminta-alueeseen luettaisiin Mikkelin lääni, johon kuuluivat seuraavat kunnat: Mikkeli, Heino-

la, Pieksämäki, Savonlinna, Anttola, Enonkoski, Haukivuori, Hartola, Heinävesi, Heinolan mlk, Hirvensalmi, Joroinen, Juva, Jäppilä, Kangaslampi, Kangasniemi, Kerimäki, Mikkelin mlk, Mäntyharju, Pertunmaa, Pieksämäen mlk, Punkaharju, Puumala, Rantasalmi, Ristiina, Savonranta, Sulkava, Sysmä ja Virtasalmi. Kirjaston sai aloittaa maakuntakirjaston tehtävät 1. tammikuuta 1974. (TK 1969, 5; TK 1972, 4; TK 1973, 3; TK 1974, 2–3; Pöyry 1984, 17, 24–27.)

Maakuntakirjastona Mikkelin kaupunginkirjaston toimintaan kuului tärkeänä kaukopalvelu, joka oli Mikkeliissä ennestään toiminut 1950-luvun alusta. Jo 1970-luvulla ennen maakuntakirjasto-oikeuksien saamista kaukopalvelu oli melko vilkasta. Uutena kirjaston toimintaan tuli lakisääteisen maakuntakokoelman kokoaminen. Mikkeliissä oli jo vuodesta 1937 koottu Mikkeliä koskevaa kotiseutukokoelmaa. Maakuntakokoelmaan tuli kuitenkin koota aineistoa koko läänin alueelta. Vuoden 1974 loppuun mennessä oli maakuntakokoelmassa yhteensä 1767 nidettä ja yksi ääninauha. Niteet olivat pääosin eri kuntien kunnalliskertomuksia ja muita virallisjulkaisuja. Seuraavana vuonna maakuntakokoelmaan saatiin myös koulujen toimintakertomuksia. Myös Mikkelin kirjapainoja pyydettiin lähettämään maakuntakokoelmaan yksi kappale jokaisesta painamastaan tuotteesta joko veloitusetta tai maksusta. (TK 1974, 12; TK 1975, 11; Veikkanen 1984, 42–43, 46–48.)

Maakuntakirjastoilla oli lisäksi lakisääteinen velvollisuus järjestää maakuntakirjastokokous (ennen neuvottelukokous) vähintään kerran vuodessa alueen kirjastonhoitajille sekä perehdyttää henkilökuntaa maakuntakokoelman kokoelmiin ja luetteloihin. Mikkelin kaupunginkirjasto järjesti kokouksen 10. lokakuuta 1974 läänin kirjastonhoitajille, kirjastolautakuntien jäsenille ja kunnallishallituksen edustajille. Kokouksessa esiteltiin maakuntakirjaston tehtäviä, kirjastotoimen yleistä kehittämistä, kotiseutukokoelman keräämistä sekä palvelumahdollisuuksia. Seuraavan vuoden maakuntakirjastokokous järjestettiin joulukuussa, jolloin kokouksen aiheena oli yleisten kirjastojen kehittäminen kirjastokomitean ja atk-toimikunnan vuoden 1973 mietintöjen pohjalta. Vuoden 1975 aikana pidettiin kirjastonhoitajille lisäksi kaksi työkokousta, jotka käsittelivät kirjaston talousarvion luomista ja lautakunnan kokouksissa sihteerinä olemista. (TK 1974, 12–13; TK 1975, 11–12; Veikkanen 1984, 42–43, 49.)

Maakuntakirjastotoimintaan liittyvä tiedotus ja opastustoiminta toteutettiin julkaisemalla tiedotuslehti Nuottaa. Lehti ilmestyi ensin kerran vuodessa ja seuraavana vuonna jo kaksi kertaa vuodessa. Mikkelin kaupunginkirjasto lähetti alueensa kirjastoille muun muassa toimintakertomuksensa, erilaisia toimintaohjeita sekä luetteloita. Vuonna 1975 tiedotusta saatiin kehitettyä tekemällä posti-

tusluettelo, jota noudatettiin tiedotusaineiston lähetyksessä. Maakuntakirjasto lähetti lääninkirjastoille kaksi tiedotetta, joista toinen oli katsaus edellisen vuoden toimintaan ja toinen toimintasuunnitelma seuraavaksi vuodeksi. Lisäksi lääninkirjastoille lähetettiin paljon muutakin virallista, kuten erilaisia aineistoluetteloita, kutsuja sekä pöytäkirjoja. Kirjasto lähetti tiedotteita myös kunnallishallitukselle, kouluille, koulutoimentarkastajille sekä joukkotiedotusvälineille. (TK 1974, 13; TK 1975, 11–12; Veikkanen 1984, 42–43, 50–51.)

5.3 Kerhoja, kursseja ja näyttelyitä

Vuosina 1965–1975 kirjaston palveluihin (tuolloin oheistoimintaan) kuului muun muassa erilaisia kirjaesittely- ja esitelmätilaisuuksia, satutunteja, nuorten tietokilpailuja, kerhoja sekä ympäri vuoden vaihtuvia kirjanäyttelyitä. Esitelmätilaisuuksista osa oli kirjallisuutta käsitteleviä ja osa musiikkiaiheisia. Tilaisuudet sisälsivät muun muassa soittoa, laulua, elokuvien esittämistä ja äänitteiden soittamista, lausuntaa sekä kirjailijoiden vierailuja. Kirjastossa järjestettiin myös musiikki- ja kirjallisuusiltoja sekä myöhemmin äänilevykonsertteja, joita pidettiin periaatteella jokaiselle jotakin. Talvikaudella äänilevykonsertit järjestettiin nuorten osastolla. Yleisessä lehtilukusalissa kokeiltiin myös äänilevyjen soittoa taustamusiikkina. (TK 1967, 9–10; TK 1968, 11; TK 1971, 10; TK 1972, 12; TK 1973, 12.)

Kirjaston näyttelyjä järjestettiin ympäri vuoden, ja useimmiten ne esittelivät uutuuskirjallisuutta tai käsitelivät ajankohtaisia aiheita. Osa näyttelyistä oli niin sanottuja erikoisnäyttelyitä. Tällaisia olivat muun muassa näyttelyt: Suomi 50 vuotta, Anni Swan 100 vuotta, Virolainen taide, tasa-arvo sekä nuortenviikolla esillä olleet Mikkelin Lyseon kuvataidetyöt. Myöhemmin näyttelyihin alettiin ottaa mukaan kuvamateriaalia, ja niitä järjestettiin enemmän myös lastenosastolla sekä sivukirjastoissa. Lastenosastolla oli muun muassa satuteatterinäyttely, joka oli koottu kuvista sekä lastenkirjailijoiden esittelyjä heidän kirjoittamiensa kirjojen avulla. Pääkirjastossa järjestettiin multivisionäyttely aiheesta itäsuomalainen ihminen. Vuonna 1974 järjestettiin kirjojen esittelytapahtumia niin pääkirjastossa kuin sen ulkopuolellakin: vanhainkodissa, lääninvankilassa sekä työtuvalalla. Myös päiväkotien vanhempainilloissa käytiin esittelemässä lastenkirjallisuutta Suomen Maakuntakirjailijat ry:n kanssa. Seuraavana vuonna kokeiltiin aikuisten satumatineaa, jossa luennoitiin lastenkirjallisuuden vaikutuksesta lukijoihin sekä esiteltiin uutta lastennäytelmää, joka myöhemmin pyöri myös teatterissa. (TK 1965, 9; TK 1967, 10; TK 1973, 12; TK 1974, 14–15; TK 1975, 13–14.)

Ensimmäisinä vuosina satutunteja pidettiin 9–28 kertaa vuodessa. Siekkilän kirjastossa niitä alettiin pitää vuonna 1973. Seuraavina vuosina satutuntien pitäminen vakiintui: niitä pidettiin joka toinen viikko, paitsi kesäisin, jolloin niitä ei pidetty lainkaan. 1970-luvulla lastenosastolla järjestettiin ”kesäluohjelma”, joka oli tarkoitettu 10–14-vuotiaille. Lapset lukivat nuorisokirjoja ja kirjoittivat niistä arvosteluja, joista parhaimmat palkittiin kirjepalkinnoin. 1960-luvun lopulla pääkirjastolla oli näytetty kokeiluluontoisesti kaksi lastenelokuvaa satutuntien yhteydessä. Lastenelokuvien näyttäminen ei kuitenkaan tullut tavaksi, ja vasta vuonna 1975 näytettiin seuraavan kerran lastenelokuvia kirjastossa. Elokuvien näytössä ei kuitenkaan arasteltu, vaan vuoden aikana niitä näytettiin kahdeksan. Syynä rohkeuteen oli varmasti Mikkelin kansalaisopiston elokuvakerho, jonka kanssa näytökset toteutettiin. Vuosien 1965–1975 aikana toimi lisäksi kaksi muuta kerhoa: kirjallisuuskerho ja nukketheaterkerho. (TK 1965, 8–9, TK 1968, 11; TK 1972, 12; TK 1974, 14; TK 1975 13.)

Nuorille kirjaston käyttäjille järjestettiin tietokilpailuja ensin vain pääkirjastossa ja myöhemmin myös Lähemäen kirjastossa. Aluksi tietokilpailuja oli 1–3 vuodessa, kunnes Lähemäen kirjastossa kokeiltiin kuukauden kysymys –tietokilpailuja. Nämä saivat menestystä ja osanotto tulevien vuosien aikana olikin vilkasta. Nuorille järjestettiin tietokilpailujen lisäksi myös nuorisoiltoja, ja osa tietokilpailuista sijoittui näiden nuorisoiltojen yhteyteen. Mikkelin kaupunginkirjasto järjesti myös käyttäjäkoulutusta (eli kirjastonkäytönopetusta) ja kirjaston esittelyä koululaisille sekä joskus myös muille ryhmille. Aluksi koulutusta järjestettiin vain pääkirjastossa ja Lähemäen kirjastossa, jossa oppilaat kävivät usein tekemässä myös ryhmätöitä opettajansa johdolla. Siekkilän kirjasto alkoi pitää käyttäjäkoulutusta vuonna 1973. (TK 1967, 10; TK 1973, 12.)

6 UUSI RAKENNUS, UUDET TUULET — VUODET 1976–1984

Mikkelin kaupunginkirjaston uusi kirjastotalo valmistui kesäkuun lopussa 1976 Raatihuoneenkatu 6:een (kuva 5). Uusi kirjastotalo oli kolmikerroksinen pilari-palkkirunkoinen betonirakennus, jonka julkisivu oli valkeaa klinkkerilaattaa. Kirjastotalon koko huoneistoala oli 4 427 m² ja hyötypinta-ala 3 801 m². Kirjaston ensimmäisessä kerroksessa olivat muun muassa ala-aula, aikuisten- ja lastenosasto sekä henkilökunnan työtilat. Toisessa kerroksessa sijaitsivat lehtiluku- ja opintolukusali, maakuntakokoelma, musiikkiosasto, kielistudio ja Mikkelisali. Pohjakerroksessa olivat kerho- huoneet, varasto- ja henkilöstötilat. (Liite 4.) Kirjastotalon kokonaiskustannuksiksi tuli 10 087 697 markkaa, joista kalusteisiin meni 922 939 markkaa. Suurin osa kirjaston kalusteista tilattiin Helsingistä Martela Oy:stä, loput tulivat Askosta ja Iskusta ja erityiskalusteet Mikkelistä Kelkkalan Puusepäntehtaalta. Lisäksi musiikki- ja lastenosastolle hankittiin korkeatasoiset musiikinkuuntelulaitteet sekä koko kirjastoon asennettiin keskusradiojärjestelmä. Uudessa kirjastossa oli 28 työntekijää sekä vahtimestari ja tuntiapulaisia. (TK 1976, 4; MiK2 Mikkelin kirjastotalon rakennusohjelma; MiK3 Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto: pohjapiirustukset.)

KUVA 5. Mikkelin uusi kirjastotalo 1976 (MiKuvat).

Kirjaston muutto tapahtui 1. heinäkuuta – 6. elokuuta, jolloin pääkirjasto pidettiin kiinni. Muutto tapahtui täysin käsivoimin, sillä sekä vanha että uusi kirjastorakennus olivat samalla tontilla. Vanhalla pääkirjastolla oli kolmen hengen pakkausryhmä ja vastaavasti uudella kirjastolla kolmen hengen purkuryhmä. Etukäteen pakkaaminen oli rajoitettu melko vähiin, joten aineisto siirrettiinkin

pääosin avolaatikoissa. Avolaatikoita asetettiin työntökärryyn muutama kerrallaan, ja sitten ne työnnettiin uuteen kirjastorakennukseen. Työntökärryjä oli yhteensä vain neljä. Noin 72 000 kirjan muutto käsivoimin kesti neljä ja puoli päivää. Täysin ilman ongelmia muutto ei sujunut, sillä uudella kirjastolla huomattiin, että hyllyvälit olivat liian pienet isommille tietokirjoille. Alun perin laskettua tietokirjojen suurta hyllymetrimäärää ei pidetty mahdollisena, vaan epäiltiin laskuvirhettä. Muuton aikana kuitenkin todettiin, että laskuvirhettä ei ollut, joten kaikki hyllyvälit jouduttiin muuttamaan kirjoille sopiviksi. (Pääkirjaston muuttomuistio 1976, 4–7; TK 1976, 5.)

Kirjaston avajaiset olivat 7. elokuuta ja vihkiäiset 2. lokakuuta. Vihkiäisjuhlan aloitti tervehdyspuheellaan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Arvo Mäenpää. Juhlapuheen piti osastopäällikkö Kosti Huuhka, ja kirjoittamansa juhlarunon esitti kirjastolautakunnan puheenjohtaja Hannes Kolehmainen. Kirjaston avajaisissa kuultiin myös Mikkelin orkesterin soittoa ja kamarikuoron laulua. Tervehdyksensä toivat muun muassa Mikkelin lääninhallitus, Suomen kirjastoseura, Suomen kaupunkiliitto ja maakuntakirjastoalueen kunnat. 3.–9. lokakuuta oli kirjaston juhaviikko, jolloin kirjastolla järjestettiin paljon tapahtumia. Juhaviikkoon kuului muun muassa lausunta- ja kirjallisuusmatineoita, pikkulasten iltapäivä, nuorten päivä, vanhusten kirjastopäivä, erilaisia yleisöluentoja, näyttelyitä, elokuvanäytäntöjä ja kilpailuja. (TK 1976, 3, 15.)

Vuoden aikana pääkirjastolla lisättiin aukioloaikoja: aikuistenosastolla lisättiin yksi tunti viikossa, lehtilukusalissa noin seitsemän tuntia viikossa ja lastenosastolla kymmenen tuntia viikossa. Pääkirjasto oli nyt arkisin avoinna keskimäärin kymmenen tuntia ja lauantaisin viisi tuntia. Aukioloajat vaihtelivat hieman osastoittain. Pääkirjaston lehtilukusali oli lisäksi sunnuntaisin kolme tuntia avoinna. Myös lasten palveluja laajennettiin taidetoimikunnan myöntämällä valtionavulla, ja kaupunginhallitus asetti toimikunnan kartoittamaan kirjaston ja koulutoimen yhteistyömahdollisuuksia sekä tekemään yhteistyösuunnitelman. Kirjastossa luovuttiin irtokorttien käsittelyä vaativasta Detroit-lainausjärjestelmästä ja siirryttiin kameralainaukseen (kuva 6), jossa lainaajan- ja kirjan tiedot sekä eräpäiväliuskat kuvattiin mikrofilmille. (TK 1976, 3, 7.)

KUVA 6. Kameralinaus 1983 (MiKuvat).

Seuraavan vuoden aikana toiminta uudessa kirjastotalossa oli jo vakiintunut. Musiikkiosasto avattiin huhtikuussa (kuva 7), ja osastolle siirtyivät musiikkikuuntelu äänitteineen, musiikin käsikirjasto, musiikkilehdet ja nuotit. Muu musiikkikirjallisuus ja av-aineisto jäivät vielä aikuistenosastolle. Musiikkiosastolle tuli yhteensä seitsemäntoista kuuntelupistettä, joissa saattoi kuunnella sekä musiikkiäänitteitä että äänikirjoja. Lisäksi musiikkiosastolle tuli kuunteluhuone harjoituspianoineen. Lastenosastolle jäi muutama kuuntelupiste. Musiikkiosasto oli aluksi avoinna viikossa vain yksitoista tuntia, kunnes vuonna 1980 aukioloaikoja lisättiin viidellätoista tunnilla, jolloin ne noudattivat muun kirjaston aukioloaikoja. (TK 1977, 1, 6–8; TK 1980, 2.)

Aineiston valintajärjestelmä uudistettiin, ja kirjojen valinnasta alettiin sopia kirjojenvalintakokouksissa. Lainausrjestelmää päivitettiin lopettamalla kirjan korttien kirjoittaminen ja korvaamalla eräpäiväliuskat optisilla lipukkeilla. Aikuistenosaston hankinnoissa huomio siirrettiin tietokirjallisuuskokoelmien täydentämiseen ja ajanmukaistamiseen. Määrärahoja oli tosin niukasti, mikä haittasi suuresti hankintoja. Pääkirjaston toisessa kerroksessa oleva Mikkeli-sali saatiin vihdoin omaan käyttöön, sillä tähän asti se oli toiminut kaupungin kanslian toimistona kaupungintalon saneerauksen aikana. Jo edellisenä vuonna käsittelyssä ollut koulun ja kirjaston yhteistyö saatiin aloitettua syyskuussa. Yhteistyön tuloksena päätettiin, että jokaisen koululaisen tuli käydä vähintään kolme kertaa peruskoulun aikana kirjastonkäytön opetuksessa. Loppuvuodesta kirjaston toimintoja saatiin laajennettua hankkimalla lisätalousarvion myöntämällä määrärahalla kielistudio. Kun uusi pääkirjasto toimi nyt sille sopivissa avarissa tiloissa, huomattiin Saksalan, Tuppuralan,

Peitsarin ja Ritvalan yllättävän nopeasti kasvaneiden asunalueiden myötä Lähemäen kirjastolla tilanpuutetta. Keskussairaalan laitospöytäkirjastoon taas tarvittiin kipeästi etenkin pitkäaikaissairaille ja silmäpotilaille lukuteline, lukulaite ja kasettinauhuri. (TK 1977, 1, 4, 12–13; Pöyry 1984, 20.)

KUVA 7. Musiikkiosasto 1981 (MiKuvat).

Tammikuussa 1978 pääkirjastossa avattiin edellisen vuoden lopussa hankittu 24-paikkainen AAA-kielistudio (kuva 8). Kun pääkirjaston tilojen käyttö oli vakiintunut, alettiin kiinnittää enemmän huomiota palveluihin, näyttelytoimintaan ja henkilöstön omiin koulutustilaisuuksiin. Palvelujen kehittämistä varten alettiin laatia omaa palvelusuunnitelmaa (oheistoimintasuunnitelma). Toisen kerroksen aulassa oleva lähialueiden kuntien vaakunakokoelma paljastettiin 19. huhtikuuta. Vaikka pääkirjastolla tapahtui paljon muutoksia, ei sivukirjastoja unohdettu. Kuluvana vuonna kummankin sivukirjaston aukioloaikoja lisättiin viidellä tunnilla viikossa ja laitospöytäkirjaston kirjastuhuoneen aukioloaikoja kolmellatoista tunnilla viikossa. Edellisvuonna sairaalan laitospöytäkirjastoon pyydetyistä apuvälineistä saatiin hankittua kasettisoitin ja kasetteja. Valitettavasti haluttua lukutelinettä ja lukulaitetta ei tilanpuutteen takia voitu hankkia. (TK 1978, 1–2; Pöyry 1984, 23.)

KUVA 8. Kielistudio 1981 (MiKuvat).

Valtakunnalliset kirjastopäivät sijoituivat 14.–17. kesäkuuta 1979 Mikkeliin. Kirjastopäiville osallistui noin 500 kirjastovirkailijaa ja luottamusmiestä eri puolilta Suomea, ja niiden avaajana toimi Suomen kirjastoseuran puheenjohtaja Tellervo Koivisto. Kirjastopäivien teemana oli eri kirjastomuotojen välinen yhteistyö ja työnjako sekä kirjastotoimen talouden ja toiminnan kehitys edellisinä vuosina. Puheenaiheena oli muun muassa kirjastolaitoksen rooli, sillä sen haluttaisiin kehittyvän enemmän palvelulaitokseksi. Vuoden aikana pidettiin Mikkelin kirjastolaitoksen ensimmäinen virallinen työpaikkakokous. Kokouksessa käsiteltiin henkilöstön seuraavan vuoden koulutusohjelmaa. Edellisenä vuonna aloitettu palvelujen kehittäminen näkyi aikuistenosastolla, jossa otettiin käyttöön usein vaihtuvat näyttelyt sekä pikanäyttelyt. (TK 1979, 1, 8; TK 1983, 15; MiK1 Mikkelin kirjastopäivät 1979.)

6.1 Uutta toimintaa

Käyttäjäkoulutus uudistettiin ja kirjaston käyttöä opetettiin nyt peruskoulun toisen, neljännen ja seitsemännen luokan lisäksi lukion toisen luokan opiskelijoille. Myös lainaustoiminnassa tapahtui uudistuksia, kun pääkirjastolla aloitettiin musiikkiäänitteiden lainaus. Lainattavissa oli 250 äänitettä, jotka olivatkin lähes kokoajan lainassa. Kaikissa Mikkelin sivukirjastoissa tehtiin korjaustöitä, jotka osittain vaikuttivat myös aukioloaikoihin. Siekkilän kirjastossa tehtiin suurimpia muutoksia ja kirjasto olikin kiinni kuusi viikkoa muutostöiden aikana. Kirjasto alkoi julkaista vuonna 1981 omaa julkaisusarjaansa. (TK 1980, 18; TK 1981, 2–3, 21; Veikkanen 1984, 51.)

Vuosi 1982 toi tullessaan uudistuksia. Kirjastossa alettiin kyllästyä palauttamattomiin kirjoihin, sillä niiden karhuamista tehostettiin palkkaamalla henkilö, jonka tehtävänä oli noutaa palauttamattomat kirjat kotoa. Lähemäen kirjasto lisäsi palveluihinsa lastenelokuvien esityksiä ja hankki kokoelmiinsa av-materiaalia. Siekkilän kirjasto päätti myös kohentaa kokoelmaansa ja hankki satuja musiikkiäänitteitä. Sijoitus oli kannattava, sillä hankittujen äänitteiden lainaus oli vilkasta. Pääkirjaston musiikkiosastolla tehtiin tilamuutoksia: kuunteluhuoneen ja musiikkiosaston välinen seinä purettiin, jotta saatiin lisää tilaa lisääntyneelle musiikin lainaukselle. Seinän purkamisen takia musiikkiosaston kerhoilla ei ollut enää kokoontumispaikkaa. (TK 1982, 1–3.)

Seuraava vuosi oli Mikkelin kirjastolaitokselle yksi merkittävimmistä vuosista monessa suhteessa. Alkuvuodesta Mikkelin kirjastolaitos aloitti valmistelut atk-lainauksenvälontajärjestelmään siirtämiseen. Järjestelmän nimekeräkisteriä alettiin tehdä, mutta työ eteni hitaasti, koska se aiheutti kortistoluetteloihin paljon muutoksia (kuva 9) sekä vaati kokoelman huolellista arvioimista. Atk-järjestelmään siirtyminen oli suunniteltu tapahtuvan 1985. Pääkirjastossa tehtiin kuluvan vuoden aikana myös aukioloaikojen muutoksia. Lisäksi laitoskirjasto aloitti yhteistyön näkövammaistenkirjaston Celian kanssa. Näkövammaistenkirjastosta lainattiin Mikkelin keskussairaalaan muun muassa silmäosastolle erityissoitin, johon tilattiin nauhoja tarpeen mukaan. Kirjaston sisäistä tiedotamista parannettiin muun muassa henkilöstölle suunnatulla Kirjastouutisia-lehdellä. (TK 1983, 1–2, 31; Laatu 1984, 56.)

Kotipalvelun päätarkoituksena on antaa liikuntaesteisille, kuten vanhuksille ja vammaisille mahdollisuus saada yleisten kirjastojen palveluja kotiinsa. Kotipalvelutoiminta oli Suomessa ensimmäisenä aloitettu Keravalla vuonna 1961. Mikkelissä kotipalvelutoiminta alkoi toukokuussa 1983. Kotipalvelupiiriin asiakkaat kartoitettiin sosiaalikeskuksen avulla, ja piiriin saatiin 20 henkilöä. Kotipalvelukierrokset tehtiin kerran kuussa vuokra-autolla. (TK 1983, 1; Pöhlö 1986, 1, 3–4.)

Samana vuonna Mikkelin kirjastolaitos osallistui kahteen tutkimukseen. Toinen oli valtakunnallinen rationalisointitutkimus. Tutkimukseen osallistui kymmenen kaupunkia ja viisi kuntaa, esimerkkinä Kuopio, Jyväskylä, Vaasa, Pieksämäki ja Seinäjoki. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kirjastoista tietoa, jonka avulla voitaisiin kehittää työmenetelmiä ja -välineitä, parantaa toiminnan taloudellisuutta, lisätä työiihtyvyyttä ja luoda perusteita toiminnan normien ja suoritteiden kehittämiselle. Toinen toteutettu tutkimus oli TELEMI-tutkimus, jonka toimeksiantajina olivat Mikkelin kaupunki, Mikkelin puhelinyhdistys sekä posti- ja telehallitus. Tutkimuksessa selvitettiin tietoliikennepalvelujen hyväksikäyttöä. (TK 1983, 1–2; Kltk. 1984.)

KUVA 9. Aikuistenosaston kortistot 1970-luvulla (MiKuvat).

Mikkelin kirjastolaitos juhli 120-vuotista uuraansa sekä maakuntakirjastotoiminnan 10-vuotista toimintaa vuoden 1984 aikana. Tästä syystä vuoden aikana pidetty maakuntakirjastokokous oli juhlavampi. Kokoukseen kuului muun muassa musiikkiesityksiä ja ansiomerkkien jakoa. Edellisvuonna alkanut atk-lainauksenvalvontajärjestelmän niderekisterin teko saatiin syyskuussa valmiiksi ja lainaajarekisteri taas loppuvuoden aikana. Kaukopalvelun helpottamista varten vuokrattiin telex eli elektroninen muistilla varustettu kaukokirjoitin. Kuluvan vuoden aikana kirjastorationalisointitutkimus valmistui ja sen tulokset kertoivat Mikkelin kirjastolaitoksen olevan joka suhteessa edellä koko maan keskiarvoa. Tutkimus kuitenkin suositteli Mikkelin kirjaston kehittämiseksi seuraavia toimenpiteitä: kirjastolle perustettaisiin erillinen luettelointiosasto, kirjastoamanuenssin virat muutettaisiin osastonhoitajan viroiksi ja pääkirjastoon perustettaisiin toimistovirkailijan toimi. Lisäksi valtakunnallisen luettelointikeskuksen palvelujen käyttö aloitettaisiin heti, kun keskus aloittaisi itse toimintansa ja pääkirjastossa ja sivukirjastoissa siirryttäisiin atk-pohjaisen järjestelmän käyttöön. (TK 1984, 1–2, 40; Kltk. 1984.)

6.2 Maakuntakirjastotoiminta muotoutuu

Mikkelin kaupunginkirjasto oli saanut maakuntakirjaston oikeudet vuonna 1974, ja kirjasto oli ehtinyt totutella niihin kaksi vuotta ennen uuteen kirjastotaloon muuttamista. Kun maakuntakirjastotoiminnalle oli saatu kunnolliset tilat, voitiin toimintaa alkaa kehittämään ja tehostamaan. Vuonna 1977 työryhmä laati maakuntakokoelman keruuta varten ohjeen maakuntakirjailijoista ja mukaan kelpuutettavista teoksista. Muutaman vuoden päästä maakuntakokoelman keruuta tehostettiin lisää tekemällä lääninkirjastojen kanssa yhteistyösopimus, jonka mukaan lääninalueen kirjastot tiedottivat alueellaan ilmestyneestä maakuntakokoelmaan sopivasta materiaalista. Lisäksi kirjastot lähettivät poistokirjaluettelonsa, joista Mikkelin kirjasto pystyi valikoimaan mahdollisia maakuntakokoelmaan sopivia kirjoja. Maakuntakirjasto otti lisäksi tehtäväkseen julkaista kuusi kertaa vuodessa luettelon hankitusta materiaalista. (TK 1977, 10; TK 1980, 2.)

Lakisääteisiä maakuntakirjastokokouksia pidettiin kerran vuodessa, ja sen lisäksi järjestettävien työkokousten määrä vakiintui neljään kokoukseen vuodessa. Kokousten aiheita olivat muun muassa läänin kirjastotoimen kehittäminen, kirjasto-ohjesääntö, valtionosuudet, saneeraukset ja kalustaminen, automaattinen tietojenkäsittely ja kirjastopalvelut. Tiedotustoimintaan liittyen vuonna 1982 laadittiin Maakuntakirjaston opas koko maakunta-alueen henkilökunnan käyttöön. Opissa esiteltiin pääosassa palveluja sekä toimintoja. Myös tiedotuslehti Nuotta ilmestyi tasaisesti neljä kertaa vuodessa. (TK 1979, 18; TK 1980, 21; TK 1981, 25; TK 1982, 2, 28.)

6.3 Toimintaa ja palveluja erityisesti lapsille

Sekä pääkirjaston, että sivukirjastojen palvelut jatkuivat samaan malliin kuin edellisinä vuosinakin. Käyttäjäkoulutusta tehostettiin valmistamalla diaesitys-sarja kustakin toimipisteestä. Vuosi 1979 oli kansainvälinen lapsen vuosi ja se näkyi vahvasti myös pääkirjaston lastenosaston toiminnassa. Satutunteja pidettiin kaikissa yksiköissä. Lisäksi perustettiin lasten kirjallisuuserho ja osaa satutunneista alkoi pitää Mikkelin teatterin näyttelijäryhmä. Seuraavana vuonna näyttelijäryhmä piti jo puolet pääkirjaston satutunneista. Lastenkirjallisuuserhon lisäksi pidettiin nuorikerhoa ja musiikkiosastolla keväällä jazz-kuuntelukerhoa ja syksyllä populaarimusiikin kuuntelukerhoa. Vuonna 1982 pidettiin lasten elokuvaviikko ja 6–9-vuotiaille alettiin pitää lukutunteja. (TK 1976, 15; TK 1977, 4; TK 1979, 1, 15; TK 1980, 1–2; TK 1982, 1.)

Vuosien 1976–1984 näyttelyiden osalta suurin vetonaula, ja samalla siihen mennessä kaikkien aikojen suosituin näyttely, oli vuonna 1980 pidetty muumitalo-näyttely pääkirjastossa, jolloin laskettiin noin 6000 kävijää. Muumitalo-näyttelyssä oli esillä muun muassa Tuulikki Pietilän, Pentti Eistolän ja Tove Janssonin vuonna 1979 valmistunut 2,40 m korkea puusta, kivistä ja kattopäreistä rakennettu muumitalo. Esillä oli myös Tove Janssonin muumikirjojen alkuperäiskuvitusta ja muuta kirjallista tuotantoa. Vuonna 1983 järjestettiin uutena toimintana yleisötilaisuuksien sarja, johon kuului kirjauutuuksien ja teatterin ensi-iltojen esittelyä sekä orkesterin konsertteja. (TK 1980, 19; TK 1983, 29; MiK3 Muumitalo-näyttely kirjaston Mikkeli-salissa 12.–30.9.1980.)

6.4 Kirjaston aarteita

Outsider on pieksämäkeläisen kirjailija-toimittaja Aarne Haapakosken (1904–1961) tunnetuin nimimerkki, jolla hän julkaisi useita seikkailusarjoja vuodesta 1934 lähtien. Haapakoski julkaisi kirjojaan ja muita kirjoituksiaan ainakin neljällätoista eri nimimerkillä, joista esimerkkinä Henrik Horna, Halt Denis, Mister X ja Victor Mario. Haapakoski julkaisi useita seikkailusarjoja, joista tunnetuimmat ovat varmaakin Kalle-Kustaa Korkki ja Pekka Lipponen. Näiden lisäksi Mikkelin kaupunginkirjastosta löytyy Atorox-, Horna- ja Karma-sarjoja. Haapakosken kuoltua seikkailuromaanien kirjoittamista Outsider nimimerkkiä käyttäen, jatkoi usean vuoden ajan Seppo Tuisku sekä yhden kirjan kirjoittanut Marton Taiga. (Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 1999, hakupäivä 23.1.2012.)

Aarne Haapakoski on yksi Mikkelin maakuntakokoelman tunnetuimmista kirjailijoista, ja hänen tuotantaan onkin pyritty hankkimaan mahdollisimman paljon. Kerääminen ei ole ollut kirjastolle kuitenkaan aivan helppoa, sillä idea koko tuotannon keräämisestä syntyi suhteellisen myöhään vuonna 1974 eli yli kymmenen vuotta Haapakosken kuolemasta. Tällöin tuotantoa ei enää ollut saatavilla kirjakaupoissa, joten kirjoja hankittiin antikvariaateista ja keräilijöiltä. Kirjastolla on kerättyä sekä Haapakosken seikkailuromaneja, että muita kirjoituksia eri aikakauslehdistä ja muista lehdistä. Nykyisin Haapakoski-kokoelma on melko täydellinen. Se on myös valtakunnallisella tasolla merkittävä, sillä niin laajaa Haapakosken kokoelmaa ei löydy mistään muualta Suomesta. Mikkelin kirjasto on myös perustanut omat Outsider-sivunsa, josta löytyy muun muassa tietoa Haapakosken elämästä sekä kirja- ja kansikuvaluettelo kaikista maakuntakirjastossa jo olevista Outsider-kirjoista. Luetteloon on lisäksi merkitty punaisella fontilla ne kirjat, joita kirjastolla ei vielä ole, mutta jotka otetaan vastaan, jos ne vain jostain löytyvät. (TK, 1982, 2; Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 1999, hakupäivä 23.1.2012.)

7 ENSIASKELEET TIETOYHTEISKUNTAAN — VUODET 1985–1993

Vuosina 1985–1993 kirjaston kehityksessä edettiin suurin harppauksin. Ajanjakson aloitti atk-lainauksenvalvontajärjestelmän tulo kirjastoon. Aluksi vanhempi henkilökunta ja asiakkaat olivat hyvin skeptisiä uutta lainausjärjestelmää kohtaan. Lopulta oli kiistämätöntä, että se nopeutti niin lainaamista kuin tietopalvelua. Kaikkien oli todettava, että atk:ssa oli tulevaisuus. Ajanjaksoon mahtui myös uusia sivupisteitä ja kirjastoauto sekä valtakunnallinen vapaakuntakokeilu, joka toi muutoksia kirjaston hallintoon. (Laatu 1984, 55; TK 1985, 1; TK 1989, 1–3; Valjakka 2002, 2, 8, 10–12.)

7.1 Kilava atk-lainauksenvalvontajärjestelmä

Vuosi 1985 alkoi Mikkelin kaupungin ja Mikkelin maalaiskunnan osaliitossopimuksella, jonka seurauksena kirjasto sai kaksi uutta laitospökirjastoa. Nämä kirjastot olivat silloisen Mikkelin maalaiskunnan alueelle 1960-luvulla perustetut Moision laitospökirjasto Moision sairaalassa ja Tuukkalan laitospökirjasto Tuukkalan sairaalassa. Moision laitospökirjasto oli auki viitenä päivänä viikossa yhteensä kahdeksantoista tuntia ja Tuukkalan laitospökirjasto kolmena päivänä viikossa yhteensä kuusi tuntia. Laitospökirjastoissa oli vain yksi työntekijä, joka hoiti kumpaakin kirjastoa. (TK 1985, 1, 15.)

Laitospökirjastojen lisäksi Mikkelin kaupunki alkoi ostaa Mikkelin maalaiskunnalta kirjastoautopalveluja liitosaluetta varten. Mikkelin kaupunginkirjastolla ei kirjastoautoa ollut, kun taas Mikkelin maalaiskunnassa kirjastoauto toimintaa oli ollut jo vuodesta 1966. Mikkelin kaupunginkirjasto oli jo vuonna 1977 toivonut kirjastoautoa korvaamaan työpaikkakirjastoja ja siirtokokoelmia sekä kiertämään Laajalammen, Urpolan, Emolan, Peitsarin, Tuppuralan ja Ritvalan alueella. Tämä suunnitelma toteutui kuitenkin vasta vuonna 1984, jolloin kirjastolautakunta lausui: ”mikäli omaa kirjastoautoa ei saada hankittua, aletaan palveluja ostaa Mikkelin maalaiskunnalta”. Uuteen liitosalueeseen kuului kymmenen kirjastoautopöksäkkiä Mikkelin ympäristöstä. Nämä olivat Louhimo, Huusharju, Tupala, Reppo, Laurikkalanmäki, Paloaho, Moision (Porttitalo), Lyran Baari, Kaituennmäki ja Karjalanharju. Kaupunginkirjastolla oli vuoden aikana 37 vakinaista työntekijää. (Kltk. 1984; Kltk. 1985; TK 1985, 1, 8; Määttänen 2001, 7.)

Kuluva vuosi oli merkittävä myös kirjastolaitoksen kehityksen kannalta: atk-lainauksenvalvontajärjestelmä Kilavan perustamistyöt saatiin vuoden 1983 suunnitelman mukaisesti alkuvuonna päätökseen, ja järjestelmää alettiin käyttää 29. toukokuuta. Kilava toi mukanaan paljon uudistuksia, kuten laminoidut kirjastokortit (tuolloin lainajakortit), jotka annettiin kaikille kirjaston käyttäjille. Myös hankintoja täytyi tehdä uutta Kilavaa varten. Kirjastolle hankittiin Mikromikko 1 –tietokone, viivakoodin kynälukijoita, valopaneeleita, kannettava tiedonkeruulaite ja VT-220 näyttöpäätte. (Kuva 10.) Kaikkien näiden suurien muutoksien lisäksi pääkirjastolla tehtiin työtilatarkistuksia, joiden seurauksena työntekijät saivat lisää huoneita ja kansliaa suurennettiin. Lisäksi sinne perustettiin vuonna 1983 toteutetun rationalisointitutkimuksen ehdotuksen mukaisesti luetelintiosasto, joka aloitti toimintansa joulukuun alussa. (TK 1985, 1, 14.)

KUVA 10. Atk-lainauksenvalvontajärjestelmä käytössä 1986 (MiKuvat).

Pääkirjaston työtiloja tarkastettiin myös seuraavan vuoden aikana, jolloin vuorossa olivat väestösuojatarkastus ja kirjaston siivouspinta-alan mitoitus. Uudelleenmitoituksen seurauksena siivouspinta-ala väheni, ja siivoojien ylijäävä työaika korvattiin kirjojen muovitus- ja korjaustöillä. Kilavaa varten jouduttiin tekemään lisää hankintoja: VPU-220 näyttöpäätte sekä DX 210 kirjoitin äänisuojiineen saivat omat paikkansa pääkirjastosta. Kirjastolaitoksen käyttäjiä alettiin tiedottaa jakamalla heille ”Tervetuloa Mikkelin kaupunginkirjastoon – maakuntakirjastoon” –esitteitä. Helmikuussa 1987 otettiin pääkirjastossa käyttöön tietopalvelua mullistava ja hakuja helpottava atk-pohjainen KDOK/MINTTU-tiedonhakupohjainen järjestelmä. Atk-hakujen lisäksi tehtiin edelleen myös totuttuun tapaan manuaalisia hakuja. Kirjaston asiakkaiden tiedottamista tehostettiin edellisvuodesta

monistamalla yleisön saataville muun muassa kirjaston käyttösääntöjä sekä tietoja perittävistä maksuista. Kirjasto jatkoi jo pitkään toiminutta koulun ja kirjaston yhteistyötä perustamalla erityisen toimikunnan käsittelemään yhteistyöhön liittyviä asioita ja pohtimaan mahdollisia uudistuksia. (TK 1986, 1–2, 28; TK 1987, 1, 26.)

Edellisvuosina alkaneet merkittävät muutokset pakottivat kirjastolaitoksen keskittymään etenkin atk-pohjaisen kokoelman hallintajärjestelmään sekä uuden sivukirjaston suunnitteluun ja rakentamiseen, unohtamatta kuitenkin palveluja. Uuden sivukirjaston perustamisesta oli sovittu jo vuonna 1984 osaliittosopimuksen yhteydessä, sillä Mikkelin maalaiskunta oli jo tehnyt alustavat suunnitelmat sivukirjaston sijoittamisesta Moision koululle. Moision koululla olevat tilat todettiin kuitenkin liian pieniksi ja kaupunginhallitus päätti, että sivukirjasto tultaisiin rakentamaan Moisio–Tuukkalan päiväkodin yhteyteen Kaituenmäkeen. (Kltk. 1985; Kltk 1988; TK 1988, 1.)

Vuosi 1988 oli Mikkelin kaupungille merkittävä, sillä kaupunki täytti 150 vuotta ja koko Suomessa juhlittiin 500-vuotiasta suomalaista kirjaa. Mikkelin kirjasto osallistui juhlintaan, ja vuoden aikana pidettiin paljon yleisötilaisuuksia, jotka olivat kotiseutuaiheisia. Esillä oli muun muassa vanhojen suomalaisten kirjojen näköispainoksia sekä ”Mikkelin kaupunnin Porvarien kirjaston” vuosien 1864–1889 kokoelmasta jäljellä olevat 29 nidettä, joista vanhimmat olivat 1700-luvulta. Vuosi ei kuitenkaan ollut täysin riemua ja juhlintaa, vaan kaupunginkirjastolla oli myös ongelmia. Henkilökunta vaihtui jatkuvasti, mikä aiheutti sen, että avonaisia virkoja oli vaikea täyttää. Kirjastonhoitajista oli koko maassa pula, ja etenkin Pohjois- ja Itä-Suomen kunnissa tämä oli ollut vahvasti havaittavissa jo viimeisen kymmenen vuoden ajan. (TK 1988, 1, 24; Mik2 Mikkelin kaupunnin porvarien kirjasto 1864–1889.)

Suomessa aloitettiin vuonna 1989 vapaakuntakokeilu, jonka tarkoituksena oli vahvistaa kunnallista itsehallintoa, lisätä kuntalaisten osallistumista kunnan päätöksiin ja parantaa kunnallisia palveluja. Uudistus tähtäsi kunnallishallinnon ja kunnallislain uudistamiseen sekä periaatteeseen, että vaikutusimpulssit tulevat kunnalta valtiolle eikä toisinpäin. Uudistuksen käyttöön ottaneissa kunnissa seurauksena oli muun muassa luottamushenkilöhallinnon heikkeneminen sekä lautakuntien lakkauttaminen tai niiden yhdistäminen. Mikkelin kaupunki lähti vapaakuntakokeiluun mukaan, jolloin kirjastohallinnossa tapahtui muutos, kun kirjastolautakunta lakkautettiin ja kirjastolaitos siirtyi suoraan kaupunginhallituksen alaisuuteen. (Rantanen 1988, 2–4; TK 1989, 3.)

KUVA 11. Henkilökunta pukeutuneena Mikkelin Kirjastolaitoksen 125–vuotisjuhlaan (MiKuvat).

Kaituenmäen lähikirjasto–hanke sujui nopeasti, ja kirjasto aloitti toimintansa jo 16. tammikuuta 1989 Tuukkalan tiellä. Avajaisia ”juhlisti” tunnin kestänyt sähkökatkos. Lähikirjaston valmistuttua Tuukkalan alueella olleet Moisio (Porttitalo), Lyran Baarin ja Kaituenmäen kirjastoautopysäkit poistettiin tarpeettomina. Tällöin liitosalueelle jäi vain seitsemän kirjastoautopysäkkiä. Uusi lähikirjasto oli avoinna viitenä päivänä viikossa yhteensä 30 tuntia. Kirjaston vuosi jatkui juhlinnan merkeissä, sillä koko kirjastolaitos juhli 125-vuotista uraansa (kuva 11). Varsinainen juhla pidettiin 12. huhtikuuta, ja ohjelmaan kuului muun muassa dosentti Katarina Eskolan pitämä juhlapuhe sekä useita näyttelyitä, muun muassa kirjaston historiikista ja valokuva-arkistosta koottuja kuvia. Esillä oli myös vuosisadan alussa käytettyjä autenttisia kirjastokalusteita sekä vanhaa kirjallisuutta. Vuoden aikana hierarkisena koettu sivukirjasto nimitys vaihdettiin lähikirjastoksi. Lähikirjasto nimitys taas oli ihmisläheisempi ja antoi kuvan itsenäisemmästä toiminnasta. (Kltk. 1988; Kiviperä 1989, 6; Kltk 1989; Sten 1989, 13; TK 1989, 1, 13–14, 25.)

Atk-järjestelmässä päästiin toiseen vaiheeseen eli siirryttiin tosiaikaiseen lainaustenvilvontaan. Nyt pystyttiin yhdellä haulilla näkemään aineiston hankinta, saatavuus, määrä ja missä toimipisteessä se sijaitsi. Lisäksi päätteelle voitiin kirjata varaukset. Palauttamattoman aineiston palautuspyynnöt sekä saapuneet varaukset voitiin tulostaa suoraan koneelta. (Kuva 12.) Kolmetoista vuotta käytössä ollut pääkirjasto vaati korjauksia, ja se oli kiinni 30. lokakuuta – 25. marraskuuta, sillä ensimmäisen kerroksen lattiapäällysteet uusittiin. Näiden neljän viikon aikana vain musiikki-osasto ja lukusalit olivat avoinna. Lattian uusimisen takia kirjat ja puretut hyllyt täytyi siirtää väliai-

kaisena säilytystilana toimineeseen Mikkeli-saliin. Vuoden aikana kirjastohenkilöstölle pidettiin työpaikkailmapiirikartoitus, jossa kysyttiin suhtautumista työpaikkaan, sen hetkisiä ongelmia työpaikalla ja mitä kehittämiskeinoja olisi mahdollista käyttää. Kyselyn seurauksena päätettiin ryhtyä kehittämään henkilöstön tehtävän kuvauksia. (TK 1989, 2–3, 19; TK 1990, 3.)

KUVA 12. Kirjastonhoitoa 1992 (MiKuvat).

7.2 Tiedonhakujärjestelmiä ja tietokantoja kirjastolle

Kirjaston vuosi 1990 alkoi johtajan vaihtumisen merkeissä. Liisa Laatua jo tammikuusta helmikuuhun tuurannut Raili Veikkanen aloitti vakinaisena kirjastotoimenjohtajana 1. maaliskuuta. Henkilöstöpuolelle saatiin johtajan vaihtumisen lisäksi myös muita muutoksia, sillä jo kauan auki olleet virat saatiin vihdoin täytettyä. Kirjastolla oli tämän jälkeen 42 vakituista virkaa. Koko henkilöstöä koulutettiin ja motivoitiin pitämällä Kannustava työyhteisö- ja Tulosajattelu kirjastossa – koulutukset. Kirjasto teki Kopiosto ry:n kanssa sopimuksen tekijänoikeuksista, ja videotallenteiden lainaus aloitettiin tammikuun puolessa välissä. Helmikuussa käyttöön tuli Kuikuilu-ohjelma, mikä mahdollisti oman sekä muiden Kilava-järjestelmien kokoelmarekisterin selailun tietokoneilla. Huhtikuussa saatiin Kilavaan hankintaohjelma, ja samalla perustettiin tilausrekisteri. (TK 1990, 3, 6–7.)

Keskussairaalan laitospkirjasto oli 17.–30. huhtikuuta suljettuna muuton vuoksi. 2. toukokuuta laitospkirjasto aloitti uudessa huoneistossa, jossa oli käytettävissä äänitteiden kuuntelupaikkoja, CD-

soitin, radio, televisio ja videolaitteet. Pääkirjaston remontointi ei jäänyt vain edellisvuoden alakeran korjaukseen, vaan kuluvana vuonna myös toisen kerroksen lattiapäällysteet uusittiin. Remontti oli 13. syyskuuta – 29. lokakuuta. Tällöin musiikkiosasto oli suljettuna kaksi viikkoa, opintosasto ja maakuntakokoelma kuukauden. Lehtilukusali siirrettiin remontin ajaksi pohjakerroksen kerhotiloihin. Mikkeli-sali toimi taas koko remontin ajan aineiston ja kalusteiden varastona. (TK 1990, 3.)

Organisaation kehittämistä ja henkilökunnan koulutusta jatkettiin seuraava vuonna, jolloin kirjastolaitos uudisti toimintamalliaan ja aineistonvalinnan perusteita. Aineistonvalinnassa otettiin nyt erityisesti huomioon kaupungin kehittämisen painopistealueet, joita olivat koulutuksen tukeminen sekä vanhusten palvelut. Tietopalvelua kehitettiin, kun jo käytössä olevan KDOK/MINTTU-tiedonhakujärjestelmän lisäksi saatiin käyttöön TENTTU-tiedonhakujärjestelmä ja Varastokirjaston kanssa tehtiin tietopankkisopimus, jolloin käyttöön saatiin VAARI-tietokanta. Pääkirjastoon aikuistenosastolle hankittiin yleisölle kokoelmarekisterin hakuja varten yksi yleisökone. Myös luettelointia tehostettiin vuonna 1983 toteutetun tutkimuksen ehdotuksen mukaan ottamalla keskitetty luettelointipalvelu käyttöön. (TK 1991, 3–4.)

Pääkirjastolla havaittiin kielistudion käytön vähentyminen. Kielistudiota ei kuitenkaan hylätty, mutta siellä olleet kielikurssit siirrettiin osastolle lainattavaksi. Kaituenmäen ja Siekkilän kirjastoille lisättiin kokeiluluontoisesti aukioloaikoja, ja Moisio laitost kirjasto sain oman huoneen musiikin kuuntelua ja videoiden katselua varten. Mikkelin kirjastolaitos sai tunnustusta Näkövammaiset Ry:n taholta näiden antaessa kirjastolle kunniakirjan hyvästä palvelusta näkövammaisille. Edellisen ja kuluvat vuoden aikana oli syntynyt selvitys mahdollisesta oppilaitosten ja kaupunginkirjaston yhteisestä tietokonepohjaisesta aineistorekisteristä. Selvitystä varten tarkasteltiin oppilaitosten kirjastopalvelujen nykytilannetta ja mahdollisuuksia niiden parantamiseen. Yhteisen aineistorekisterin saamiseksi alettiin kokeiluluontoisesti tallentaa metsäoppilaitoksen kirjastoaineistoa kaupunginkirjaston tietokantaan. Kokeilu ei kuitenkaan onnistunut. Vuoden aikana sai alkunsa lisäksi suunnitelma ammattikorkeakoulukirjaston saamiseksi Mikkeliin. (TK 1991, 4; Veikkanen 1991, 2–3, 7.)

Vuosi 1992 oli toimintavuotena edellisiä huomattavasti vilkkaampi etenkin tapahtumien suhteen. Lainan päivänä pääkirjasto oli auki kello 10–23, ja päivän aikana järjestettiin musiikkiesityksiä, mahdollisuus pelata lautapelejä sekä eriaiheisia esitelmä- ja keskustelutuokioita, kuten sukututkimuksen, hevosharrastuksen ja URSA:n esittelyä. Myös näkövammaiset kävivät kertomassa

äänikirjoista ja lapsille näytettiin animaatioelokuvia. Maaliskuussa pidettiin valtakunnallista lukuviikkoa, johon kuului muun muassa lasten satutunteja, joita pidettiin viikon ajan joka päivä. Lisäksi viikon aikana järjestettiin tapahtuma, jossa kaupungilla töissä olevat kertoivat lukuharrastuksistaan. Loppuvuodesta juhlittiin kirjastolla 75-vuotista Suomea. Kirjasto järjesti paljon Suomen historiaan liittyviä näyttelyitä sekä näytti vanhoja kotimaisia elokuvia. Myös monet musiikkiryhmät kävivät vuoden aikana esiintymässä kirjastossa. Tietopalvelu jatkoi kehittymistään, ja kuluvana vuonna se sai käyttöönsä ROMA-kaunokirjallisuus viitetietokannan. Kirjaston kokoelmarekisteristä tehtiin selailusopimus 26 käyttäjän kanssa, joista neljätolista oli Mikkelin läänin toiminta-alueen kirjastoja. (TK 1992, 1, 20–21; Mik3, Lainan päivän 7.2.1992 tapahtumat; Mik3, lukuviikko – satuviikko 23.–27.3.1992.)

Kirjaston talous tiukkeni entisestään seuraavan vuoden aikana. Tästä seurasi muun muassa, että pääkirjaston aukioloaikoja lyhennettiin kesäkaudella ja musiikkiosaston aukioloaikoja talvikaudella. Myös Siekilän ja Kaituenmäen kirjastojen aukioloaikoja lyhennettiin, ja näihin kirjastoihin jäi vain yksi henkilö hoitamaan virkaa. Pääkirjastolla tehtiin vuoden aikana kirjaston asiakastytyvyyssyyskysely, josta saatiin hyvät tulokset, huolimatta tiukan talouden aiheuttamista säästöistä ja aukioloaikojen lyhenemisistä. Pääkirjaston remonttia jatkettiin edelleen. Se keskittyi klinkkerilaattojen uusimiseen kesän aikana. Myös Lähemäen kirjasto oli kesällä kiinni puolitoista kuukautta peruskorjauksen takia. (TK 1993, 3–4.)

Loppuvuodesta valmistui maakuntakokoelmassa olevasta Mikkelin läänin kirjailijoita ja heidän teoksiaan koskevasta aineistosta koottu KAUNOKKI-luettelo. Tieteellisten kirjastojen kanssa tehtävät kaukopalvelulainat tulivat maksullisiksi. Lisäksi muutamat yleiset kirjastot alkoivat periä postimaksuja kaukopalvelulainoista. Kirjasto teki Matkahuollon kanssa aiempaa sopimusta edullisemmän Rahtibussi-kuljetuspalvelusopimuksen, jonka kautta kaikki kunnankirjastoihin, maakuntakirjastoihin ja tieteellisiin kirjastoihin lähetettävät kaukolainat tulevaisuudessa kulkisivat. Kirjastolaitos teki myös Instru-Data Oy:n Knogo-tuotesuojausjärjestelmän hankintapäätöksen kirjastoaineiston suojaamiseksi, mutta järjestelmän käyttöönotto siirtyi kuitenkin seuraavalle vuodelle. Mikkeli-sali vuokrattiin 1. syyskuuta – 30. marraskuuta oikeusministeriön tuomiokunnalle ja 1. joulukuuta – 31. maaliskuuta 1994 käräjäoikeuden istuntosaliksi. (VHP 1993; TK 1993, 3, 8; VHP 1994.)

7.3 Palveluita

Vuosien 1985–1993 välillä palvelut painoutuivat voimakkaasti lapsiin ja nuoriin. Valtion työllistämistuella palkattiin henkilö, jonka tehtäviin kuului järjestää erilaisia tilaisuuksia lapsille sekä toimia yhteistyössä muun muassa päiväkotien kanssa. Lapsille järjestettyjä tapahtumia olivat muun muassa Taikuri Laitisen taikatemppu -esitys ja lasten elokuvaviikko sekä vuotta myöhemmin harrastusviikko ja 1980-luvun loppupuolella oli myös useita rock-kavalkadeja. Uutena kerhotoimintana alettiin 1990-luvun alussa pitää pienten lasten videokerhoa. Vuonna 1993 Vapaan sivistystoimen työryhmä järjesti Mikonpäivänä Taiteiden illan Mikaelissa, jonne myös kirjasto meni esittäytymään. (TK 1985, 32; TK 1986, 26; TK 1987, 24; TK 1991, 21; TK 1993, 20.)

7.4 Tiedotustoimintaa

Kirjaston henkilöstöä tiedotettiin edelleen Kirjastouutisia -lehden kautta, joka ilmestyi kymmenen kertaa vuodessa. Tiedotuslehti Nuotta ilmestyi tavalliseen tapaan 3–4 kertaa vuodessa. Asiakkaille tapahtumista tiedotettiin Länsi-Savon palstalla, jonka lisäksi kirjasto antoi toiminnastaan myös lehdistötiedotteita. Tiedotusta vahvistettiin myös jaettavilla julisteilla ja ohjelmamonisteilla, kuten jo pitkään oli ollut tapana. Myös kirjastossa pidettiin tiedotustilaisuuksia. 1990-luvun alussa paikallinen radio Matvek tarjosi kirjastolle tiedotusaikaa ohjelmassaan Kulttuurikuokka. Lisäksi Kaitenmäen ja Siekkilän kirjastot alkoivat jakaa omia esitteitään suorajakeluna vaikutusalueidensa koteihin. Muutaman vuoden päästä kaapelitelevisioissa näkyvä Mikkeli-kanava alkoi lähettää tiedotteita kirjaston aukioloajoista sekä tapahtumista. (TK 1985, 32–33; TK 1986, 28; TK 1990, 19; TK 1991, 23; TK 1992, 23.)

8 HANKKEITA JA PROJEKTEJA — VUODET 1994–2002

Vuosien 1994–2002 välisenä aikana kirjastolla oli meneillään useita suuria projekteja ja hankkeita, jotka pääsääntöisesti liittyivät tietohuollon kehittämiseen. Kaksi suurinta hanketta oli Opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi-ohjelma, jonka yhtenä osana kehitettiin Etelä-Savon kirjastojen yhteinen web-kirjasto Savotta ja Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma eli Itätieto, joka jakaantui useaan alahankkeeseen. Mikkelin kirjastolle Itätiedon tärkeimpänä alahankkeena oli Etelä-Savon aluetietokannan luominen. Muita hankkeita ja projekteja olivat uuteen kirjastolakiin liittyvä Etelä-Savon kirjasto- ja tietopalvelujen laatuhanke, Tiedon talo -projekti, Tietovakka ja Kulttuurikahvila. Lisäksi paljon työtä ja pohtimista vaativat Mikkelin, Anttolan ja Mikkelin maalaiskunnan kuntaliitos, Kilava-kirjastojärjestelmän vaihto ensin Kiriin/Primakseen ja siitä ATP Origoon sekä kirjastotalon peruskorjaus. (TK 1994, 3; TK 1995, 3; TK 1997, 3, 18; TK 1998, 3, 18; TK 1999, 3; TK 2000, 3; TK 2002, 1.)

8.1 Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelma aloittaa tietohuollon kehittämisen

Mikkelin kirjasto juhli 130-vuotisjuhlavuottaan sekä 20-vuotista maakuntatoimintaansa 1994 (kuva 13). Juhla oli sijoitettu kirjaston perustaja Julius Nygrénin nimipäiväksi huhtikuun 12:ta. Juhlapäivänä kirjasto oli auki kaksitoista tuntia ja päivän aikana oli useita tapahtumia, kuten musiikkimatineaa, video-, nukketeatteri- ja musiikkiesityksiä sekä kirjastosuunnistus. Juhlaan liittyi myös useita näyttelyitä, joissa esiteltiin kirjaston historiaa eri tavoin. Eräs näyttely oli Unohtumaton kirja ja unohtumaton äänite, joka koostui tunnettujen mikkeliäisten valitsemista heille unohtumattomista kirjastoista ja äänitteistä. Näyttelyssä oli muun muassa Adelheit Laron, ministeri Pirjo Rusasen sekä melojien Olli ja Mikko Kolehmainen valitsemat kirjat ja äänitteet. Juhlapäivänä järjestettiin myös maakuntakirjastojuhlakokous, jonka aiheena olivat arvot ja arvonlisävero. (TK 1994, 3, 18; Mik1 Unohtumaton kirja ja äänite -näyttely.)

Loppuvuodesta vaihdettiin lähes kymmenen vuotta käytössä ollut Kilava-järjestelmä Kiriin. Kiri-järjestelmässä oli paljon uusia toimintoja, kuten laajemmat hakuelementit sekä mahdollisuus käyttää haun rajauksia. Aineistoa voitiin nyt myös asiansoittaa järjestelmään. Kiri tuli pääkirjaston lisäksi kaikkiin Mikkelin lähikirjastoihin, ja laitoskirjastotkin olivat selailuyhteydessä järjestelmään. Aiempi järjestelmä Kilava oli ollut käytössä vain pääkirjastossa. Edellisvuoden lopussa hankintapäätöksen saanut Knogo-tuotesuojajärjestelmä astui käyttöön 19. syyskuuta yhdessä Kirin kanssa. Järjestelmän vaihdon aikana 17.–18. syyskuuta vain pääkirjaston lehtilukusali oli avoin-

na. Kirin myötä kortistojen täydentämisestä luovuttiin, ja asiakaskäyttöön hankittiin multimedia-mikroja sekä päätteitä aineistorekisterin selaamiseen. Juuri ennen vuoden loppua koettiin kirjastolla vielä yksi muutos: kirjastotoimenjohtaja Raili Veikkanen jäi 1. joulukuuta eläkkeelle, ja hänen tilalleen valittiin apulaisjohtajana toiminut Leila Utriainen. (VHP 1993; TK 1994, 3, 7; VHP 1994; Utriainen 1994, 7–8.)

KUVA 13. Henkilökunta pukeutui kirjallisuudesta ja musiikista tutuiksi henkilöiksi kirjaston 130-vuotisjuhlaan (MiKuvat).

Seuraava vuosi toi tullessaan lisää muutoksia kirjastolaitoksen toimintaan. Opetusministeriö päätti siirtää aiemmin Mikkelin maakuntakirjastoalueeseen kuuluneet Hartolan, Heinolan, Heinolan maalaiskunnan ja Sysmän alueet Lahden maakuntakirjastoalueeseen. Mikkeli maakuntakirjastoalueeseen kuului nyt Mikkelin lisäksi enää 24 kuntaa. Edellä mainittujen alueiden kirjastojen lisäksi menetettiin myös Mikkelin keskussairaalan laitospirjasto, joka lakkautettiin heti vuoden alussa. Keskussairaalan potilaita ei kuitenkaan kokonaan unohdettu, vaan keskussairaalaan lähetettiin siirtokokoelmia. Näiden kaikkien kirjastojen menettämisen vastapainoksi Mäntyharjun kunnankirjasto päätti liittyä Mikkelin kirjastojärjestelmään ja aloitti lainauksen yhteisjärjestelmässä joulukuussa. (TK 1995, 3–4.)

Kotipalvelua parannettiin kesällä tekemällä sopimus liikuntaesteisten kirjastopalvelun hoitamisesta Mikkelin kaupungin, Mikkelin tuomikirkkoseurakunnan ja paikallisten vammaisjärjestöjen ylläpitämän Vapaaehtoispalvelun kanssa. Vapaaehtoispalvelu hoiti yhteyden kirjaston ja liikuntaesteisen henkilön välillä. Avustajan tehtävä oli lainata haluttu aineisto kirjastosta asiakkaalle sekä huolehtia sen palautuksesta. Myös tietopalvelua parannettiin ottamalla käyttöön maakuntakirjastojen yhteisrekisteri Manda. Lisäksi Kiriä päivitettiin, jolloin sen nimeksi vaihtui Primas. Syksyllä saatiin lastenosastolle ja opinto-osastolle Internet-yhteys asiakaskäyttöön Opetusministeriön

Tiedon talo –projektin avulla. Tiedon talo –projektiin kuului useita koulutuksia sekä avustuksia, joilla voitiin taata asiakkaille Internet-yhteys kirjastoissa. Asiakkaiden omatoimisuuden lisäämiseksi pääkirjastolle hankittiin lainausautomaatit. Tiedotuslehti Nuotta, jota oli julkaistu 20 vuoden ajan, lopetettiin, ja se korvattiin lääninhallituksen Läänin nuotta –julkaisulla. Läänin nuotan oli tarkoitus toimia lääninalueen kirjastoihmisten mielipide- ja keskusteluforumina, ja sitä julkaistiin kaksi kertaa vuodessa. (VHP 1995; TK 1995, 3, 21.)

Jo vuoden päästä keskussairaalan laitospääkirjaston lakkauttamisesta sen jälkeä seurasi Tuukkalan laitospääkirjasto, joka myös säästösyistä lakkautettiin. Tuukkalan asiakkaat hoidettiin lakkautuksen jälkeen keskussairaalan tavoin siirtokokoelmilla, joka koottiin Moisio laitospääkirjaston kokoelmista. Pääkirjastolla edellisvuonna Tiedon talo –projektin avulla saatu Internet-yhteys muutettiin lastenosastolla maksullisiksi korttipuhelinyhteyksiksi. Opinto-osastoa ei koettu enää tarpeelliseksi omaksi osastonaan, ja sen kokoelmat ja henkilökunta yhdistettiin aikuistenosaston kanssa. Tietopalvelussa oli käytössä jo useita atk-tiedonhaku järjestelmiä, jotka olivat ROMA; MINTTU (Kati, Koti, Kauko, Musa ja Finlex), LINNEA (Linda, Manda ja Arton), TENTTU (Books, Serials, Tali ja Inssi) sekä VTLS-kirjastojen- ja Suomen korkeakoulukirjastojen kokoelmatietokannat. Lisäksi Internetissä oli mahdollisuus käyttää useita niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin kirjastoluetteloita. Myös CD-rom tietokannat FENNICA, ALEKSI ja KATI olivat käytössä. Loppu vuodesta pääkirjastolla keskityttiin rakennuksen peruskorjaukseen, jonka aikana kirjasto oli normaalisti avoinna. (TK 1996, 3, 14; TK 1997, 3.)

Kuluvan vuoden aikana Mikkelin kirjastolaitokselle myönnettiin avustusta Opetusministeriön toimesta Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelmaan. Ohjelman mukaisesti avustusta myönnettiin eri tahoille, kuten koulutukselle, kirjastoille, arkistoille ja museoille eri perusteiden avustuksia verkottamiseen, tietoliikennetekniikan hyödyntämiseen ja aineiston julkaisemiseen. Mikkelin kirjastolla oli tarkoituksena, että saatujen sekä tulevien avustusten käyttöä suunniteltaisiin alueen kunnissa yhdessä koulun ja kirjaston kanssa, sillä ohjelmaan liittyi nimenomaan eri tahojen yhteistyön kehittäminen. Mikkelin kirjasto sai ensimmäisenä vuonna 190 000 markkaa tietoverkkoasiantuntijan palkkaukseen ja 15 000 markkaa Mikkelin kirjoittajat ry:n kirjailijoiden tekstien julkaisemiseen kirjaston kotisivuilla. Tietoasiantuntijaksi palkattiin Puumalan kirjastonjohtaja ja hänen avukseen Mikkelistä kaksi kirjastonhoitajaa. Tietoverkkoasiantuntijan päätehtävä oli Mikkelin maakuntakirjastoalueen kirjastojen tukeminen tietoverkkojen ja Internetin käyttöönotossa. Aluksi tehtiin kartoitus ja kehityssuunnitelma yhdessä lääninhallituksen kanssa, jonka jälkeen valittu asiantuntija apulaisineen aloitti opetuksen. Asiantuntijat järjestivät vuoden aikana useita koulutustilaisuuksia ja kävivät

useissa kirjastoissa auttamassa henkilökohtaisesti sekä toimivat muutenkin tukihenkilöinä. Asiantuntijoiden täytyi myös kouluttaa itseään osallistumalla kursseille sekä yhteistyökokouksiin. Myöhemmin asiantuntijoiden kouluttamien kuntien virkailijoiden oli tarkoitus opastaa kuntansa opettajia ja oppilaita kirjaston sekä tietokantojen käytössä. Mikkelissä kaupunginkirjasto teki yhteistyötä Mikkelin ammattikorkeakoulun kirjastohankkeen kanssa suunnittelemalla organisaatiokaavioehdotuksen ammattikorkeakoulun kirjastopalveluiden tuottamiseksi. (Tietohuollon kehittämisprojektin työryhmän loppuraportti 19.12.1996, 1–4; TK 1996, 3, 20–21.)

Kirjaston peruskorjaus saatiin päätökseen seuraavana vuonna 1997. Pääkirjaston huonejärjestys oli muuttunut melkoisesti alkuperäisestä, ja nyt se muistuttikin jo lähes täysin sitä, millaisena mikkeliläiset nykyisin tuntevat kirjastorakennuksen (kuva 14). Suurin osa ensimmäisen kerroksen kirjastohenkilöstön työtiloista sekä henkilöstön kahvihuone siirrettiin toiseen kerrokseen ja näin lastenosastoa saatiin siirrettyä taemmas, jotta lehtilukusali sai uudet tilavammat tilat pääoven läheisyydestä. Aikuistenosasto laajentui saadessaan lastenosaston tavoin tilaa entisen toimistosiiven paikalta. Toisessa kerroksessa musiikkiosasto koki myös tilojen laajennuksen saatuaan vanhan opinto-osaston tilat ja entinen musiikkiosasto siirtyi henkilöstön työtiloiksi. Kielistudio lakkautettiin ja maakuntakokoelma sai näin lisää tilaa kielistudion entisistä tiloista. Muutosten myötä saatiin 300 m² lisätilaa asiakaspalveluun, mutta henkilökunnantilat supistuivat. Paljon kalusteista uusittiin ja vanhat kortistolaatikot poistettiin. (TK 1997, 3.)

KUVA 14. Lastenosaston ja lehtisalun uudet tilat (MiKuvat).

Vapaaehtoisavun kanssa toteutetun ilmaisen kotipalvelun nimi vaihdettiin Kirjastoringiksi. Sen toiminta pysyi kuitenkin samana. Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelma jatkui ja kirjasto sai Opetusministeriöltä toisen kerran avustuksia tietoverkkoasiantuntijan palkkaan 150 000 markkaa ja

40 000 markkaa kokoelmaluettelon, muun aineiston ja Internetin käytön kehittämiseen. Ohjelma jatkui tietoverkkoasiantuntijan ja hänen apulaistensa kannalta samankaltaisena kuin edellisenäkin vuonna. Kirjastokäynneillä asiantuntijat asensivat verkkoyhteyksiä ja opastivat henkilökuntaa verkkoyhteyksien toteuttamismahdollisuuksissa, Internetin, sähköpostin ja Windowsin käytössä sekä www-sivujen tuottamisessa, päivittämisessä ja verkkotiedonhaussa. Vuoden lopussa jokaisella maakuntakirjastoalueen kirjastolla oli käytössään Internet. (VHP 1997; TK 1997, 3, 18–19.)

Mikkelin kaupungin 160-juhlavuosi 1998 oli kirjastolaitoksella erittäin vilkas, etenkin erilaisten tietoverkkojen ja yhteistyön suhteen. Helmikuu alkoi Tietovakan merkeissä, joka oli Mikkelin ammattikorkeakoulun, Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen, Helsingin kauppar korkeakoulun Pienyrityksen ja kansainvälisen keskuksen yhteinen tietopalvelupiste. Kesällä avattiin Sydney's Cafe, joka oli NEON:n (National Equal Opportunities Network) vastuulla oleva kahvila, jonka tehtävä oli auttaa Suomessa asuvia ulkomaalaisia sopeutumaan yhteiskuntaan. Kahvilassa oli tilaisuuksia joka toinen viikko, ja se sai lämpimän tervetuloivotuksen asiakkailtaan. Lisäksi Mikkelin asianajajat ry antoi ilmaista laki- ja oikeusasioihin liittyvää neuvontaa kahvilan asiakkaille. (TK 1998, 3.)

Henkilöstömenoja supistettiin saman vuoden aikana, ja näin saatiin hankittua runsaammin aineistoa. Henkilöstön supistuessa luettelointiosasto lakkautettiin ja sen tehtävät siirrettiin musiikkiosaston työtehtäviin. Myös viikoittaiset aineistonvalintakokoukset lopetettiin, ja aineistoa alettiin ennakkotilata suurilta kustantajilta. Loppuvuodesta alettiin valmistautua uuteen kirjastolakiin sopimalla Itä-Suomen lääninhallituksen kanssa Etelä-Savon kirjasto- ja tietopalvelujen laatuhankkeesta. Vaatimuksena oli, että Mikkelin maakuntakirjaston tuli hankkia tarvittavat koulutukset ja näin yhdessä lääninhallituksen kanssa jakaa oppimaansa tietoa eteenpäin maakuntakirjastoalueensa muille kirjastoille. Tätä kirjastotoimintojen kehittämistä varten johtoryhmän lisäksi perustettiin esimiesryhmä, joka käsitteli esimiesten työhön ja yksiköiden yhteistyöhön liittyviä asioita. Laatuhankkeeseen kuului olennaisena osana kirjastopalvelujen itsearviointi, ja koko henkilöstö kävi koulutuksessa, jossa määriteltiin kirjaston arvot ja niitä kuvastava toiminta-ajatus. Laatuhankkeeseen kuului useita erilaisia koulutuksia, joihin saatiin Opetusministeriöltä rahoitusta. (TK 1998, 3; VHP 1999.)

8.2 Itätieto jatkaa tietohuollon kehittämistä

Kansainvälisesti puheenaiheena olivat tietopalvelujen luominen ja käyttäjäystävällisen tietoyhteiskunnan kehittäminen. Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen strategia 2000–2004:n visioita kirjastolle olivat muun muassa virtuaalisen kirjaston toteuttaminen nimenomaan kaikkien kansalaisten käyttöön. Kirjaston vastuuksi raportissa määriteltiin esimerkiksi, että kirjastojen tulisi tarjota kansalaisille mahdollisuus tuottaa omaa aineistoa verkkoon ja sen tulisi ottaa päävastuu omaehtoisesta opiskelusta sekä osavastuu tutkintotavoitteisen etäopiskelun kirjasto- ja tietopalveluista. Raportin mukaan kirjastojen ja koulujen pitäisi myös tehdä enemmän yhteistyötä. Näin Suomen maakunnissa käynnistettiin erilaisia hankkeita. (Saarti 1999, 12–14.)

Itä-Suomessa näitä visioita toteuttavaksi hankkeeksi tuli Itä-Suomen tavoite 1 –ohjelma eli Itä-Suomen tietohuollon kehittäminen. Ohjelmalla oli neljä pääperiaatetta (osaamisyhteiskunta, vuorovaikutus, tasa-arvo sekä kestävä kehitys) ja kolme päätoimilinjaa, jotka liittyivät valmiuksien parantamiseen ja osaamisen vahvistamiseen. Ensimmäisenä päätoimintalinjana oli elinkeinoelämän, julkishallinnon ja kansalaisten tietopalveluiden kehittäminen etenkin haja-asustusalueilla sekä kirjaston valmiuksien parantaminen tietopalveluiden opettamisessa. Niin maakunta- kuin kunnankirjastoihin, että yliopiston ja ammattikorkeakoulujen kirjastoihin tuli hankkia informaattikko elinkeinoelämän tietopalveluun sekä parantaa EU-tiedotusta ja fyysisten ja digitaalisten aineistojen jakelumuotoja. Lisäksi haluttiin luoda terveydenhuollon tietopalveluverkko. Toisena päätoimilinjana ja samalla koko hankkeen tärkeimpänä linjana oli suunnitella alueellinen tietopalveluverkko (ELEF-hanke), jonka tehtävä oli tarjota maakuntien alueella tuotettua informaatiota kaikille kansalaisille. Tietoverkon edellytyksenä oli vahvistaa elinikäistä oppimista sekä ammatillista kouluttautumista. Kolmantena päälinjana oli digitaalisen kirjasto- ja tietopalvelutaidon kehittäminen, mikä vaati henkilöstön osallistumista koulutuksiin. Pelkkä koulutuksiin osallistuminen ei ollut riittävä, vaan oli tarkoitus myös luoda erilaisia koulutusohjelmia ja tutkintoja, kuten virtuaalisen kirjastotoiminnan yleinen koulutusohjelma. Tavoite 1 –ohjelmassa oli mukana Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kainuun maakuntakirjastot, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kirjastot, muut alueiden erityyppiset oppilaitokset, arkistot, museot, viranomaiset ynnä muut. Tavoitteena oli saada kaikki hankkeet käyntiin vuoden 2000 aikana. (Saarti 1999, 6, 15, 39–43; TK 1998, 3.)

Kuluvana vuonna Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelman avustuksella valmistettiin Marsalkka Mannerheim Mikkelissä –aineisto kirjaston kotisivuille, ja samalla sivuilla alettiin julkaista Mikkelin

Sarjakuva-akatemia kuukauden sarjakuvaa. Tietoverkkoasiantuntijan palkkaukseen saatiin taas 150 000 markkaa Opetusministeriön avustusta. Valtaosa asiantuntijan työstä oli tietoverkkojen käytön opetusta, ohjelmien asennusta ja niiden asetusten määrittämistä sekä yhteyksien ja laitteiden toimivuuden tarkastusta joko puhelimitse, sähköpostitse tai käymällä paikan päällä. Tietoverkkojen kehittämiseen myönnettyllä avustuksella alettiin valmistella Etelä-Savon kirjastojen yhteistä web-kirjasto Savottaa, johon myös tietoverkkoasiantuntija osallistui. Savotassa oli Mikkelin kaupunginkirjaston lisäksi Primas-kirjastojärjestelmään kuuluvat kirjastot Punkaharjulla, Rantasalmella ja Savonlinnassa sekä Kirjasto3000-kirjastojärjestelmään kuuluvat kirjastot Anttolassa, Heinävedellä, Joroisissa, Kangaslammilla, Pieksämäen maalaiskunnassa, Ristiinassa ja Sulkavalla. (TK 1998, 3–4, 17–18.)

Seuraavan vuoden alussa valmistui web-kirjasto Savotta, ja sen avulla voitiin mahdollistaa uusia toimintoja, jotka kohdistuivat etenkin asiakkaisiin. Asiakkaat pystyivät Internetin kautta uusimaan lainojaan sekä tekemään varauksia. Ilman häiriöitä ei tämä uusi toiminta onnistunut, sillä Savotassa oli mukana kahden eri järjestelmän kirjastoja. Edellisvuonna aloitettu Itä-Suomen tavoite 1 –ohjelma jatkui, ja tänä vuonna se sai käytännöllisemmän nimen: Itätieto. Hankkeen esiselvitykseen saatiin rahoitusta EU:n aluekehitysrahastosta maakuntien liiton kautta. Itätieto-hankkeen toisena ja samalla tärkeimpänä toimintalinjana oli ELEF-hanke (Electronic Library of Eastern Finland), joka jakaantui Itä-Suomen maakuntiin pienempinä hankkeina, jotka olivat keskenään melko samansisältöisiä. Mikkelin alueella hankkeen esiselvitystä olivat tekemässä Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto ja Mikkelin ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelu. Hankkeeseen suunniteltiin kahta alahanketta: Tietoa tiedosta –hanke sekä Etelä-Savon aluetietokanta –hanke. (TK 1999, 3–4; Saarti 2004, 7–10.)

Samana vuonna alettiin myös valmistautua parin vuoden päästä voimaan astuvaan Mikkelin, Mikkelin maalaiskunnan ja Anttolan kuntaliitokseen. Uuden Mikkelin kulttuuri- ja vapaa-aikaryhmä ja kirjastoryhmä kokoontuivat useampaan kertaan, jotta saatiin sovittua kaikki kirjastoon ja muuhun kulttuuri- ja vapaa-aika toimintaan liittyvät asiat. Käsittelyn alla kirjastoryhmässä oli muun muassa yhteinen kirjastojärjestelmä sekä toimintatapojen yhtenäistäminen. Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelman tietoverkkoasiantuntijat jatkoivat töitään edelleen samaan malliin ohjelman viimeisenä toimintavuotena. Tietopalvelu sai LINDAAN uuden tietokannan: Sven ja CD-rom tietokannaksi uutena saatiin FINNBOOK. (TK 1999, 3, 12, 18.)

Uusi vuosituhat toi kirjaston asiakkaille uusia tuulia. Itätieto hankkeeseen kuuluva Tietoa tiedosta –hanke valmistui ja sen tehtävänä oli tarjota kaiken ikäisille tiedonhankinta- ja hallintataitoja sekä verkko-opetusaineistoja. Hankkeessa oli mukana kaupunginkirjasto ja Mikkelin ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelu. Kaupunginkirjasto avasi huhtikuussa yleisölle avoimen nettipaikan Tiennetin, jossa järjestettiin kirjaston asiakkaille opastus- ja teemapäiviä verkkopankin käytöstä tiedonhakuun sekä koulutustilaisuuksia Etelä-Savon kirjastojen henkilökunnalle. Ammattikorkeakoulun tehtävä oli luoda verkko-opetuspaketteja kaiken ikäisille ”vauvasta vaariin”. Verkko-opetuspaketteja valmistui viisi: kaksi lapsille suunnattua, yksi yläkoulu- ja lukioikäisille, yksi aikuisille ja yksi ammattikorkeakouluopiskelijoille. 80 % hankeen kuluista saatiin EU:lta. Savottaan liittyi Kirjasto3000-järjestelmän piiristä uusi kirjasto Hirvensalmelta. Myös tietopalveluun saatiin uusia tietokantoja: EBSCO ja LINNEA:an Viola. Lisäksi toukokuusta lähtien oli Internetissä mahdollisuus tutustua eduskunnan toimintaan, lainsäädäntöön ja valtiopäiväasiakirjoihin Eduskunnan infopiste –sivujen kautta. Maakuntakirjastoon liittyvää tiedotusta oli vuosien mittaan yhä enemmän julkaistu kirjaston kotisivuilla sekä lähetetty kirjastoille sähköpostitse, joten käytännössä tavallisella postilla ei lähetetty enää juuri mitään tiedotusta. (TK 2000, 3–4, 12, 17; Utriainen 2004a, 46–50.)

Liikuntaesteisten kotipalvelua eli Kirjastorinkiä alkoi hoitaa vuosituhannen vaihteesta eteenpäin Settlementti ry, sillä Vapaaehtoisavun toiminta oli keskeytynyt vuoden 1998 aikana RAY:n lopetettua sen toiminnan rahoituksen. Kirjastorinkiasiakas maksoi nyt osallistumismaksua kymmenen euroa vuodessa ja liittyi samalla Settlementin jäseneksi. Muuten Kirjastorinkitoiminta pysyi lähes samanlaisena. Sydney’s Cafe irtisanoi kahvilan vuokrasopimuksensa kuluvan vuoden aikana ja lakkasi toimimasta. (VHP 1999; VHP 2000; Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto 2012a, hakupäivä 2.2.2012.)

8.3 Kuntaliitos ja uusi järjestelmä ATP Origo

Vuosi 2001 toi mukanaan odotetun kuntaliitoksen ja sen tuomat muutokset. Mikkelin kirjastolaitokselle kuului nyt yhdeksän toimipistettä sekä kirjastoauto; liitoksen myötä maakuntakirjastoalueen kuntien määrä pieneni, ja alueeseen kuului Mikkelin lisäksi 21 kuntaa. Mikkelin kirjastolaitoksen toimipisteet olivat pääkirjasto, Lähemäen kirjasto, Siekkilän kirjasto, Kaituenmäen kirjasto, Moision laitospääkirjasto, Rantakylän kirjasto, Otavan kirjasto, Kalvitsan kirjasto ja Anttolan kirjasto. Rantakylän kirjasto oli entinen Mikkelin maalaiskunnan pääkirjasto ja sen lähikirjastoja olivat olleet Otavan ja Kalvitsan kirjastot (kuva 15). Rantakylän kirjasto sijaitsi Tietotalon toisessa kerrok-

nessa ja Otavan ja Kalvitsan kirjastot koulurakennuksissa. Anttolan kunnankirjasto oli saanut juuri ennen yhdistymistään Mikkeliin uudet tilat koulun yhteydestä. (Mantovaara 2001, 10, 13–14; TK 2001, 1, 4; Tarikka 2002, 12; TK 2002, 1.)

KUVA 15. Rantakylän kirjasto (kuva Katariina Hanhisalo).

Kuntaliitoksessa yhdistymisen keskeinen tavoite oli säilyttää palvelut vähintään samalla tasolla kuin edellisvuoden lopussa. Tässä onnistuttiin, sillä liitos ei tuonut toimintaan mitään näkyviä muutoksia. Kuntaliitos toi kuitenkin kirjastotoimen hallintoon muutoksen. Vuodesta 1989 kirjastolaitos oli siis ollut suoraan kaupunginhallituksen alainen. Kuntaliitoksen jälkeen perustettiin kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta, joka kaupunginhallituksen alaisena vastasi kansalaisopistosta, kirjastosta, kulttuuritoimesta, liikuntapalveluista, museoista ja nuoriso- ja raittiustoimesta. Mikkelin kaupunginkirjaston nimi päivittyi kuntaliitoksen myötä sen nykyiseen muotoon Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. Nimen muutos tuli valtakunnallisesti yhtenäisenä käytäntönä, mutta Mikkelin halusi sillä myös korostaa hallintokulttuurissa kaupunginkirjastolle kuuluvia maakuntakirjastontehtäviä. (TK 2001, 1–4.)

Aivan haasteita ei kolmen kirjaston yhdistyminen ja tulevan vuoden toiminta sujunut, sillä kaupunginkirjasto kuului Primas-järjestelmään, Anttola Kirjasto3000-järjestelmään ja entinen Mikkelin maalaiskunta Fintekiin. Kolmen eri kirjastojärjestelmän takia ei voitu aloittaa esimerkiksi keskitettyä hankintaa ja luettelointia, ja asiakas tarvitsi kolme eri kirjastokorttia, jos halusi asioida kaikissa toimipisteissä. Erikoista oli, että henkilökuntaa oli yhdistymisen jälkeen vähemmän kuin

edellisenä vuonna kolmen eri kunnan kirjastoissa yhteensä. Pääsyyinä oli, ettei työllistämistuella palkattuja työntekijöitä ollut kirjastoissa koko vuonna. Tämä aiheutti muun muassa sen, että Anttolan kirjaston aukioloaikoja ei voitu lisätä, vaikka se olisi ollut kirjastolle erittäin kannattavaa ja asiakkaistakin suotavaa. (TK 2001, 1.)

Tietoa tiedosta –hanketta seurasi heti seuraavana vuonna Itätiedon tärkein alahanke, Etelä-Savon aluetietokanta, joka päästiin käynnistämään kesäkuussa. Hankkeessa olivat mukana Mikkelin kirjastolaitos, Mikkelin maakunta-arkisto, Suomen Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA) sekä Mikkelin museot. Tarkoitus oli siis luoda aluetietokanta (digitaalinen kirjasto), josta olisi helppo löytää alueellista (eteläsavolaista) tietoa: tietokantaan tallennettiin uutta tietoa sekä otettiin esille jo olemassa olevaa. Kirjaston maakuntakokoelman aineiston viitetiedot ja elektroniset julkaisut tallennettiin tietokantaan samoin kuin ELKA:n eteläsavolaiset kirjalliset aineistot ja valokuvat sekä maakunta-arkistosta (tietosuojasyistä) vain eteläsavolaisten viranomaisten, yritysten ja yhdistysten arkistojen viitetiedot. Museot tallensivat eteläsavolaisen kulttuuriperinnön digitaaliset aineistot kokonaisuudessa sekä muiden aineistokokonaisuuksien luettelointi- ja sisällönkuvaus-tiedot. Hankkeelle palkattiin kaksi työntekijää, jotka työskentelivät vuoroin kussakin toimijaorganisaatiossa. Hanke toteutettiin omarahoituksena sekä Euroopan sosiaalirahastosta ja Itä-Suomen lääninhallitukselta saatujen avustusten avulla. (TK 2001, 2; Järn 2004, 51–53.)

Vuonna 2001 kirjastossa tapahtuneet muutokset ja projektit eivät vielä loppuneet, sillä kirjastojärjestelmää oltiin taas vaihtamassa. Kirjastojärjestelmän vaihdos tuli väistämättömänä vastaan, sillä Primas-järjestelmää ei enää päivitetty. Uudeksi järjestelmäksi valittiin ATP Origo ja sen oli tarkoitus toimia yhteisjärjestelmänä Mikkelin, Mäntyharjun, Punkaharjun, Rantasalmen ja Savonlinnan kanssa. Lopullinen päätöksenteko jäi kuitenkin seuraavalle vuodelle. Järjestelmän vaihdossuunnittelun myötä Savotta kuitenkin sanottiin lokakuussa irti ja jäätiin odottamaan uutta tulevan yhteisjärjestelmän ympärille rakennettavaa web-kirjastoa. (TK 2001, 8, 9.)

Uuteen kirjastojärjestelmään ATP Origoon siirryttiin seuraavan vuoden lokakuussa. Järjestelmässä olivat nyt siis mukana Mikkelin lisäksi Mäntyharju, Punkaharju ja Mikkelin lukioiden kirjastot. Siirtyminen tapahtui 28. syyskuuta – 6. lokakuuta, jolloin kirjastot olivat suljettuina kolmesta järjestelmästä. Järjestelmän käyttöönotto tapahtui 7. lokakuuta ja avajaispäivänä tehtiin siihenastinen ennätysmäärä lainoja. Uusi järjestelmä toi tullessaan huomattavasti parannuksia sekä asiakkaiden että henkilökunnan kannalta. Asiakkaat pystyivät näkemään, missä kirjastossa aineisto sijaitti ja voivat varata aineiston mistä pisteestä tahansa. Ohjelma lähetti myös varausten saapumisil-

moitukset suoraan joko sähköpostina tai tekstiviestinä. Myös henkilöstön kannalta uusi järjestelmä toi helpotuksia, sillä nyt työntekijän oli helppoa siirtyä toimipisteestä toiseen, koska tämä tunsijo järjestelmän. Parannuksena kokoelmatyöhön tuli, että hankinnat sekä niiden rekisteröinti voitiin vihdoinkin keskittää. Uusi web-kirjasto Savotta saatiin myös käyttöön ja siihen kuuluivat Heinävesi, Hirvensalmi, Joroinen, Kangaslampi, Mikkeli, Mäntyharju, Pieksämäki, Pieksämäen maalaiskunta, Punkaharju ja Ristiina. (TK 2002, 1, 8.)

Mikkelin kirjasto osallistui kaupungin ja kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteiseen kulttuurikahvila tapahtumaan järjestämällä kirjallisuusillan. Kulttuurikahvila järjesti kirjastossa useita tapahtumia, joissa kävi esittäytymässä muun muassa kirjailijoita ja runoilijoita. Kirjaston henkilökunnan yhteishenkeä parannettiin tekemällä työsuojelulain mukainen Arvostamme työtovereita –opas, joka keskittyi henkiseen työsuojeluun, josta myös muut kirjaston ottivat mallia. Mikkelin ja Hirvensalmen kirjastojen välillä alettiin tehdä yhteistyötä myymällä Mikkelistä kirjastonjohtajapalveluja Hirvensalmelle. (TK 2002, 1–2; TK 2006, 1; MiK3 Ristiinasta Parnassoon; MiK3 Runoja olemisen varjosta.)

9 SEUTUKIRJASTOSOPIMUKSIA JA YHTEISTYÖTÄ — VUODET 2003–2011

Vuosina 2003–2009 Mikkelin kirjastolaitos panosti vahvasti seutukirjastotyöhön ja kahdenkeskisiä yhteistoimintasopimuksia (seutukirjastosopimuksia) tehtiin yhteensä viiden kunnan kanssa. Myöhemmin vuosien 2010–2011 aikana kahdenkeskiset sopimukset muutettiin kaikkia kuntia koskevaksi yhteiseksi sopimukseksi. Seutukirjastosopimukset koettiin tärkeäksi, sillä niiden avulla voitiin turvata pienten kirjastojen säilyminen sekä niiden palvelujen laatu. Käytännössä yhteistoimintasopimuksissa määriteltiin palvelujen tuottaminen ja kehittäminen sekä niiden taso sovitun vuoden tunnuslukujen perusteella. Sopimuksessa määriteltiin lisäksi palvelujen ostajalle jäävät vastuut, yhteistoimintakorvaus, sopimuksen seuranta laskutuksineen, voimassaoloineen ja purkamisineen. Sopimus määritteli myös hallinnosta ja henkilöstöstä. Kullekin kirjastolle määriteltiin johtajakelpoinen vastuuhenkilö kaupunginkirjastosta. Nämä sopimuksen tehneet kirjastot toimivat käytännössä Mikkelin lähikirjastoina. (TK 2003, 1; TK 2004, 1; TK 2005, 1; TK 2006, 1; TK 2008, 1; Tiippana 2009, 48.)

9.1 Neljä seutukirjastosopimusta allekirjoitettuna

Vuosi 2003 alkoi Mikkelin kirjaston ja Ristiinan kirjaston yhteistoimintasopimuksen valmisteluilla ja itse sopimus allekirjoitettiin syyskuussa. Joulukuussa saatiin vihdoin käyttöön kolme vuotta työstetty Etelä-Savon aluetietokanta — portaali paikallistietoon. Aluetietokannasta voitiin yhdellä haulilla saada hakutulokset neljän eri organisaation tietokannoista sekä staattisista www-sivuista. Kulttuurikahvilatilaisuuksia järjestettiin myös kuluvana vuonna, mikä todettiin oikeaksi hankemenestykseksi. Myös lainauksissa päästiin uusiin lukuihin, sillä ensimmäistä kertaa koko kirjastolaitoksen historian aikana miljoonan lainan raja ylittyi. Settlementti ry piti vuoden aikana satutunteja. (TK 2003, 1, 11.)

Seuraavana vuonna Mikkelin kirjastolaitos täytti taas pyöreitä vuosia. 140–vuotisjuhlan kunniaksi järjestettiin useita yleisötilaisuuksia Kulttuurikahvilatoiminnan avulla. Helmikuussa kirjastolla aloitettiin e-kirjojen lainaus ja vuoden loppuun mennessä lainoja oli kertynyt 205. Ristiinan kirjastosta oli tullut vuoden alussa Mikkelin lähikirjasto, ja ensimmäinen toimintavuosi oli menestyksenkäs: kirjaston toimintaa parannettiin ja aukioloaikoja lisättiin. Ristiinan kirjasto toi mukanaan myös kirjastoauton, joten vuoden alusta Mikkelin kirjastolaitoksella oli kaksi kirjastoautoa. Ristiinan kirjastoauto kiersi aluksi noin 70 pysäkillä. Ristiina ei kuitenkaan ollut ainoa halukas liittymään

Mikkelin kirjastoon, vaan vuoden lopussa tehtiin yhteistoimintasopimus myös Haukivuoren kirjaston kanssa. Puumala alkoi ostaa Mikkeliltä kirjastoautopalveluja, sillä kunta oli päättänyt lakkauttaa oman kirjastoautonsa. Puumala kysyi kirjastoautopalveluiden myyntiä Mikkeliltä ja Ruokolahdelta, mutta vain Mikkelin suostui ehdotukseen. Niinpä Ristiinan kirjastoauto alkoi käydä Puumalassa Hurissalon koululla joka toinen viikko. Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys (NNKY) piti lapsille satutunteja pääkirjaston lasten- ja nuortenosastolla. (VHP 2004; TK 2004, 1, 13.)

Vuosi 2005 jatkui samankaltaisissa merkeissä kuin edellinenkin vuosi. Haukivuori aloitti toimintansa lähikirjastona, ja yhteistoimintasopimuksen teki nyt vuorostaan Pertunmaa. Rantakylän ja Otavan kirjastot muuttivat kumpikin. Otavan kirjasto muutti lokakuun aikana Otavantie 112:sta kunnan keskustaan entisen sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen tiloihin. Samalla se sai aukiolojen lisäystä kymmenellä tunnilla. Rantakylän kirjaston muutto touko–kesäkuussa ei ollut niin suuri kuin Otavalla, sillä se siirtyi vain kerrosta alemmas Tietotalossa. Näin se pääsi katutasolle, ja vaikka itse tilat hieman pienuivat, oli kirjastoon pääseminen nyt paljon asiakasystävällisempää. Mikkelin kirjasto osallistui kesäkuussa Mikkelin Naisvuorella pidettävään lasten Hulivilikarnevaalitapahtumaan tarinapata-toiminnalla (kuva 16). Satutunteja pitivät vuorostaan Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opiskelijat. (VHP 2005; TK 2005, 1, 11–12; Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto 2012e, hakupäivä 26.1.2012.)

KUVA 16. Kirjasto Hulivilikarnevaaleissa 2007 (MiKuvat).

Yhteistoimintasopimusten teko jatkui seuraavana vuonna, sillä nyt Puumala ei halunnut enää vain ostaa kirjastoautopalveluja vaan se halusi olla Mikkelin lähikirjasto. Niinpä sopimus allekirjoitettiin vuoden lopussa. Edellisvuonna sopimuksen tehnyt Pertunmaa liittyi Mikkelin lähikirjastoksi vuoden alussa ja toi mukanaan myös Kuortin kirjaston. Ristiinalle ja Haukivuorelle sopimus oli ollut

kannattavaa, sillä kummankin kirjaston käyttö oli lisääntynyt huomattavasti lähikirjastona. Pääkirjastolla ollut kahvilatila oli vuodesta 2002 vuokrattu SAK:n paikallisjärjestön kahvilatoiminnalle, mutta lokakuussa se päätti irtisanoa sopimuksensa. Tila ei kuitenkaan jäänyt tyhjilleen, sillä TSL:n opintojärjestö ry ilmoitti kiinnostuksensa vuokrata tilaa samanlaista toimintaa varten. Sosi-aali- ja terveystalon opiskelijat kävivät edelleen pitämässä satutunteja pääkirjastolla. (VHP 2006; TK 2006, 1, 12.)

9.2 Seutukirjastoyhteistyön antia

Haukivuoren ja Mikkelin kuntaliitos aloitti vuoden 2007. Kuntaliitos ei kuitenkaan vaikuttanut kirjaston toimintaan, sillä Haukivuorella ja Mikkelillä oli jo yhteistoimintasopimus. Myös Puumalan kanssa tehty sopimus astui voimaan vuoden alussa. Koska Lähemäen kirjasto oli toiminut jo yli 40 vuotta samassa rakennuksessa, katsottiin että oli aika tehdä tilojen peruskorjaus. Lähemäen kirjasto oli tästä syystä viisi kuukautta suljettuna. Kun lokakuussa avattiin uudet tilat, kirjastoasiakkaat olivat niihin tyytyväisiä. Vuoden aikana käynnistettiin Pertunmaan kirjastosta tulleen idean seurauksena Tarinaralli. Tarinaralli oli Opetusministeriön hankerahoituksen avulla järjestetty kirjallisuuspiiri alakouluikäisille lapsille. Tarinaralli lähti vuoden alussa Pertunmaalta ja kuljettuaan Hirvensalmen ja Mikkelin kautta saavutti se päätepiteensä Mäntyharjulla, joka myös hallinnoi hanketta. Tarinarallin aikana lapset kirjoittivat ja kuvittivat omat tarinansa ja sarjakuvansa, jotka sitten julkaistiin Itä-Suomen lääninhallituksen lasten ja nuorten lukemisharrastuksen edistämiseen suunnatun erityisavustuksen avulla. (KH 2006; TK 2007, 1, 8, 14; Kanninen 2008, 6–7.)

Seuraava vuosi oli edellisiä toiminnallisempi. Vuodesta 1994 kirjastotoiminnanjohtajana toiminut Leila Utrainen jäi alkuvuodesta eläkkeelle. Väliaikaisena kirjastotoimenjohtaja toimi Hilka Vanajoki. Uuden kirjastotoimenjohtajan ensimmäinen hakukierros päättyi tammikuussa, jolloin paikkaa oli hakenut viisi henkilöä. Kaikilta hakijoita kuitenkin puuttui kokemusta esimiestehtävistä ja tuntemusta kunnallisesta kirjastosta. Hakua jatkettiin helmikuuhun, jolloin saatiin yksi hakemus, joka yksimielisesti hyväksyttiin. Valittu ei kuitenkaan ottanut virkaa vastaan, ja koska varahenkilöä ei ollut, laitettiin kirjastotoimenjohtajan virka taas hakuun. Kesällä virkaa haettiin sisäisen haun kautta, mutta se ei tuottanut tulosta. Seuraava valtakunnallinen hakukierros päättyi syyskuussa. Nyt saatiin kahdeksan hakemusta, joiden perusteella marraskuussa valittiin Utraisen seuraajaksi Virpi Launonen. Ongelmia tuli valitettavasti vuoden aikana muuallakin kuin uuden johtajan valinnassa. Mikkelin kaupunki joutui tekemään talouden tasapainottamistoimia, mikä näkyi kirjastossa lomautuksina ja aukioloaikojen supistamisena. Koko henkilöstö oli joko lomautettuna kahdeksan

päivää tai palkattomalla vapaalla seitsemän päivää vuoden aikana. (KVAItk. 2007; KH 2008; KVAItk. 2008; TK 2008, 1.)

Loppuvuotta kohden nähtiin kuitenkin myös jotain positiivista, sillä syyskuussa Pertunmaan kirjasto muutti uuteen koulukeskukseen ja sai kauniin järvimaiseman, mikä kompensoi seikkaa, että uudet tilat olivat hieman vanhoja pienemmät (kuva 17). Jo lähes jonkinlaisen kaavan mukaan alettiin taas Mikkelin kirjaston kanssa neuvotella uudesta yhteistoimintasopimuksesta. Hirvensalmelle ei ollut enää koko kuluneena vuonna myyty kirjastonjohtajapalveluja, joten nyt alettiin neuvotella Hirvensalmen kirjaston liittymisestä Mikkelin seutukirjastoksi. Sopimus saatiin tehtyä loka-kuussa. Joulukuussa Kaituenmäen kirjaston asiakkaiden suureksi suruksi lähikirjasto sulki ovensa, eikä edes kaupunginosaseuran vetoamus kirjaston säästämistä auttanut. Kaupunginhallituksen päätös kirjaston lakkauttamisesta perustui kaupungintalouden säästötoimenpiteisiin, tulevan vuoden talousarvion tasapainottamiseen ja lähikirjaston käytön vähenemiseen viime vuosina. (KVAItk. 2008; TK 2008,1.)

KUVA 17. Pertunmaan kirjasto (MiKuvat).

Mikkelin seutukirjastoilla oli edellisvuoden mallin mukaan entistä enemmän yhteistyötä, kun Hirvensalmen kanssa tehty yhteistoimintasopimuskin astui voimaan. Kaikki kirjastot olivat mukana Suomen kulttuurirahaston Kirjatalkoot-hankkeessa, jonka tarkoituksena oli kannustaa Suomen kuntia lisäämään omien kirjastojensa kirjahankintoja, jotka olivat 1990-luvun alusta lähtien supistuneet jopa kolmanneksella. Mikkelin kaupunki antoi kirjastolle 25 160 euron korotuksen kirjahan-

kintoihin, ja tästä summasta kulttuurirahasto korvasi puolet. Yhteistyötä tehtiin seutukirjastojen välillä Tarinaralli II- ja Runokoulu-hankkeilla. Tarinaralli kiersi tänä vuonna Pertunmaalla, Hirvensalmella, Mikkeliissä, Haukivuorella, Ristiinassa ja Mäntyharjulla, joka taas hallinnoi koko hanketta. Tarinarallin pääpaino oli nyt kirjailijan taitoja syventävän kuvailevan kerronnan oppimisessa ja genret olivat myös monipuolisemmat. Tarinoiden ja sarjakuvien lisäksi kirjoitettiin uutisia, näytelmiä ja runoja. Lääninhallitukselta saatiin taas avustusta kirjoitelmien julkaisemiseen. (KVAItk. 2007; Savolainen 2008, 7; Suomen kulttuurirahasto 2007, hakupäivä 15.2.2012; TK 2008, 1, 14; Länsi-Savo 2009, hakupäivä 14.2.2012; KNLItk 2011.)

Runokoulu oli lukioikäisille suunnattu kurssi runojen kirjoittamiseen. Runokoulu toteutettiin kaksipäiväisenä intensiivikurssina huhtikuussa, ja sen toteuttamisessa oli mukana myös äidinkielenopettajia. Oppaana kurssilla toimi runoilija Vilja-Tuulia Huotarinen. Runokouluun osallistui kuusitoista nuorta Mikkelin, Ristiinan ja Haukivuoren lukioista, ja kurssin päätöstapahtuma oli runoilta Mikkeli-salissa. Runoillassa nuoret saivat esittää tekemänsä runot ja sen lisäksi tilaisuudessa nähtiin poetry slam, jossa kaksi nuorta otteli toisiaan vastaan improvisaatorunoilussa. (Sähköinen runopuu 2008, hakupäivä 14.2.2012;)

Edellisvuonna tehdyt kaupungintalouden tasapainottamistoimet tuottivat tulosta, ja 2009 pystyttiin tekemään kirjastolla töitä ilman lomautuksia tai muita suurempia säästötoimenpiteitä. Mikkelin kaupunki teki tammikuussa organisaatiossaan muutoksia, joka vaikutti myös kirjastoon. Kirjastosta tuli nyt osa sivistystoimea, ja se kuului kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan alaisuuteen. Lautakunnan tulosalueisiin kuuluivat lisäksi koulutus (esi- ja perusopetus sekä lukiot), kansalaisopisto, yleiset kulttuuripalvelut, museot ja nuoriso- ja liikuntapalvelut. Lisäksi toimialojen yhteisiä tukipalveluja olivat talous-, henkilöstö- ja toimistopalvelut sekä koulujen psykososiaaliset palvelut. Kun lautakunnassa käsiteltiin kirjaston asioita, oli seutuyhteistyö kuntien edustajilla läsnäolo- ja puheoikeudet. (TK 2009, 1–3.)

Uusi kirjastotoimenjohtaja Launonen aloitti virassaan helmikuun alussa. Elokuussa Ristiinan kirjastoauton todettiin tulleen käyttöikänsä päähän, ja se lopetti liikennöintinsä kunnan päätöksestä. Lakkautettu auto korvattiin Mikkelin kirjastoautolla, joka otti Ristiinassa olevat pysäkit mukaan omaan aikatauluunsa. Mikkelin kirjastoauto liikennöi noin 180 pysäkin väliä kahden viikon jaksossa viitenä päivänä Mikkeliissä, Ristiinassa ja Puumalassa. Mikkelin kirjastolaitokseen kuului nyt pääkirjaston lisäksi kaksitoista lähikirjastoa, laitoskirjasto ja kirjastoauto. Kirjatalokoot jatkuivat edelleen kuluvana vuonna ja sen avulla saatiin hankittua kirjoja edellisvuotta enemmän. Vuoden

aikana tehtiin myös päätös lainausautomaattien hankkimisesta pääkirjastolle, sillä tavoitteena oli kehittää ja lisätä itsepalvelua kirjastossa. Lainausautomaateiksi valittiin MikroVäylän Bookmatic-automaatti, joita hankittiin pääkirjastolle kaksi. Mikkelin kaupunginkirjaston aiemmista lainausautomaateista oli luovuttu 2002, sillä niissä ilmeni teknisiä ongelmia. (KNLItk. 2009; VHP 2009; Tiippana 2009, 19; TK 2009, 1–3.)

Kirjaston roolia on täytynyt kehityksen ja yhteiskunnan muuttumisen takia miettiä uudestaan. Etenkin Mikkelin kirjasto on ajatellut rooliaan muun muassa elämyksien ja kulttuurivirikkeiden tarjoajana sekä uusien maailmojen avartajana. Positiivista on, että kirjastoa käytetään ahkerasti, vaikka aika on tuonut tullessaan paljon muitakin ajanviettotapoja. Etenkin kulttuurivirikkeitä tarjottiin kuluvana vuonna edellisvuosien tapaan seutukirjastoyhteistyöllä ja järjestämällä lapsille ja nuorille useita lukemiseen kannustavia tapahtumia. Menestyksekkäs Tarinaralli sain taas jatkoa samoin kuin Runokoulukin, lisäksi järjestettiin Tarinaklaani, Potterista polkuja fantasiaan, Etelä-Savon kirjailijat verkossa ja Viittomakieliset kirjastonkäytön oppaat –hankkeet. Kirjastoauto osallistui Jurassic Rockiin, jossa sen oli kertoilemassa satuja ja käsittelemässä kirjoja terapeuttisesti (kuva 18). (TK 2007, 1; TK 2009, 1.)

KUVA 18. Kirjasto Jurassic rockissa 2010 (MiKuvat).

Tarinaralli III:ssa oli mukana Pertunmaa (Kuortti), Haukivuori, Hirvensalmi, Mikkelä (Rantakylä), Ristiina sekä Mäntyharju taas hanketta hallinnoivana kirjastona. Kolmannen Tarinarallin pääpaino oli kirjallisuudessa ja kansantarinoissa esiintyvien tunnetilojen tulkinnassa. Tarinarallit olivat antaneet idean Tarinaklaanille, joka oli virtuaalinen luku- ja kirjoituspiiri Etelä-Savo alueen 12–16-vuotiaille. Muutamia tapaamisia oli myös kirjastoissa, mutta pääosa tapahtui verkossa. Tarinaklaanissa olivat mukana Pertunmaa, Mikkelä (pääkirjasto ja Rantakylä), Hirvensalmi, Haukivuori,

Ristiina ja Mäntyharju. Tarinaklaani ei kuitenkaan saanut Tarinarallin kaltaista suosiota, ja hanke keskeytettiin kesällä. Tarinarallin ja Tarinaklaanin kirjoitukset koottiin yhteen ja julkaistiin taas edelliseen malliin lääninhallituksen erityisavustuksen avulla. (Länsi-Savo 2009, hakupäivä 14.2.2012; TK 2009, 15; Tähtinen 2010, 5; YLE Etelä-Savo 2010, 14.2.2012.)

Viittomakielinen kirjastonkäytön opas julkaistiin elokuussa kirjaston kotisivuilla. Opas antaa tietoa muun muassa kirjastosta lainaamisesta, kirjojen etsimisestä ja kaukolainoista. Vastaavanlaista opasta ei ollut toteutettu vielä missään muulla, ja Mikkeli saikin toteutukseen valtion avustusta. Viittomakielinen kirjastonkäytön opas toteutettiin yhteistyössä kirjaston, kuurojen Mikael-koulun, Mikkelin kuurojen yhdistyksen, Kuurojen liiton, ohjelmistosuunnittelija Markku Kääriäisen ja Savonlinnan Taidelukiossa opiskelevan mikkeliiläisen Lotta Laukkasen (piirustukset) kanssa. Opas koostuu sarjakuvasta ja viittomavideoista. (TK 2009, 16; Viikkoset 2012, hakupäivä 2.2.2012)

Runokoulu II oli syyskuussa järjestetty kolmipäiväinen kurssi, jota ohjasi lauluntekijä-muusikko Heikki Salo. Toinen runokoulu keskittyi sanoittamiseen ja kurssin päätteeksi pidettiin edellisvuoden tavoin runoilta. Runokoulu II sai lääninhallituksen avustusta, kuten myös Potterista polkuja fantasiaan–hanke. Polkuja fantasiaan hankkeeseen liittyi useita kirjailijavierailuja niin kouluilla kuin seutukirjastoissakin. Vierailijoita olivat muun muassa kirjailija Anne Leinonen ja kirjallisuuden kääntäjä Jaana Kapari-Jatta. Lisäksi pääkirjastolla järjestettiin Fantasia-teemapäivä fantasiakioskeineen ja fantasiamaailmaan sukelluksineen. Myös Etelä-Savon kirjailijat verkossa – hankkeeseen liittyi kirjailijavierailu. (TK 2009, 15–16.)

9.3 Palveluita paremmaksi

Kirjastolle on nykyaikana luonut asiakaskunnan erilaistuminen yhä enemmän haastetta. Kirjaston palveluiden on täytynyt monipuolistua sopimaan eri asiakasryhmille lapsista vanhuksiin ja siitä maahanmuuttajiin. Mikkelin kirjastolaitos lähtikin vuonna 2010 kehittämään kohdennettuja palveluja erilaisille käyttäjäryhmille Itä-Suomen kirjastojen arviointiverkosto –hankkeen ja opinnäytetöiden avulla. Vuoden aikana arviointiverkosto-hankkeen pohjalta järjestettiin nuorille kaksi foorumia ja eläkeläisille yksi. Lisäksi palveluja arvioitiin tilaamalla mystery shopping –opinnäytetyö. Myös maahanmuuttajien kirjastopalveluja kehitettiin tilaamalla aihetta käsittelevä opinnäytetyö. Lisäksi kirjasto on ahkerasti tiedottanut tapahtumistaan sekä kehittänyt uusia sosiaaliseen verkkoon soveltuvia palveluja omilla Facebook–sivuillaan. (KNLItk. 2010; KNLItk. 2011; Launonen, Parviainen & Tähtinen, hakupäivä 6.3.2012.)

Nuorille järjestetty foorumi oli kaksiosainen Kirjasto — Mitä häh? –ei-käyttäjätutkimus, jossa kolmen eri asteen opiskelijoilta kysyttiin lomakkeella ja myöhemmin teemahaastattelulla mielipiteitä kirjastosta sekä miksi sitä ei käytetä ja mitä kirjastolta toivotaan. Kyselyjen jälkeen järjestettiin ryhmille Mahdollisuuksien maailma –työpaja, jossa suunniteltiin unelmien kirjastopäivä sekä pohdittiin, kuinka kirjastoa voisi kehittää. Toinen foorumi oli Unelmien kirjasto –taidekilpailu, joka oli suunnattu kaikenikäisille asiakkaille ja henkilökunnalle. Taidekilpailussa haluttiin mielipiteitä samoihin asioihin kuin nuorten foorumissa, mutta vastaukset haluttiin eri taiteenlajien muodossa. Sarjoja kilpailussa oli kaksi ja kilpailun sadosta koottiin näyttely pääkirjastolle. Eläkeläisille järjestettiin Hyvinvointia ja elämälaatua kirjastosta –foorumi Päiväkeskuksessa. Foorumin aihe oli hyvin samankaltainen kuin nuorilla: suunniteltiin palvelujen kehittämistä ja pohdittiin kirjaston tiedottamista, kyseltiin mielipiteitä kirjastosta sekä miksi sitä käytetään tai ei käytetä. (Launonen ym., hakupäivä 6.3.2012.)

Vuoden aikana pyrittiin myös kehittämään asiakaspalvelun laatua sekä parantamaan kokoelman käytettävyyttä. Tätä varten henkilöstölle pidettiin useita kokoelman arviointiin liittyviä koulutuksia, ja asiakkailta tiedusteltiin mielipiteitä kokoelmien, asiakaspalvelun sekä muiden palvelujen laadusta kyselyllä. Asiakaskyselyssä saatiin pääosin tyytyväisiä vastauksia. Parannuksia toivottiin kuitenkin kirjastojen aukioloaikoihin sekä vieraskielisen materiaalin määrään. Kyselyn lisäksi kirjastolla oli vuoden aikana kaksi kertaa pikapalautekokeilu. Syksyllä kokeiltiin palautteen antoa helmillä ja kesällä korteilla. Ideana oli, että jos asiakas sai mielestään hyvää palvelua, hän laittoi purkkiin vihreän helmen/kortin, ja jos hän sai mielestään huonoa palvelua, laittoi hän purkkiin punaisen helmen/kortin. Pikapalautteen oli tarkoitus tulla vakituiseksi toiminnaksi kirjastolla, mutta kun saatuja tuloksia tarkasteltiin, huomattiin, että tuloksissa oli vääristymiä. Asiakkaat olivat laittaneet varsinkin korttikokeilun aikana yhden kortin sijasta monta korttia. Asiakkaat kuitenkin pitivät pikapalautteen antoa hyvänä ideana, kun taas henkilökunnalta ajatus ei juuri saanut positiivisia kommentteja. (KNLItk. 2010; KNLItk. 2011; Launonen ym., hakupäivä 6.3.2012.)

Vahvasti kehitettyä seutuyhteistyötä ja palveluverkostoa tarkasteltiin kuluvana vuonna kriittisesti, tämä merkitsi yhteistoimintasopimuksien uudistamista sekä kahden lähikirjaston lakkauttamista. Siekkilän koulu sekä Siekkilän kirjasto, joka oli toiminut koulun tiloissa jo 38 vuotta, lakkautettiin elokuussa. Myös lähes 100 vuotta toiminut Kalvitsan kirjasto lakkautettiin, sillä kirjastoa ei ollut kehitetty vuosiin. Kirjastossa ei ollut käytössä minkäänlaista atk-järjestelmää, vaan lainaus tapahtui vanhanaikaisesti korttilainauksella. Kirjaston päivittäminen nykyiselle tasolle olisi siis vaatinut suuria rahallisia investointeja. Lisäksi kirjastolla oli työskennellyt vain yksi, jo lähes eläkeiässä

oleva työntekijä. Kalvitsan kirjasto oli viimeisen kerran auki 16. joulukuuta, mutta virallisesti se lakkautettiin vasta seuraavaan vuoden alussa. (KNLItk. 2010; KNLItk. 2011.)

Seuraavana vuonna panostettiin edelleen kirjastopalveluiden kehittämiseen. Pääpaino sijoittui Opetus- ja kulttuuriministeriön linjauksen mukaisesti lasten ja nuorten kirjastotyöhön sekä koulun ja kirjaston yhteistyöhön. Helmikuussa nuorille järjestettiin kirjastofestari Kirjavaa, joka oli suunniteltu edellisvuonna pidetyn Mahdollisuuksien maailma –työpajan pohjalta. Tapahtuma järjestettiin pääkirjastolla, jossa oli paljon erilaisia harrastepajoja sekä esityksiä. Kirjavaa sai Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustuksen, ja se järjestettiin yhteistyössä kaupunginkirjaston, kulttuuripalveluiden, nuoriso- ja liikuntapalveluiden sekä ammattikorkeakoulun kanssa. Tapahtuma oli onnistunut, sillä osallistujia oli noin 700. Kesällä kirjasto järjesti kirjastoleirejä useissa toimipisteissä 7–10 vuotiaille lapsille. Kirjallisuusaiheista leiriä pidettiin muutama tunti päivässä. (KNLItk. 2011; Länsi-Savo 2011a, hakupäivä 5.3.2012; Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto 2012b, hakupäivä 5.3.2012.)

Kalvitsan kirjaston lakkauttamisesta saadut säästöt sekä toukokuussa lakkautetun Siekkilän kirjaston resurssit siirrettiin uudelle kirjastolle Raviradantielle. Siekkilään sekä Kalvitsaan sijoitettiin kirjastopalvelujen takaamiseksi kirjastoautopysäkkejä. Raviradantien kirjasto sai tilansa uudistetusta, entisen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalaysikön tiloista, joissa aloitti toimintansa myös uusi Kalevankankaan koulu. Kirjasto nimettiin koulun mukaan Kalevankankaan kirjastoksi. Uusi lähikirjasto oli suunniteltu lasten ja nuorten ehdoilla ja lapset saivat vaikuttaa kirjaston sisustukseen (kuva 19). Kalevankankaan kirjasto suunniteltiin uuden konseptin mukaan, eli se ei ollut enää vain paikka kirjoille, vaan enemmänkin olohuone, jossa voi viihtyä. Kirjaston oli tarkoitus toimia suunnannäyttäjänä koko Suomessa uusille kirjastorakennuksille. Kirjaston muutto tapahtui kesän aikana, ja se avattiin 22. elokuuta. Uusi lähikirjasto sai runsaasti kiitosta tulevilta asiakkailta. Etenkin useat pelikonsolit olivat monelle nuorelle mieleen. Kirjaston avajaisia juhliittiin syyskuussa viikon ajan erilaisin tapahtumin. (KNLItk. 2010; KNLItk. 2011; Länsi-Savo 2011b, hakupäivä 5.3.2012; YLE Etelä-Savo 2011, hakupäivä 5.3.2012.)

KUVA 19. Kalevankankaan kirjasto (MiKuvat).

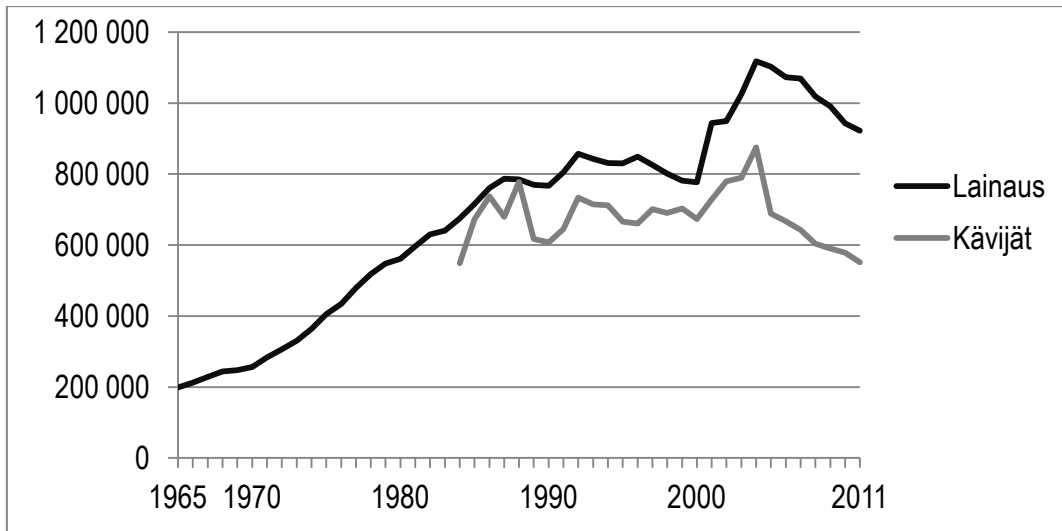
Edellisvuonna aloitettu yhteistoimintasopimusten uudistaminen lähti liikkeelle, kun Opetus- ja kulttuuriministeriö oli suositellut seutuyhteistyökirjastoille yhteisiä sopimuksia, joissa jokaisella seutukirjastolla olisi samat ehdot. Tämä takaisi tasa-arvoisemman tilanteen. Monessa paikassa tilanne oli samankaltainen kuin Mikkelissä eli kaksikeskisiä yhteistoimintasopimuksia oli tehty eri aikoina ja niitä oli kertynyt useita. Mikkelissä oli tällaisia sopimuksia neljän eri kunnan kanssa. Niinpä edellisvuonna tehtyjen suunnitelmien ja käytyjen neuvottelujen pohjalta aikaansaatu yhteinen sopimus allekirjoitettiin vuoden 2011 aikana, ja sen oli tarkoitus virallisesti astua voimaan heti seuraavan vuoden alusta. (KNLItk. 2011.)

10 MIKKELIN KIRJASTOLAITOKSEN TOIMINTA LUKUINA

Kirjastojen toimintaa tarkastellaan käyttäen erilaisia tilastoja. Oleellimmat tunnusluvut liittyvät kirjaston käyttöasteeseen, kokoelmiin, henkilöstöön ja talouteen. Seuraavassa luvussa on tarkasteltu lähinnä kirjaston käyttöastetta ja kokoelmia. Mikkelin kirjastolaitoksen lainaus-, kävijä- ja lainaajamääriä sekä kaukopalvelua tarkastellaan viivadiagrammien avulla. Siirtokokoelmista ja aineistosta on kerrottu sanallisesti. Lainaus-, kävijä- ja lainaajamäärät ovat olleet noususuuntaisia viimeisten 50 vuoden ajan. Kaukopalvelu ei ole ollut yhtä selkeästi nousu- tai laskusuuntainen. (Tiippana 2009, 22.)

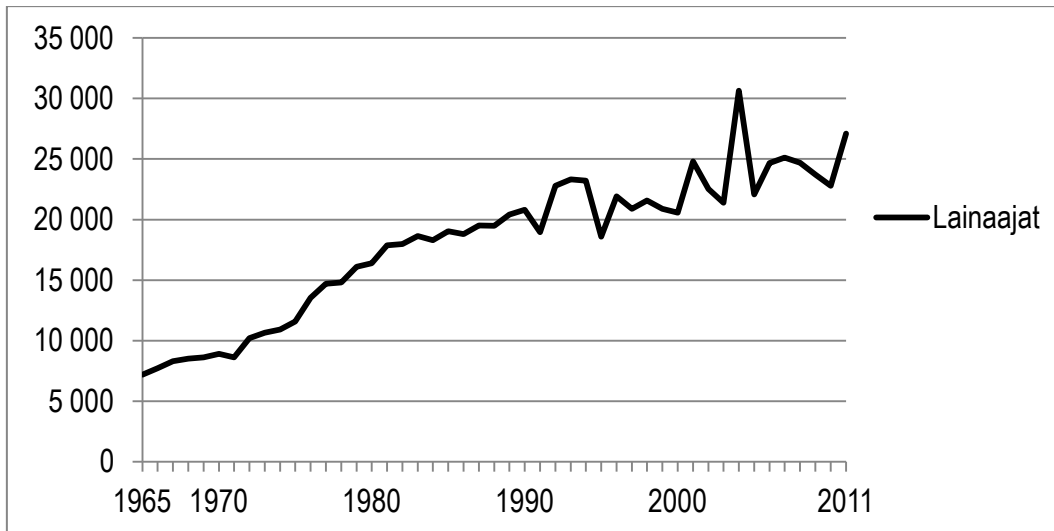
10.1 Lainaus, kävijät ja lainaajat

Lainaus on noussut 1990-luvun alkuun asti tasaisesti. Kuten kuviosta 1 nähdään, vaikka 1990-luvun puolesta välistä lainausluvut ovat vaihdelleet huomattavasti enemmän, päälinjaus on kuitenkin ollut 2000-luvun puoleenväliin nouseva. Ensimmäinen merkittävä lasku oli 2000-luvun alussa, jolloin Anttola ja Mikkelin maalaiskunta liittyivät Mikkeliiin. Näiden liittyneiden kuntien käyttöluvut olivat Mikkelin lukuja pienemmät, joten ne laskivat kaikkien lukujen kokonaistuloksia. Ennen seuraavaa laskua, suuntaus oli kuitenkin muutaman vuoden voimakkaasti nouseva. Tähän olivat syynä yhteistoimintasopimukset, joita solmittiin useiden kuntien kanssa. Kuntien yhdistymisen myötä monessa pienessä kunnassa lainausten määrät ovat nousseet. Toinen lasku on ollut havaittavissa 2000-luvun puolessa välistä, jolloin lainojen lasku oli valtakunnallinen trendi. Lainauksen laskuun ovat vaikuttaneet myös Kaituenmäen kirjaston, Ristiinan kirjastoauton ja Kalvitsan kirjaston lakkautukset. Suuntaus on 2010 vuoteen asti ollut laskeva. (TK 1965–2009; KNLItk. 2010; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

KUVIO 1. Mikkelin kirjastolaitoksen lainaus ja kävijät 1965–2010. (TK 1965–2010; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

Lainajamäärissä voidaan nähdä samankaltaisia suuntauksia kuin lainauksien määrissä (kuviot 1). Lainajien määrä on ensin voimakkaasti noussut 25 vuoden ajan, jonka jälkeen se on alkanut tehdä sahaavaa liikettä. Selkeitä nousevia huippuja on nähty 1990-luvun puolessa välissä, 2000-luvun alussa ja 2000-luvun puolessa välissä, jolloin päästiin jopa yli 30 000 lainaajaan vuodessa. Mutta kuten lainauksen kohdalla, myös lainajien määrä on ollut 2000-luvun puolen välin jälkeen laskeva. Lainajien määriin ei ole tilastoitu laitoskirjastoja, mutta kirjastoauto on ollut tilastoituna ainakin vuosina 1985–1995. Mikkelissä kirjaston kävijöitä alettiin tilastoida vasta 1984. Kävijöiden määrät ovat selkeästi lainajien sekä lainauksen kanssa yhteneviä (kuviot 2). 2000-luvun puolesta välistä alkanut laskusuuntaus on ehkä jopa hieman voimakkaampi käyttäjien kohdalla verrattaessa lainaukseen ja lainajiin. Kävijämäärien voimakkaaseen laskuun 2000-luvun alusta on vaikuttanut mahdollisuus uusien ja varata lainoja puhelimitse sekä vuodesta 1999 Internetin kautta (TK 1965–TK 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

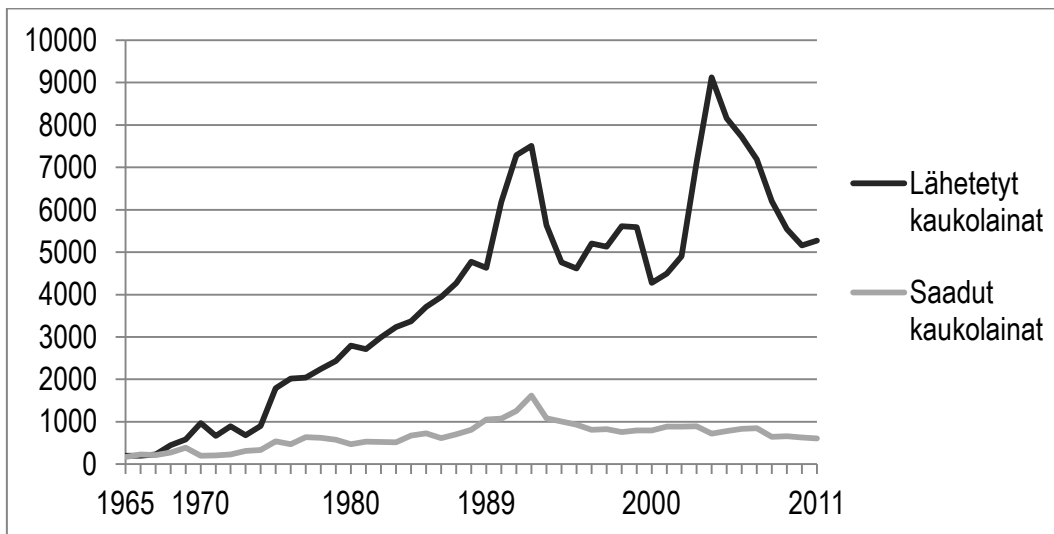

KUVIO 2. Mikkelin kirjastolaitoksen lainaajat 1965–2010. (TK 1965–2010; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

10.2 Kaukopalvelu

Mikkelin kirjastolaitokselle kuului maakuntakirjasto-oikeuksien saamisen jälkeen lakisääteisiä erityistehtäviä, kuten kaukopalvelutoiminnan tarjoaminen. Mikkelissä tosin kaukopalvelua oli ollut jo kauan ennen maakuntakirjastotoiminnan alkamista. Vuosi 1974, jolloin maakuntakirjastotoiminta alkoi, näkyi selkeästi kaukopalvelulainojen määrissä. Etenkin lähetettyjen kaukopalvelulainojen määrät kasvoivat voimakkaasti, jopa 1 000 lähetetyllä lainalla kahdessa vuodessa, kun aikaisemmin tähän kasvuun oli mennyt noin viisi vuotta. Lähetettyjen lainojen määrä kasvoi tasaisena 1980-luvun loppuun (kuvio 3), jonka jälkeen tilastoissa nähdään voimakas nousu neljän vuoden aikana. Lähetettyjen lainojen määrät nousivat lähes 2 500 vain neljässä vuodessa. Vuonna 1994 lähetettyjen lainojen määrä oli laskenut samalle tasolle kuin 1980-luvun lopussa. Vuodesta 2000 alkoi toinen voimakas nousukausi: lainat kaksinkertaistuivat neljässä vuodessa. Kaukopalvelu ei kuitenkaan pysynyt näissä luvuissa, vaan taas lähetettyjen lainojen määrät alkoivat laskea. Vuoteen 2010 ne olivat laskeneet noin 5 000 lähetettyyn lainaan vuodessa eli samalle tasolle kuin 1990-luvun puolessa välissä. Laskusuuntaus 2000-luvun puolesta välistä lähtien johtui siitä, että Mikkelin kirjastolaitos teki useita yhteistoimintasopimuksia. Näiden kirjastojen välisiä lainoja ei tilastoitu enää kaukolainoina. (TK 1965–TK 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

Saatujen kaukolainojen määrät ovat pysyneet huomattavasti tasaisempina kuin lähetettyjen lainojen määrät (kuvio 3). Saaduissa lainoissa nähdään noususuuntaus 1990-luvun alkupuolelle, kuten lähetetyissäkin lainoissa. Saaduissa lainoissa ei kuitenkaan tapahdu enää toista nousukautta, vaan ne ovat vuoteen 2010 laskeneet pikkuhiljaa. Korkeimmillaan saatujen lainojen määrässä käytiin lähes 1 500, mutta muuten niiden määrät ovat pysyneet noin 1 000 ja nykyisin jopa hieman sen allekin. (TK 1965–TK 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

KUVIO 3. Mikkelin kirjastolaitoksen kaukopalvelu 1965–2010 (TK 1965–2010; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

10.3 Siirtokokoelmat

1960-luvulla siirtokokoelmia lähetettiin Mikkelin kaupungin vanhainkotiin, vankilaan, Mikkelin seudun terveyskeskuksen vuodeosastolle, keskussairaalan henkilökunnalle sekä päiväkoteihin. 1970-luvulla kokoelmia alettiin toimittaa myös Marjoniemen kesäsiirtolaan, Suomen Nuorisopistolle sekä lähialueen kuntiin. 1980-luvulla kokoelmia toimitettiin yhä useampiin paikkoihin ja lisäksi Mikkelin kirjasto aloitti kotipalvelutoiminnan. Uusina paikkoina tulivat Mäntyniemen lomakoti, palvelutalo, Annakoti, Pietarinpirtti, Asuntotoimisto, lastenkoti, peruskoulut, nuorisotoimisto, Jalavapuisto, Lehmuskoti, Päiväkeskus, Rantakylän vanhusten palvelutalo, Perhekahvila Kotilo, Rouhialan iltapäiväkerho, Tuppuralan lähiöprojektin perhekerho ja Punapirtti. Lisäksi siirtokokoelmia lähetettiin 1995–1996 lakkautettujen Keskussairaalan ja Tuukkalan sairaalan laitoskirjastojen tilalle. Kokoelmia lähetettiin runsaasti aina vuoteen 2005, jolloin kokoelmien määrä laski

reippaasti. Tämän jälkeen siirtokokoelmin määrä pysyi pienenä. Kokoelmia toimitettiin vain Annakotiin, Lehmuskotiin, Päiväkeskukseen, Rantakylän vanhusten palvelutaloon, peruskouluihin, päiväkoteihin ja kuntiin. (TK 1965–TK 2009.)

1970-luvulla siirtokokoelmien koot olivat keskimäärin 200 kirjan suuruisia, joista muutamien kokoelmien koko oli jopa yli 500 kirjaa. Kokoelmien kirjamääristä ei ole enää vuoden 1987 jälkeen tarkkoja tietoja, sillä siirtokokoelmat niputettiin yhteen pääkirjaston lukujen kanssa. 1980-luvulle asti siirtokokoelmista lainattiin vuodenaikana keskimäärin 3 000–4 000 kirjaa. Kun kotipalvelu aloitettiin Mikkelissä, laskettiin myös kotipalvelun lainat yhteen siirtokokoelmien kanssa. Kotipalvelusta lainoja tuli vuosittain 1 700–2 600 lainaa. Vuodesta 1980-luvun alusta lainojen määrät nousivat. Vuonna 1995, jolloin siirtokokoelmien lainat vielä erillisinä kirjattiin, lainojen määrät olivat jopa yli 10 000 lainassa vuodessa. (TK 1965–TK 2009.)

10.4 Aineisto

Vuonna 1965 kirjaston aineisto käsitti kirjoja, lehtiä, nuotteja, äänilevyjä, ääninauhan ja mikrofilmejä. 1970-luvulla kirjaston kokoelmaan lisättiin koulujen oheislukemistoja ja ryhmätyösarjoja, C-kasetteja ja dioja. Videonauhat ja mikrokortit tulivat 1980-luvulla kokoelmaan, kun taas oheislukemistot ja ryhmätyösarjat todettiin tarpeettomiksi, ja ne siirrettiin koulutoimiston omistukseen. 1990-luvulla kirjaston kokoelmaan hankittiin CD-levyt ja CD-romit sekä viimeisimpänä 2000-luvulla DVD- ja Blu-Ray-levyt. (TK 1965–TK 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

Kirja-aineiston määrä oli vuonna 1965 noin 52 000, ja vuoteen 2011 kirja-aineistoa on tasaisesti kasvatettu noin 420 000:een. Lehtien määrä on noussut alun 268 nimekkeestä 1990-luvun alun yli 800:n. Lehtien määrä kääntyi tuolloin kuitenkin laskuun käyden alimmillaan 500 nimekkeessä, kunnes 2000-luvulla määrät ovat taas nousseet reilusti yli 800:n. Kirjaston av-aineisto käsitti muun muassa musiikkiäänitteitä, äänikirjoja, kielikursseja, video- ja CD-rom tallenteita. Av-aineisto on kasvanut 205 äänilevystä ja yhdestä ääninauhasta yli 45 000 kappaleen kokoelmaan äänilevyjä, C-kasetteja, CD-levyjä, videonauhoja, DVD- ja Blu-Ray-levyjä sekä CD-romeja. Mikro-romuotoinen kirjastoaineisto sisälsi pääasiassa mikrofilmattuja kopioita maakuntakirjaston toiminta-alueella ilmestyneistä lehdistä. (TK 1965–TK 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö 2012, hakupäivä 12.3.2012.)

11 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Mikkelin kirjastolaitoksen lähitulevaisuuden näkymät keskittyvät pääosin yhä tiivistyvään ja laajentuvaan yhteistyöhön eri tahojen kanssa. Yhteistyötä tehdään erilaisten hankkeiden avulla. Suurin osa hankkeista keskittyy uusien kirjastojärjestelmien ja sähköisten aineistojen hankintaan sekä palvelujen kehittämiseen ja toiminnan muuttumiseen asiakaskunnan erilaistumisen takia. Ylipäänsä Suomen kirjastomaailman tulevia trendejä ovat yhteistyön tiivistyminen ja sen muodon muuttuminen. Opetus- ja kulttuuriministeriökin linjaa kirjastopolitiikassaan (2015) tärkeiksi kehittämiskohteiksi muun muassa sähköisten aineistojen, verkkopalvelujen ja järjestelmien kehittämisen sekä niiden saatavuuden parantamisen. Kirjastojen tulisi kehittyä hybridikirjastoiksi, jossa sekä painettu että sähköinen aineisto ovat sulavasti käytössä rinnakkain. Tärkeitä kehittämiskohteita Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan ovat myös kirjastojen välinen yhteistyö sekä uusien palvelujen tuottaminen ja niiden segmentointi asiakaskunnan erilaistumisen myötä. Myös kirjastohenkilökunnalta odotetaan yhä enemmän. Tulevaisuudessa kirjastonhoitajan tulisi olla moniosaaja eli varsinaisten kirjasto-opintojen lisäksi olisi hyvä opiskella esimerkiksi markkinointia tai tietotekniikkaa. Myös Mikkelissä on nähtävissä kehitystä juuri näiden linjausten kohdalla. (Opetusministeriö 2009, 9, 11, 13–17, 19, 30–31; Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Kun peilataan kirjaston tulevaisuutta sen historian näkökulmasta, huomataan, että monet asiat ovat pohjimmiltaan samoja kuin muutama vuosikymmen sitten, mutta niiden toteutus tehdään tulevaisuudessa täysin erilalla. Projekteja toteutetaan edelleen, kuten 1990-luvun ja 2000-luvun vaihteessa, mutta niiden muoto muuttuu, eivätkä ne ole enää niin laajoja, kuten 1990-luvulla toteutettu ELEF-hanke. Vuosituhannen vaihteen projektit ja hankkeet keskittyivät vahvasti tietokantojen tekemiseen ja tietohuollon kehittämiseen ja toisaalta taas puhtaasti lukemisen edistämiseen. Nykyisin ja tulevaisuudessa toteutettavat hankkeet ja projektit keskittyvät enemmän sosiaaliseen kirjastoon eli ajatukseen ”kirjasto kohtaamispaikkana”. Asiakkaat pitäisi saada aktivoitua osallistumaan enemmän kirjaston sisältöjen tuottamiseen. Selkeä suuntaus on osallistumisessa ja yhdessä toimimisessa. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Hankkeiden ja projektien muodon muuttumisen taustalla on 1990-luvulla muuttunut kirjastojen rahoitus. Kirjastojen korvamerkittyraha poistui, ja hankkeiden rahoitusta varten tehdään hankehaku. Viime vuosina Mikkelin saama hankeraha on ollut jopa 2 % kirjaston koko budjetista. Lähitulevaisuuden suurimmassa hankkeessa tutkitaan mahdollisuutta saada kolmen maakunnan yhteinen järjestelmä. Projektissa ovat mukana Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala. Useita

pienempiä hankkeita on myös odotettavissa. Ne käsittelevät pitkälti uusia palvelumuotoja eri asiakaskunnille. Ikääntyneille toteutetaan kokeiluna "Virikeviikko vanhemmille" sekä "Kotivanhemmille", joka on aamupäivisin tapahtuva kirjakerho/tapaamispaikka eläkeläisille. Alakoulujen 2.–4.–luokkalaisille on tulossa kokeiluna iltapäivätoimintaa. (Launonen 23.4.2012, haastattelu)

Kuten hankkeet ja projektit myös seutuyhteistyö tulee jatkumaan tulevaisuudessa. Yhteistyö tulee laajenemaan sekä myös sen muoto tulee muuttumaan 2000-luvun alkuvuosista. Vuoden 2012 alusta astui voimaan yhteinen yhteistoimintasopimus kaikille seutukirjastoille. Näyttää kuitenkin siltä, että tämä sopimus tulee olemaan voimassa vain vuoden. Tähän on syynä uudet tuloillaan olevat suuret koko Suomea koskevat kuntauudistukset. Mikkeliin on yhdistymässä Suomenniemi ja Ristiina. Tämän yhdistymisen jälkeen Mikkelille jää enää kolme seutukirjastoa eli yksi vähemmän kuin nykyisin. Kirjastotoimenjohtaja Virpi Launosen mielestä nämä kuntaliitokset eivät ole välttämättä se oikea tapa uudistaa asioita. Tulevaisuuden suuntaus on kuitenkin se, että tullaan muodostamaan yhä suurempia yksiköitä palvelujen tuottamiseksi. Tämänhetkiset vaihtoehdot tälle ovat joko kuntaliitokset tai muut erilaiset yhteishallintomuodot. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Myös maakuntakirjastoja ja etenkin niiden roolia tullaan kehittämään. Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut maakuntakirjaston laatusuositukset. Myös Mikkeli on luomassa omaa maakunta-alueen toimintasuunnitelmaansa, jonka päätavoitteena on verkostomainen toimintatapa. Mahdollisimman paljon halutaan toimia yhteistyössä maakunta-alueen sisällä, sillä henkilökunnan ja resurssien määrä alueella on rajallinen. Maakuntakirjaston rooli on perinteisesti mielletty kaukolainakeskukseksi, ja kun 2000-luvulla alettiin tehdä seutuyhteistyösopimuksia ja kuntaliitoksia, laski kaukopalvelun osuus huomattavasti. Mikkelissä maakuntakirjasto onkin ottanut uutta roolia kouluttajana. Kolmen maakuntakirjaston kesken on kokeiltu yhteistä koulutustoimintaa, jossa yksi maakuntakirjasto järjestää koulutuksen, joka sitten monistetaan muihin maakuntakirjastoihin. Tämä toiminta on toistaiseksi osoittautunut erittäin hyväksi. Lisäksi maakuntakirjaston rooli koordinoijana erityisesti sähköisten aineistojen ja uusien järjestelmien hankinnassa tulee korostumaan yhä tärkeämpänä. Pienemmillä kirjastoilla ei ole resursseja eikä välttämättä tietotaitoa hankkia ja ylläpitää sähköisiä aineistoja. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Monessa asiassa pysyy perusajatus samana, mutta myös paljon uusia haasteita on odotettavissa, suurimpana varmaakin järjestelmän vaihtuminen. ATP Origon tuki loppuu 2014, joten kirjasto-

järjestelmä on pakko vaihtaa. Vielä ei tiedetä, mikä järjestelmä Mikkeliin on tulossa, mutta varmaa on, että se tukee nykyisen FINMARC-yhtenäisformaatin sijaan MARC 21:stä. Haastetta järjestelmän vaihtoon tuo, että MARC 21:stä tukevia suomenkielisiä järjestelmiä ei tämän hetkisinä markkinoilla juurikaan ole. Mikkeliissä haluttaisiin käyttöön avoimen lähdekoodin ohjelma. Se antaisi vapauksia, sillä enää ei oltaisi kaupallisten kirjastojärjestelmien kehityksen varassa. Avoimen lähdekoodin ohjelmat ovat muutenkin tulossa monelle sektorille. Uutta järjestelmää onkin lähdetty miettimään Joensuun avoinkirjaston 2013 -hankkeen avulla. Hankkeessa tutkitaan juuri avoimen lähdekoodin järjestelmän käyttöönottoa laajemmassa kaavassa. Tällä hetkellä on päädytty tutki- maan lähemmin Evergreen-ohjelman soveltuvuutta Suomen kirjastoihin. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Toisena haasteena on verkkopalvelujen kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan verkkopalveluja tulisi personoida, ja niiden tulisi olla käytettävissä ajasta ja paikasta riippumatta. Myös chatteja ja erilaisia foorumeita tulisi kehittää. Mikkelin kirjastolaitoksen ei ole järkevää kehittää omaa ”eteläsavolaista chattia”, sillä Kirjastot.fi-sivulla on toimiva chat ja siihen tulisi nämä voimavarat keskittää. Verkkopalveluja ja jo aiemmin mainittuja sähköisiä aineistoja tullaan lisäämään ja kehittämään. Kirjastotoimenjohtaja Virpi Launoselta saatiin tieto aivan uudesta päätöksestä, jonka mukaan vanha maakuntakirjastojen konsortio muutetaan kattamaan kaikkia Suomen kirjastoja. Tämän uuden konsortion nimissä aletaan hankkia FinElibin ohi sähköisiä aineistoja, jotka palvelevat paremmin yleisten kirjastojen asiakaskuntaa. Sähköiset aineistot on myös tarkoitus saada asiakkaiden kotikäyttöön. Asiakas voisi siis käyttää aineistoja kotikoneelta ja mahdollisesti myös matkapuhelimesta. Sähköisten aineistojen on myös tarkoitus muuttua nykyisistä viite- tiedoista kokoteksteiksi, lisäksi nämä aineistot voisivat olla myös musiikkia ja jopa elokuvia. Mik- keli on mukana tässä valtakunnallisessa uudistuksessa, jossa yritetään muodostaa mahdollisim- man suuria yksiköitä. Näin aineistojen hankinta tulisi halvemmaksi ja samalla aineistot saataisiin mahdollisimman laajaan käyttöön. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Kolmannen suuren haasteen kirjastolle luo asiakaskunnan erilaistuminen. Mikkelin kirjastolaitok- sen perinteinen toiminta-ajatus on ollut kaikille kaikkea, ja tätä periaatetta onkin nyt hankala yht- äkkiä alkaa muuttamaan segmentoidumpaan muotoon. Mikkelin kirjasto on myös jo monet vuosi- kymmenet ollut hyvä tarjoamaan monipuolisia palveluja lapsille. Huolenaiheena ovatkin nyt muut ryhmät, jotka ovat olleet tähän asti paitsiossa. Huomiota yritetään kääntää nyt nuoriin, 25–40- vuotiaisiin miehiin sekä ikääntyneisiin, jotka asuvat erilaisissa palvelukodeissa ja laitoksilla. Nuo- rille onkin jo parin viime vuoden aikana alettu tarjota uusia palveluja, ja tulokset ovat olleet hyviä.

Muiden ryhmien osalta täytyy vielä pohtia muun muassa, mitä kirjasto voisi ylipäänsä heille tarjota. Näiden lisäksi myös maahanmuuttajien palveluja pitäisi kehittää. Heille palvelujen tuottaminen ei ole yksinkertaista, sillä maahanmuuttajia tulee hyvin erilaisista maista ja kulttuureista. Osalle kirjaston käyttö täytyy opettaa alusta asti. Mikkelin kirjastolaitos haluaisi kehittyä enemmän ”kulttuurien kohtaamispaikkana” niin tarinoiden tasolla kuin fyysisestikin. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Lähikirjastoja on Mikkelissä viime vuosina lakkautettu useita, ja vaikka uusi Kalevankankaan kirjasto vasta valmistuikin, on valtakunnallisestikin painopiste lakkautuksissa ja supistuksissa. Kirjastotoimenjohtaja Virpi Launonen selittää, että lakkautukset ovat julmia, mutta vähäkäyttöistä kirjastoa (vuosilainaus alle 20 000–25 000) ei ole järkeä vahvistaa. Hänen näkemyksensä on myös, että kirjastojen talous ei tule enää palaamaan 1980-luvun hyviin vuosiin. Mikkelin aikoo kuitenkin Opetus- ja kulttuuriministeriön kirjastopolitiikan (2015) linjausten mukaisesti profiloida lähikirjastojaan. Kalevankankaan kirjasto suunniteltiin alusta asti ajatellen lapsia ja nuoria. Seuraavana on vuorossa Rantakylän kirjaston remontti. Rantakylän kirjasto remontoidaan kesän 2012 aikana perhekirjastoksi, joka olisi tarkoitus saada päiväajaksi etenkin perhepäivähoitajien ja kotivanhempien käyttöön. Kirjastolle hankitaan elokuvien esitysluvat, ja päivisin aletaan pitää babykino-esityksiä. Lisäksi kirjastoon tulee lehtibaari, jossa aikuinen voi lehteä lukiessaan juoda kupin kahvia tai vaikka mustikkakeittoa, samalla kun lapset voivat mennä toiminnalliselle lastenosastolle. Lisäksi Mikkelin pääkirjastoa tullaan remontoimaan kesän aikana. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

Supistukset ja lakkautukset ovat uhkana tulevaisuudessa myös virkojen osalta. Mikkelissä tämä huolettaa suuresti kirjastolaitosta, sillä tälläkin hetkellä on kirjastolaitoksella vähän työntekijöitä jopa valtakunnallisella tasolla. Tämä on kuitenkin ollut eräänlainen trendi Pohjois- ja Itä-Suomen alueella jo vuosikymmeniä. Kirjastotoimenjohtaja Virpi Launonen toivoo, ettei virkoja tarvitsisi lakkauttaa, vaan että virkoja voitaisiin ennemmin täyttää moniosaajilla. Tulevaisuudessa olisi tarvetta, että kirjastohenkilökunnalla olisi kirjastohoidollisten opintojen lisäksi myös hallussa jonkin muun alan opintoja. Launonen toivoo etenkin markkinointiosaamista, tietotekniikka- ja verkko-osaamista sekä tapahtumatuotanto-osaamista. Näihin tulee Mikkelin kirjastolaitoksen toiminta tulevaisuudessa painottumaan. (Launonen 23.4.2012, haastattelu.)

12 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä haettiin vastauksia kysymyksiin, millaisia vaiheita on Mikkelin kaupunginkirjastolla ollut vuosina 1965–2011, ja mitkä ovat olleet ajanjakson merkittävimpiä käännekohtia. Tietoa lähdettiin hakemaan pääasiassa Mikkelin kaupunginkirjaston toimintakertomuksista, tiedotuslehti Nuotasta sekä eri tahojen pöytäkirjoista. Eniten käytettiin kirjastolautakunnan pöytäkirjoja ja vi-
ranhaltijapäätöksiä. Nämä lähteet antoivat vastaukset mainiosti tutkimusongelmiin. Merkittävimmistä käännekohtista oli tarkoitus saada myös yksityiskohtaisempaa tietoa, ja sitä haettiin pien-
painatteista, pienistä historiikeista ja artikkeleista. Suurin osa käytetystä aineistosta saatiin kau-
punginkirjastolta.

Merkittävimpiä käännekohtia Mikkelin kirjastolaitoksen historiassa vuosina 1965–2011 on ollut neljä, ja historiaosuus onkin jaettu lukuihin näiden käännekohtien perustella. Lisäksi kustakin luvusta on etsitty pienempiä merkittäviä tapahtumia, joista myös kerrotaan tarkemmin. Historiaosuuden ensimmäinen luku kertoo kirjastolla vallinneesta tilanahtaudesta ja henkilöstövajeesta sekä niihin liittyvistä erilaisista vaiheista: kuinka nämä ongelmat ratkesivat ja miten toimivia olivat ratkaisut. Esimerkiksi tilanahtautta saatiin helpotettua, kun vuonna 1961 tullut laki takasi valtion-
apua uusien kirjastorakennuksien rakentamiseen, ja näin Mikkelissäkin alettiin rakentaa uutta kirjastotaloa. Luvussa on muutamia pienempiä merkittäviä tapahtumia, kuten uuden sivukirjaston perustaminen ja maakuntakirjasto-oikeuksien saaminen. Maakuntakirjasto-oikeudet annettiin sopiville pääkirjastoille 1960-luvulta alkaen. Oikeuksien myötä kirjasto sai lisävaltionapua, ja sille tuli useita uusia laissa määrättyjä erityistehtäviä.

Ensimmäinen käännekohta oli vuosi 1976, kun uusi kirjastotalo valmistui ja Mikkelin kirjastolaitos aloitti uuden aikakauden. Historiaosuuden toinen luku kertoo, kuinka toiminta alkoi vähä vähäl-
tä vakiintua uudessa kirjastotalossa, ja millaisia vaiheita kirjastolla oli siellä. Hieman ennen luvun loppua aletaan pohjustaa seuraavaa käännekohtaa, joka tapahtui vuonna 1985.

Historiaosuuden kolmannen luvun otsikkona on ”ensiaskleet tietoyhteiskuntaan”. Se nousi seu-
raavaksi käännekohtaksi, sillä 1985 Mikkelin kirjastolle saatiin ensimmäistä kertaa sen historian aikana atk-pohjainen lainauksenvalvontajärjestelmä: Kilava. Mikkelin oli ensimmäisiä kuntia Suo-
messä, jotka hankkivat atk-pohjaisen lainauksenvalvontajärjestelmän. Kirjastojärjestelmiä oli alet-
tu käyttää jo 1970-luvulla, ja samoihin aikoihin valmisteltiin myös ensimmäinen merkittävä komi-

teamietintö suunnitelmallisesta atk-järjestelmien käytöstä. Komiteamietintö kehotti kehittämään etenkin hankinta- ja luettelointijärjestelmiä, mutta kirjastoissa huomattiin, että hyödyllisemmäksi toiminnan kannalta osoittautui itse lainaustapahtumien hallinta. Luvussa kerrotaan siis, kuinka atk:n tulo Mikkelin kirjastolaitokselle vaikutti sen toimintaan. Pienempiä merkittäviä tapahtumia olivat uusien sivukirjastojen sekä kirjastoauton tulo kaupunginkirjastolle osakuntaliitosten myötä, sekä kirjaston hallinnon muutos valtakunnallisen vapaakuntakokeilun myötä. Vapaakuntakokeilun seurauksena kirjastolautakunta lakkautettiin muun muassa Mikkelissä.

Vuosi 1994 oli käännekohtana kahdesta syystä. Vuosi aloitti ajanjakson, jonka sisään mahtui huomattava määrä yhtä aikaa meneillään olleita hankkeita ja projekteja. Opetus- ja kulttuuriministeriö (tuolloin vielä Opetusministeriö) myöntää vuosittain avustuksia yleisille kirjastoille niiden erityistehtävien tukemiseen. Näillä avustuksilla on kirjastojen mahdollista aloittaa erilaisia hankkeita ja projekteja esimerkiksi erityistehtävien tukemiseen sekä verkkopalvelujen ja muun toiminnan kehittämiseen. Hankkeet voivat olla niin valtakunnallisia kuin keskitettyjä tiettyihin palveluihin ja sisällöntuotantoon. Erilaisilla Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamilla hankkeilla voidaan muun muassa edistää lukuharrastusta, kehittää tietoverkkopalveluja tai parantaa kirjastonkäytön opetusta. Läpi luvun seurataankin kahden isomman tietohuollon kehittämiseen liittyvän hankkeen — Suomi tietoyhteiskunnaksi –ohjelman ja Itä-Suomen tavoite 1 –ohjelman — edistymistä sekä muutamien muiden hankkeiden vaiheita (muun muassa Tiedon talo –projekti).

Toisena käännekohtana oli vanhan atk-pohjaisen kirjastojärjestelmän (Kilava) vaihto uuteen järjestelmään (Kiri/Primas). Lisäksi ajanjakson (1994–2002) aikana järjestelmä vaihdettiin vielä kolmannen kerran nykyiseen käytössä olevaan kirjastojärjestelmään: ATP Origoon. Kiri/Primas oli niin sanottu kolmannen sukupolven tietojärjestelmä eli edeltäjänsä nähden järjestelmä oli graafisempi, standardinmukaisempi ja sisälsi kehittyneemmät relaatiotietokannat sekä tiedonhallintajärjestelmät. ATP Origo on taas neljännen sukupolven tietojärjestelmä ja on kehittynyt entisestään: järjestelmä on käyttäjäystävällisempi ja rajapinnat muihin sovelluksiin ja tietoliikenteeseen ovat toimivia. Lisäksi käyttöympäristöstandardiksi on muotoutunut Internet. Luvussa on myös muita pienempiä merkittäviä tapahtumia, joita ovat vuoden 2001 kuntaliitokset Anttolan ja Mikkelin maalaiskunnan kanssa sekä pääkirjaston melko mittava peruskorjaus, jolloin kirjaston tiloihin tuli suuria muutoksia.

Neljäs käännekohta sijoittui vuoteen 2003, jolloin allekirjoitettiin ensimmäinen yhteistoimintasopimus (seutuyhteistyösopimus), joita sitten tehtiinkin peräjälkeen viiden kunnan kanssa. Luvussa

kerrotaan välillä melko yksityiskohtaisestikin, miten seutuyhteistyötä lähdettiin kehittämään. Monet yhteistyöprojektit, kuten Tarinarallit ja Runokoulut ovat luvun pääosassa. Seutuyhteistyötä alettiin tehdä koko maassa, sen avulla voitiin säilyttää laissakin vaaditut kirjastopalvelut laadukaina pienimmissäkin kunnissa. Yhteistyötä tehtiin, ja tehdään vieläkin monella eri tavalla: aineistojen hankinnassa, kuljetuksissa tai verkkopalvelujen tuottamisessa. Nykyisin suurin osa kirjastoista kuuluu alueelliseen yhteistyöverkoston. Kirjastot toimivat joko kimpoissa tai seutuyhteistyössä. Seutuyhteistyökirjastoilla on kirjastokimppoja tiiviimpi yhteistyö, jopa yhteinen talous ja hallinto.

Vuosista 2003–2011 kertovan luvun kaksi viimeistä vuotta eli vuodet 2010–2011 eroavat hieman luvun aiemmasta aiheesta (seutuyhteistyö). Tähän lienee yhtenä suurena syynä kirjastotoimenjohtajan vaihtuminen. Seutuyhteistyö jatkui näinäkin vuosina, mutta kahden viimeisen vuoden aikana keskityttiin parantamaan palvelujen kehittämistä uusilla tavoilla, esimerkkinä palveluiden segmentointi ja foorumien käyttö kirjaston palvelujen kehittämiseen. Mikkelin kirjastolaitosta on näiden kahden vuoden aikana kehitetty selkeästi Opetus- ja kulttuuriministeriön linjauksien mukaisesti huomioiden Kirjastostrategia 2010 ja Kirjastopolitiikka 2015 –julkaisut. Lisäksi luvun loppupuolella on hieman tarkemmin kerrottu myös kahden lähikirjaston lakkauttamisesta sekä uuden lähikirjaston rakentamisesta.

Varsinaisen historiaosuuden jälkeen on vielä tutkittu kirjaston tärkeimpiä tunnuslukuja ja niiden kehitystä. Tunnusluvuista on otettu kirjaston käyttöastetta ja kokoelmia koskevia tietoja, joista voi nähdä lukuina samoja tapahtumia kuin mitä on aiemmin sanallisesti kerrottu. Tilastoista voidaan nähdä kirjastotoiminnan ”kultaiset vuosikymmenet”, jolloin kaikki toiminta kehittyi ja kirjastoilla riitti rahaa. 1990-luvun lama ja korvamerkityn rahan lakkauttaminen näkyvät selvästi luvuissa samoin kuin seutuyhteistyön alkaminen 2000-luvulla.

Aivan loppuksi on vielä luku, johon on koottu kirjaston tulevaisuuden näkymiä kirjastotoimenjohtajan Virpi Launosen haastattelun pohjalta. Mikkelin kirjastolaitos kehittyy selkeästi kirjastopolitiikka 2015 linjausten mukaisesti. Tulossa on muun muassa kirjastojärjestelmän vaihtamista, sähköisten aineistojen kehittämistä, lähikirjastojen profilointia sekä vahvaa yhteistyötä useiden eri tahojen kanssa. Lisäksi kirjastolaitoksella riittää pohtimista muun muassa siinä, miten saada kirjastolle uusia käyttäjiä ja vahvistaa ”paitsioissa” oleville käyttäjäkunnille suunnattuja palveluja. Kirjastotyö muuttuu suuresti tulevaisuudessa.

13 POHDINTA

Opinnäytetyöni kuvaa Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjaston historiaa vuosilta 1965–2011. Päätin aloittaa työni vuodesta 1965, sillä Kyösti Väänänen on kirjoittanut tutkielman Mikkelin kirjastolaitoksen historiasta sen alkuvaiheista vuodesta 1864 vuoteen 1964. En siis halunnut lähteä toistamaan jo kerran tehtyä tutkimusta, varsinkin, kun näkökulmani oli hyvin samanlainen kuin Väänäsellä.

Koska historian tutkimus oli minulle ennestään vieras aihe, en aluksi arvannut, kuinka tärkeää on hyvin selkeä rajaus. Työn edetessä pidemmälle, jouduin karsimaan paljon jo kirjoittamaani tekstiä, sillä huomasin kirjoittaneeni usein liian yksityiskohtaisesti. Työn laajuus alkoi kasvaa hälyttävästi ja välillä mietinkin, että olisin ehkä voinut tutkia aihetta enemmän vain jostain tietystä näkökulmasta, enkä yleisellä tasolla. Lukemistani metodioppaista oli minulle paljon hyötyä. Erityisesti apua monissa vaiheissa työtä antoi S. Aution ym. teos *Historioitsija arki ja tutkimuksen prosessi*. Kirjan neuvoista hyödyllisimmäksi havaitsin, että kirjoittaminen tulisi aloittaa samanaikaisesti lähteiden läpikäymisen kanssa. Vaikeinta minulle oli päättää miten ja minkälaisella tyylillä lähtisin historiaosuutta kirjoittamaan. Niinpä tottelin neuvoa, ja aloin vain kirjoittamaan. Pian huomasin, kirjoittaneeni monta sivua tekstiä, jota oli sitten huomattavasti helpompaa kirjoitella.

Kirjoitustyön edetessä alkoivat selkeästi nousta esiin ne tapahtumat ja ajanjaksot, jotka antoivat vastaukset tutkimusongelmiini. Tutkimusongelmani kysyivät, mitä vaiheita kirjastolla on ollut, ja mitkä ovat olleet sen merkittävimpiä käännekohtia. Kirjaston historiasta esiinnoituneista vaiheista oli välillä haastavaa pohtia, mitkä ovat maininnan arvoisia ja mitkä ovat liian yksityiskohtaista tietoa. Merkittävimpiä käännekohtia oli neljä.

Tutkimustyötä tehdessäni luin paljon erilaisia materiaaleja ja usein unohduin lukemaan ”hauskoja kertomuksia” kirjaston arjesta, jotka olivat itse työlle melko merkityksettömiä. Näin ollen käytin paljon aikaa materiaalien läpikäymiseen, mikä myös venytti opinnäytetyöni aikataulua. En kuitenkaan koe, että kaikki lukemani, jota ei itse opinnäytetyöhön tullut, olisi ollut turhaa. Opin paljon kirjaston kehityksestä ja monet kirjaston arjen ”kertomukset” antoivat minulle konkreettista tietoa muun muassa siitä, miten kirjastolakien ja –asetusten kohtia on toteutettu käytännössä.

Historiantutkimuksen menetelmän valinta ei ole aina helppoa ja useat harrastajat eivät edes käytä työssään viitekehystä, vaan näkevät historian tutkimuksen lähinnä kuvailevana kertomuksena. En

ole ennen tehnyt mitään tämänkaltaista tutkimusta, joten jouduin pohtimaan jonkin aikaa, millaisen menetelmän opinnäytetyöhöni valitsisin. Päätöksentekoa helpotti se, että koulutusohjemasamme oli jo tehty pari kirjastohistoriallista opinnäytetyötä. Lopulta valitsin menetelmikseni historiallis-kvalitatiivisen menetelmän ja kuvailevan tutkimuksen, sillä tunsin, että ne menetelmät auttavat parhaiten vastaamaan asettamiini tutkimusongelmiin. Historiallisen tutkimuksen täytyy aina perustua asiakirjoihin, sillä historiasta ei ole mahdollista tehdä esimerkiksi havainnointia. Pääasiallisena aineistonani olivat muun muassa pöytäkirjat, viranhaltijapäätökset ja toimintakertomukset. Kuvaileva tutkimus oli sopiva menetelmä opinnäytetyöhöni, sillä sen tarkoituksena on tutkia muun muassa historiallista kehitystä. Lisäksi olen opinnäytetyössäni käyttänyt kvantitatiivista menetelmää ja teemahaastattelua. Kvantitatiivisen menetelmän avulla tulkitsin kirjaston tärkeimpiä tunnuslukuja eli kirjaston käyttöastetta ja kokoelmia ja tekemästäni teemahaastattelusta sain tietoja Mikkelin kirjaston tulevaisuuden näkymistä.

Opinnäytetyöni aiheesta on mahdollisuus tehdä jatkotutkimuksia. Selkein jatkotutkimuksen kohde on jatkaa Mikkelin kirjastolaitoksen vaiheita eteenpäin. Tämä tietenkin edellyttää, että aikaa on kulunut, joten aihe ei tältä osin ole avoinna aivan lähiaikoina. Opinnäytetyötäni sekä Väänäsen kirjoittamaa tutkielmaa on mahdollista lähteä tutkimaan eri näkökulmista, jolloin voidaan koko 150 vuoden ajalta saada uutta tietoa. Jatkotutkimuksena voitaisiin tutkia myös, miten palvelut ovat kehittyneet, tai pohtia vielä enemmän, miksi ja miten kirjastolaitoksen käännekohdat ovat vaikuttaneet sen kehitykseen. Myös käyttäen haastatteluja päämateriaalina voi tutkia kirjastolaitoksen historiaa ”kirjastonhoitajan arki” –näkökulmasta. Kirjaston historiasta voisi saada myös mielenkiintoisen kvantitatiivisen tutkimuksen, sillä oma opinnäytetyöni esittää tilastotietoja yhdessä luvussa kertoen vain merkittävimpien tunnuslukujen kehityksestä. Mielestäni jatkotutkimuksia Mikkelin kaupunginkirjaston historiasta voidaan tehdä vielä monia, kun aihetta käsitellään eri näkökulmista ja käyttäen eri menetelmiä.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto. 2009a. Kirjastojen seutuyhteistyö. Hakupäivä 14.4.2012
<http://www.laanhallitus.fi/lh/ita/sivistys/home.nsf/pages/C2642CDB1909CC72C2256E54002F7FCF?opendocument>.

Aluehallintovirasto. 2009b. Lääninhallinnon historiaa. Hakupäivä 19.2.2012
<http://www.laanhallitus.fi/lh/etela/ylein/home.nsf>.

Autio, S., Katajala-Peltomaa, S. & Vuolanto, V. 2001. Ongelma, oivallus ja onnistumisen ilo. Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa & V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 145–155.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2009. Valtionavustukset yleisten kirjastojen erityistehtäviin ja toiminnan kehittämiseen. Hakupäivä 18.4.2012
<http://www.laanhallitus.fi/lh/etela/siv/home.nsf/pages/E4B09C5F779FA140C2256C6400407315?opendocument>.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2012. Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri. Hakupäivä 19.2.2012 <http://www.ely-keskus.fi/fi/Elinkeinottojoasaaminenjakulttuuri/Sivut/default.aspx>.

Groundstroem, M. 1977. Sosiaalinen kirjastotyö. Teoksessa I. Holmberg, H. M. Kauppi, V. Lehtväslaiho & E. Wirla (toim.) Kirjastonhoidon käsikirja. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 273–286.

Haavisto, T., Jokinen, M. & Ojala, M. 2009. Kirjastojärjestelmät nyt! Hakupäivä 14.4.2012
http://www.kirjastot.fi/File/7f804838-b565-4407-9f1f-49f596106e66/kirjastojarjestelmat_nyt.pdf.

Hallikainen, S. 2002. Johdanto. Teoksessa J. Saarti (toim.) Kirjastojärjestelmän hankkijan opas. Helsinki: BTJ, 10-15.

Heinisuo, R., Koskela, S. & Saine, R. 2004. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5.

Henriksson, K. & Kastari P-L. 2001. Kun politiikka muuttuu historiankirjoitukseksi — Lähihistorian haaste. Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa & V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 131–144.

Hietala, M. 2001. Mitä tutkia ja miten? Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa & V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 15–28.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Järn, S. 2004. Etelä-Savon aluetietokanta: yhteistyötä yli organisaatorajojen 2001–2003. Teoksessa J. Saarti (toim.) ELEF — Electronic Library of Eastern Finland. Itä-Suomen digitaalisten kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämishankkeiden toteutus ja tulokset vuosina 2000–2003. Kuopion yliopiston julkaisuja F. yliopistotiedot 36, 51–53.

Kaartinen, M. & Korhonen, A. 2005. Historian kirjoittamisesta. Turku: Kirja–Aurora.

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2009a. Opinnäytetyöpakki. Kuvaileva tutkimus. Hakupäivä 3.9.2011 <http://www.kajak.fi/?deptid=14573>.

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2009b. Opinnäytetyöpakki. Historiallinen tutkimus. Hakupäivä 3.9.2011 <http://www.kajak.fi/?deptid=14577>.

Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kanniainen, S. 2008. Lukijalle. Teoksessa S. Kanniainen (toim.) Tarinaralli: Hyppää Kyytiin! Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisu 39, 6–7.

Kaupunginhallitus. Pöytäkirjat 2006. Mikkeli.

Kaupunginhallitus. Pöytäkirjat 2008. Mikkeli.

Kekki, K. 2011. Ministeriön kansallisten kirjastolinjausten tavoitteet ja vaikutukset. Hakupäivä 18.4.2012

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/linjaukset_ja_hankkeet/Liitteet/Ministerixn_kansalliset_kirjastolinjaukset.pdf.

Kirjastoasetus 30.3.1962/268.

Kirjastolaki 21.3.1986/235.

Kirjastolaki 3.5.1961/235.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 1984–1985. Mikkeli.

Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 1988. Mikkeli.

Kirjastot.fi. 2012. Kirjastojärjestelmät. Hakupäivä 14.4.2012 <http://www.kirjastot.fi/fi-FI/kirjastot/kunnan-ja-kaupunginkirjastot/kirjastojarjestelmat.aspx>.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola, R. Valli (toim.) Ikkunoi-ta tutkimusmetodeihin II — näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

Kiviperä, M. 1989. Pieni on kaunista eli tervetuloa Kaituenmäen kirjastoon. Nuotta 16 (3), 6.

Kostiainen, A. 2001. Historian näkökulmat kohtaavat — liikkuvuuden historia tutkimus. Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa & V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 69–83.

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan pöytäkirjat 2007. Mikkeli.

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan pöytäkirjat 2008. Mikkeli.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan pöytäkirjat 2009. Mikkeli.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan pöytäkirjat 2010. Mikkeli.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan pöytäkirjat 2011. Mikkeli.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan pöytäkirjat 2012. Mikkeli.

Kunnat.net. 2012a. Kirjastojen yhteisjärjestelmät ja seutukirjastot. Hakupäivä 14.4.2012
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/kulti/kirjasto/kirjastoyhttyo/seutukirjasto/Sivut/default.aspx>.

Kunnat.net. 2012b. Kirjastopalveluiden arviointi. Hakupäivä 19.2.2012
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/kulti/kirjasto/kirjastoarviointi/Sivut/default.aspx#anchor-details>.

Kyöstiö, A. 2009. Kirjastoautotoiminnan historiaa: peräkärystä monitoimiautoihin. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 711–737.

Laatu, L. 1984. Tietotekniikka tulevaisuuden tosiasia. Teoksessa A. Prepula & R. Veikkanen (toim.) Kappale mikkeliläistä kirjastohistoriaa: kaupunginkirjasto 1964–1983, maakuntakirjasto 1974–1983. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto julkaisuja 8, 55–58.

Laki kirjastolain muuttamisesta 9.2.1990/134.

Launonen, V., kirjastotoimenjohtaja. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. 2012. Haastattelu 23.4.2012, kirjastotoimenjohtajan työhuone. Tekijän hallussa.

Launonen, V., Parviainen, L. & Tähtinen, N. Asiakaslähtöisen arvioinnin työkirja. Itä-Suomen kirjastojen arviointiverkosto –hanke 2009–2010. Hakupäivä 6.3.2012
http://www.mikkeli.fi/en/kirjasto/docs/asiakaslahtoisien_arvioinnin_tyokirja.pdf.

Lehväslaiho, V. 1977. Yleisten kirjastojen hallinto. Teoksessa I. Holmberg, H. M. Kauppi, V. Lehväslaiho & E. Wirla (toim.) Kirjastonhoidon käsikirja. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 66–108.

Länsi-Savo. 2009. Tarinaralli sai jatko-osan. Hakupäivä 14.2.2012 http://www.lansi-savo.fi/scripts/edoris/edoris.dll?tem=lsearchart&search_iddoc=8811757.

Länsi-Savo. 2011a. Kirjastoleirejä ipanoille Etelä-Savossa. Hakupäivä 5.3.2012 <http://www.lansi-savo.fi/Etusivu/11267987.html>.

Länsi-Savo. 2011b. Uusi lähikirjasto aukeaa Kalevankankaalle. Hakupäivä 5.3.2012 <http://www.lansi-savo.fi/Uutiset/11494689.html>.

Mantovaara, A. 2001. Mikkelin pitäjän ensimmäisestä kirjastosta osaksi maakuntakirjastoa: Kirjastolaitos Mikkelin maalaiskunnan alueella 1851–2001. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisuja 26.

Mikkeli: Kirjastot: 1: 1951–1994. Pienpainatekotelo. Mikkeli. (Ei julkaisijaa).

Mikkeli: Kirjastot: 2. Pienpainatekotelo. Mikkeli. (Ei julkaisijaa).

Mikkeli: Kirjastot: 3. Pienpainatekotelo. Mikkeli. (Ei julkaisijaa).

Mikkeli: Mikkelin maakuntakirjaston toimintakertomuksia: 1: 1954–1999. Mikkeli. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto.

Mikkeli: Mikkelin maakuntakirjaston toimintakertomuksia: 2: 2000–2009. Mikkeli: Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto.

Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. 2012a. Kirjastorinki — liikuntaestereille tarkoitettu palvelu. Kirjastorinki – Kotipalvelua liikuntaesteisille ja Mikkelin Setlementti ry:n yhteistyönä. Hakupäivä 2.2.2012 <http://kirjasto.mikkeli.fi/sivut/kirjastorinki-liikuntaesteisille-tarkoitettu-palvelu>.

Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. 2012b. Kirjavaa, nuorten kirjastofestari 3.2.2011. Hakupäivä 5.3.2012. <http://www.mikkeli.fi/fi/kirjasto/docs/kirjavaa.doc>.

Mikkelin kaupunginkirjaston – Etelä-Savon maakuntakirjaston valokuva-arkisto.

Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. 1999. Aarne Haapakosken seikkailuja. Hakupäivä 23.1.2012 <http://www.mikkeli.fi/en/kirjasto/outsider/index.htm>.

Mikkelin kaupunki. 2012a. Mikkelin karttapalvelu: opaskartta. Hakupäivä 19.2.2012 <http://kartta.mikkeli.fi/>.

Mikkelin kaupunki. 2012b. Seudullinen karttapalvelu: opaskartta. Hakupäivä 19.2.2012 <http://map3.centroid.fi/mikkelinseutu/map.php>.

Myyryläinen, H. 1998. Muistomerkkejä ja patsaita. Hakupäivä 13.10.2011 http://www.mikkeli.fi/fi/sisalto/03_mikkeli_tieto/02_historia/16_muita_historiallisia_tapahtumia/07_muistomerkkejä_ja_patsaita.

Mäkinen, I. 2009. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 384–453.

Määttänen, A. 2001. Kirjastoautotoimintaa 35 vuotta: Mikkelin maalaiskunnan kirjastoautopalvelut 1966–2001. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisuja 27.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012a. Kirjastojen rahoitus. Hakupäivä 29.1.2012 <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/rahoitus/?lang=fi>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012b. Kirjastot ja valtionhallinto. Hakupäivä 19.2.2012 <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/hallinto/?lang=fi>.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö. 2012. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Hakupäivä 12.3.2012 <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/>.

Opetusministeriö. 2006. Kirjaston kehittämisohjelma 2006–2010. Kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena. Opetusministeriön julkaisuja 2006:44.

Opetusministeriö. 2009. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32.

Orava, H. 1984. Kunnallinen kirjastohallinto. Teoksessa V. Blinkka, I. Holmberg & V. Lehväslaiho (toim.) Kirjastotyön perusteet. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 44–48.

Pääkirjaston muuttomuistio. 1976. Nuotta (3), s. 4–7. (Ei vuosikertaa)

Pöyhö, H. 1986. Kotipalvelutoiminta Mikkelissä. Sosiaaliset erikoiskirjastot. Harjoitustyö.

Pöyry, K. 1984. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 1964–1984. Teoksessa A. Prepula & R. Veikkanen (toim.) Kappale mikkeliäistä kirjastohistoriaa. Kaupunginkirjasto 1964–1983, maakuntakirjasto 1974–1983. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto julkaisuja 8, 7–40.

Rantanen, J. 1988. Vapaakuntakokeilu tähtää palvelujen parantamiseen. Teoksessa Vapaakuntakokeilu käynnistyy. Puheenvuoroja vapaakuntakokeilusta. Itsehallintoprojektin julkaisuja 1988:2, 2–5.

Saarti, J. 1999. Itä-Suomen tietohuollon kehittäminen Tavoite 1 –ohjelman avulla — itäsuomalainen tietohuolto, sen rakenne, toimijat ja ehdotukset sen kehittämiseksi. Itä-Suomen tietopalveluverkko –esiselvityshanke. Kuopio. (Ei julkaisijaa).

Saarti, J. 2002. Kirjastojärjestelmät ja niiden toiminnot. Teoksessa J. Saarti (toim.) Kirjastojärjestelmän hankkijan opas. Helsinki: BTJ, 16-42.

Saarti, J. 2004. Itätiedosta ELEFiin: itäsuomalaisten kirjastojen yhteishankkeen taustoja. Teoksessa J. Saarti (toim.) ELEF — Electronic Library of Eastern Finland: Itä-Suomen digitaalisten kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämishankkeiden toteutus ja tulokset vuosina 2000–2003. Kuopion yliopiston julkaisuja F. yliopistotiedot 36, 7–10.

Saarti, J. 2009. Seinätön kirjasto: Tieto- ja viestintäteknikkaa yleisissä kirjastoissa 1970–1990-luvuilla. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 738-755.

Savolainen, L. 2008. Lukijalle. Teoksessa L. Savolainen (toim.) Tarinaralli II — ja matka jatkuu! Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisuja 40, 7.

Sten, L. 1989. Sivukirjastosta lähikirjastoksi. Nuotta 16 (4), 13–14.

Sulin, H. 2011a. Avoin yliopisto: informaatiopolitiikka ja -lainsäädäntö 18.11.2011. Kansallisen kirjastopolitiikan lähivuosien painoalueet — yleiset kirjastot. Hakupäivä 18.4.2012
http://www.avoin.helsinki.fi/asp/datastore/download.asp?ds_id=28641&Kirjastopolitiikka+1812011+Hannu+Sulin%2Epdf.

Sulin, H. 2011b. Kirjastoverkosto. Lainsäädäntö. Rahoitus. Hallinto. Luentomoniste. Hakupäivä 18.4.2012
http://www.avoin.helsinki.fi/asp/datastore/download.asp?ds_id=28639&Kirjastoverkko%5Fhallinto+ja+lainsdnt+2011+%282%29+Hannu+Sulin%2Edoc.

Suomen kulttuurirahasto. 2007. Hankkeen esittely. Hakupäivä 15.2.2012
<http://www.skr.fi/default.asp?docId=12874>.

Suomi.fi. 2012. Aluehallinto. Hakupäivä 19.2.2012
http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/valtio_ja_kunnat/aluehallinto/index.html.

Sähköinen runopuu: opiskelijoiden runokokoelma. 2008. Hakupäivä 14.2.2012
http://www.mikkeli.fi/fi/kirjasto/docs/sahkoinen_runopuu.pdf.

Tarikka, U. 2002. Pitäjätuvalta lähikirjastoksi. Anttolan kunnan kirjastolaitos 1873–2000. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisu 30.

Tietohuollon kehittämisprojektin työryhmän loppuraportti 19.12.1996. 1996. Mikkeli. (Ei julkaisijaa)

Tiippana, P. 2009. Maakunnallinen yhteistyöselvitys 2009. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto, Pieksämäen kaupunginkirjasto, Savonlinnan kaupunginkirjasto. (Ei julkaisupaikkaa eikä julkaisijaa).

Tähtinen, N. 2010. Lukijalle. Teoksessa N. Tähtinen (toim.) Tarinaralli III. Matkalla tunteisiin. 2010. Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto julkaisu 41, 5.

Unesco. 2001. Unescon yleisten kirjastojen julistus. Hakupäivä 18.4.2012
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kansainvaeliset_asiat/kansainvaeliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/Liitteet/unescon_kirjastojulistukset.pdf.

Utriainen, L. 1994. Mikkeli otti KIRIN. Nuotta 21 (2), 7–8.

Utriainen, L. 2004a. Etelä-Savo. Teoksessa J. Saarti (toim.) ELEF — Electronic Library of Eastern Finland. Itä-Suomen digitaalisten kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämishankkeiden toteutus ja tulokset vuosina 2000–2003. Kuopion yliopiston julkaisuja F. yliopistotiedot 36, 46–50.

Valjakka, K. 2002. Valokynän vallankumous? Atk-pohjaisen lainauksenvallontajärjestelmän käyttöönotto Etelä-Savon maakuntakirjastossa. Jyväskylän yliopisto. Historian laitos. Proseminaarityö.

Vatanen, P. 2009. Kirjastoalan koulutuksen murroksia: kurssit, kirjeopistot ja korkeakoulut... Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 758–778.

Veikkanen, R. 1984. Maakuntakirjastotoimintaa 10 vuotta Mikkeliissä. Teoksessa A. Prepula & R. Veikkanen (toim.) Kappale mikkeliäistä kirjastohistoriaa. Kaupunginkirjasto 1964–1983, maakuntakirjasto 1974–1983. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto julkaisuja 8, 41–54.

Veikkanen, R. 1991. Mikkelin kaupungin alueen ammatillisten oppilaitosten ja Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjaston yhteistyö. Oppilaitosten kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämishanke. Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto julkaisuja 18.

Viikkoset. 2012. Viittomakielinen käyttöopas tuli tarpeeseen. Hakupäivä 2.2.2012
http://www.viikkoset.fi/Uutiset/viittomakielinen_k%C3%A4ytt%C3%B6opas_tuli_tarpeeseen_9458955.html.

Viranhaltijapäätökset 1989. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 1993–1994. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 1995. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 1997. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 1999. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 2000. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 2004. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 2005. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 2006. Mikkeli.

Viranhaltijapäätökset 2009. Mikkeli.

Wirla, E. 1977. Kirjastohenkilökunnan koulutus. Teoksessa I. Holmberg, H. M. Kauppi, V. Lehvälaiho & E. Wirla (toim.) Kirjastonhoidon käsikirja. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 61–65.

Väänänen, K. 1968. Mikkelin kaupunginkirjasto 1864–1964. Mikkeli: Mikkelin kaupungin kirjastolautakunta.

YLE Etelä-Savo. 2010. Tarinarallissa nautitaan kirjallisuudesta. Hakupäivä 14.2.2012
http://yle.fi/alueet/etela-savo/2010/01/tarinarallissa_nautitaan_kirjallisuudesta_1357386.html.

YLE Etelä-Savo. 2011. Mikkelin uusi kirjasto suunniteltiin nuorten ehdoilla. Hakupäivä 5.3.2012
http://yle.fi/alueet/etela-savo/2011/08/mikkelin_uusi_kirjasto_suunniteltiin_nuorten_ehdoilla_2809175.html.

TEKSTIVIITTEISSÄ ESIINTYVÄT LYHENTEET

LIITE 1

TK + vuosi	Mikkelin kaupunginkirjaston toimintakertomukset
Kltk. + vuosi	Kirjastolautakunnan pöytäkirjat
VHP + vuosi	Viranhaltijapäätökset
KH + vuosi	Kaupunginhallituksen pöytäkirjat
KVAltk. + vuosi	Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan pöytäkirjat
KNLltk. + vuosi	Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan pöytäkirjat

Mikkelin kaupunginkirjaston pienpainatekotelot:

MiK1 + pienpainatteen nimi	Mikkeli: Kirjastot: 1
MiK2 + pienpainatteen nimi	Mikkeli: Kirjastot: 2
MiK3 + pienpainatteen nimi	Mikkeli: Kirjastot: 3

MiKuvat	Mikkelin kaupunginkirjaston – Etelä-Savon maakuntakirjaston valokuva-arkisto
---------	--

KIRJASTONJOHTAJAT /

LIITE 2

KIRJASTOTOIMENJOHTAJAT 1950–2011

Adelheit Laro 1950–1974

Liisa Laatu (aik. Miettinen) 1975–1989

Raili Veikkanen 1990–1994

Leila Utriainen 1994–2008

Virpi Launonen 2009–

TK 1965–2009.

Kirjastolautakunnan jäsenet 1965

Lehtori Topi Nurmi puheenjohtaja 1965
Piirisihteeri Martti Åberg varapuheenjohtaja 1965
Toimittaja Maire Haapasalo 1965
Lehtori Jorma Ojapelto 1965
Varastopäällikkö Onni Pulkkinen 1965
Asessori Mauri Toiviainen 1965

Kirjastolautakunnan jäsenet 1965–1988

Kunnallislaki uudistuksen jälkeen (12.4.1965)

Piirisihteeri Martti Åberg puheenjohtaja 1965–, varapuheenjohtaja 1969
Toimittaja Maire Haapasalo kaupunginhallituksen edustaja 1965–1968, kaupunginhallituksen edustaja 1977–1980
Maisteri Tauno Väinölä varapuheenjohtaja 1965–1968
Piiripäällikkö Onni Pulkkinen 1965–, varapuheenjohtaja 1977–1980, 1981–1984
Kirjastonjohtaja Adelheit Laro sihteeri 1965–1974
Lehtori Jorma Ojapelto 1965–1966
Kirjailija Elina Puhakka 1965–1972
Johtajaopettaja, opettaja Ilmari Kaartinen 1966–, varapuheenjohtaja 1968, 1973–1977
Maisteri Irma Toivakka 1968–1968
Lehtori Kullervo Valtasaari puheenjohtaja 1969–, varapuheenjohtaja 1973–, 1977–, varapuheenjohtaja 1985–1988
Opettaja Reijo Raivola varapuheenjohtaja 1969–1972
Opettaja Rauno Tarkiainen 1969–, kaupunginhallituksen edustaja 1976–1976
Lehtori Aila Vuorio 1969–, varapuheenjohtaja 1972–1972
Pankinjohtaja Ilmari Vuorio kaupunginhallituksen edustaja 1969–1970
Konttoripäällikkö Elsikki Korhonen kaupunginhallituksen edustaja 1971–1975
Mainospäällikkö Esa Holmberg 1972–1973
Yliluutnantti evp. Hannes Kolehmainen puheenjohtaja 1973–1976
Toimittaja Kalle Fröjd 1973–1976

Vararehtori Pirkko Heikkinen 1973–, puheenjohtaja 1977–1980
Konekirjoittaja Raija Immonen 1977
Valtiotieteen tohtori Pertti Laulajainen 1977–1980
Katri Tarvainen 1977–1980
Toimittaja Pekka Myyryläinen 1978–, varapuheenjohtaja 1980–1984
Kielenkääntäjä Hillevi Vesterinen 1980–1988
Lehtori Kalevi Pöyry puheenjohtaja 1981–1984
Kirjastonhoitaja Elina Sorjonen 1981–1984
Piiritarkastaja Martti Kellokumpu 1981–1984
Hammaslääkäri Erik Toivanen kaupunginhallituksen edustaja 1981–1984
Erikoissairaanhoitaja Pentti Rytönen puheenjohtaja 1985–1988
Rehtori Erkki Huikuri 1985–1988
Erikoissairaanhoitaja Sinikka Hynninen 1985–1988
Opettaja Raine Lehtonen 1985–1988
Toimialasihteeri Tuula Vehviläinen 1985–1988
Talousneuvos Tauno Rehn kaupunginhallituksen edustaja 1985–1986
Kirjastonjohtaja Liisa Laatu sihteeri 1985–1988
Myyjä Eija Järvinen 1987–1988
Lastenhoitaja Helinä Otranen 1987–1988
Piirisihteeri Kari Luukkainen 1987–1988
Opettaja Leena Pohjola kaupunginhallituksen edustaja 1987–1988

Vuosina 1989–2000 Kirjastolaitos suoran kaupunginhallituksen alaisuudessa

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta 2001–2008

Sotilasmestari evp. Reijo Väisänen puheenjohtaja 2001–2004
Yhteisöpedagogi Sanna Airas varapuheenjohtaja 2001–, puheenjohtaja 2005–2008
Lehtori Pauliina Viitamies kaupunginhallituksen edustaja 2001–2004
Leikkaaja Leevi Tuunanen 2001–2004
Sairaanhoitaja Armi Pekkarinen 2001–2004
Vahtimestari/muusikko Jukka Pöntinen 2001–2004
Terveystieteen maisteri Sirpa Kauppi 2001–2003
Lehtori Terttu Kuhanen 2001–2004

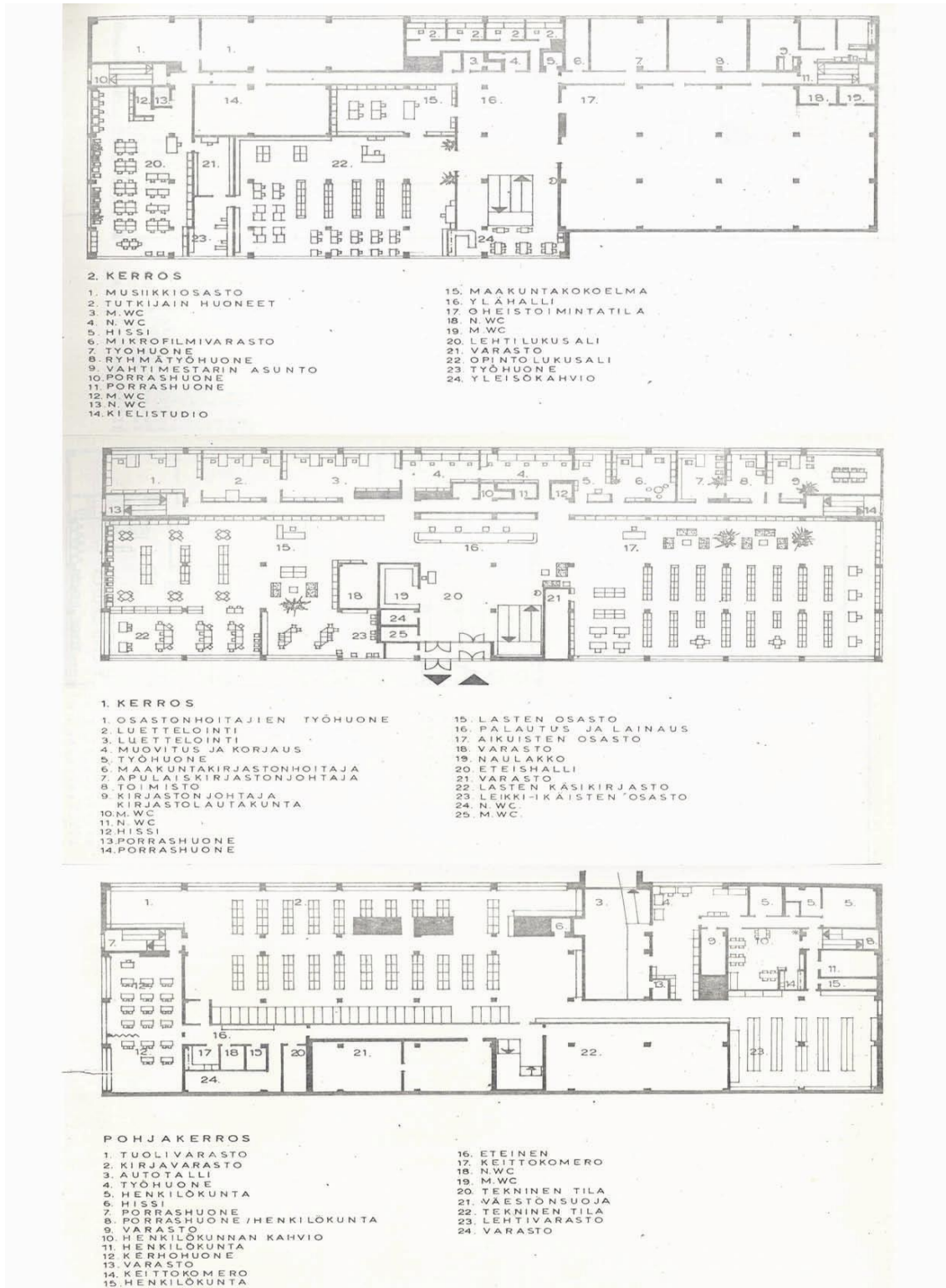
Myyntineuvoja Marja Mynttinen 2001–2004
Koneasentaja, yrittäjä Dimitri Hagert 2001–2004
Lastentarhaopettaja Nina Hynninen 2001–2004
Yrittäjä Harri Kukkola 2001–2004, varapuheenjohtaja 2006–2008
Järjestösihteeri Jyrki Selenius 2001–2002
Lehtori, FM Lasse Mertanen 2001–2004
Lehtori Anna Kunnas 2003–2004
Yhteiskuntatieteiden maisteri Timo Heimonen 2003–2004
Vanhempi konstaapeli Juha Vuori varapuheenjohtaja 2005–2006
Oikeustieteen lisensiaatti, asianajaja Matti Kunnas kaupunginhallituksen edustaja 2005–2008
Rakennusmestari Kari Liikanen 2005–2007
Rehtori Heikki Oksa 2005–2007
Päiväkodinjohtaja Pirkko Rahikainen 2005–2007
Maanviljelijä Seija Lyytikäinen 2005–2008
Opiskelija Tuomas Hynönen 2005–2006
Rikosylikonstaapeli Juhani Seppänen 2005–2008
Kauppias Lenita Toivakka 2005–2007
Tradenomi Katja Salivaara 2005–2008
Lähetyskasvatussihteeri Pertti Ruotsalainen 2005–2008
Yrittäjä Tero Puikkonen 2006–2008
Tytti Lifländer nuorisovaltuuston edustaja 2006
Emäntä, opiskelija Tarja Vahvaselkä Haukivuoren edustaja 2006–2008
Opiskelija Mirva Jämsä Haukivuoren edustaja 2006–2008
Majuri Pekka Vauhkonen 2007–2008
Elina Hölttä nuorisovaltuuston edustaja 2007–2008

Kulttuuri-, nuoriso ja liikuntalautakunta 2009–

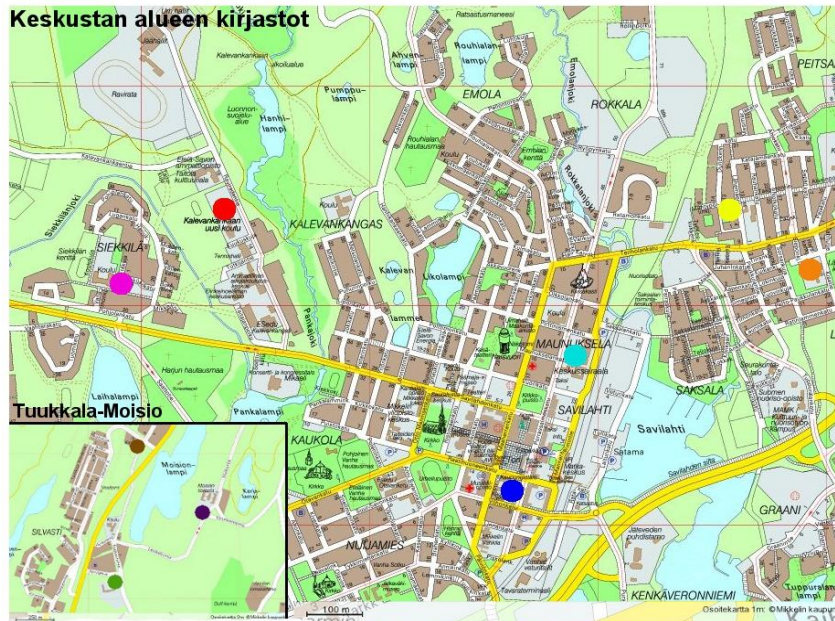
Humanististientieteiden kandidaatti, yrittäjä Vuokko Rehn puheenjohtaja 2009–2010
Luokanopettaja Susanna Savander varapuheenjohtaja 2009–
Vanhempi konstaapeli Juha Vuori kaupunginhallituksen edustaja 2009–
Joni Polishuk nuorisovaltuuston edustaja 2009–2010
Markkinointipäällikkö Tiivi Pukkila-Nupponen (ent. Pukkila, Ylijoki) 2009–
Eversti evp. Hannu Toivonen 2009–

Palomies-sairaankuljettaja Eero Aho 2009–
Opiskelija Satu Hasanen 2009–
Sähköteknikko Jari Sihvonen 2009–, puheenjohtaja 2010–
Toiminnanohjaaja Heikki Pyrhönen 2009
Ammattimies Arvo Haikonen 2009–
Sosionomi Sini Soljasalo 2009–
Toimittaja Timo Hirvonen 2009–
Mauri Heikkilä nuorisovaltuuston edustaja 2010
Eetu Viljakainen nuorisovaltuuston edustaja 2010–
Luokanopettaja, rehtori Jaana Strandman 2010–

TK 1965–1988; TK 2001–2009; KNLItk. 2010–2012.

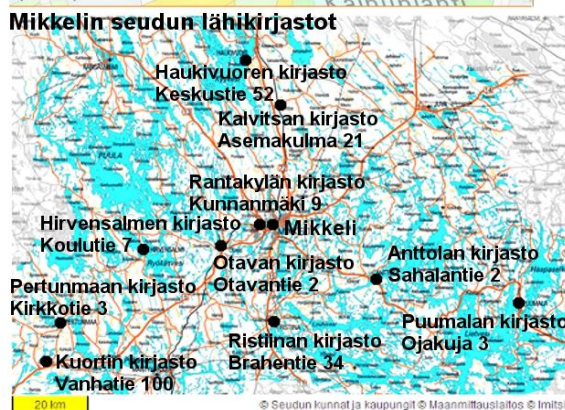
Mik3 Mikkelin kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto: pohjapiirustukset.

- Pääkirjasto Raatihuoneenkatu 6
- Keskussairaalan laitospöytäkirjasto Porrassalmenkatu 35-37
- ent. Lähemäen kirjasto Lähemäenkatu 4
- Lähemäen kirjasto Alakatu 11
- Siekkilän kirjasto Siekkilänkatu 8-10
- Moisio laitospöytäkirjasto Moisioentie 9
- Tuuskalan laitospöytäkirjasto Tuuskalan Kylätie 1
- Kaitumäen kirjasto Tuuskalantie 6
- Kalevankankaan kirjasto Raviradantie 16

- 1 Mikonkatu 11 Kirjasto Petter Friégrenin kirjasitomossa, teurastaja Heikki Kammosen talossa (1864-1870)
- 2 Mikonkatu ja Vuorikatu kulma Kirjasto Friégrenin lesken talossa (1871-1872)
- 3 Maaherrankatu ja Savilahdenkatu kulmaus (Laitisen kulma) Kirjasto kansakoulutalossa (1872-1889)
- 4 Savilahdenkatu 18 Kirjasto kansakoulutalossa (1889-1912)
- 5 Raatihuoneenkatu 8-10 Kirjasto kaupungintalossa (1912-1975)
- 5a Maaherrankatu 14 Yleinen lehtilukusali, lastenosasto ja nuorten opinto-osasto alkoholiliikkeen entisessä myymälähuoneistossa (1967-1976)
- 5b Raatihuoneenkatu 6 Maakuntakirjaston toimisto- ja vastaanottotilat tyhjiillään olleesta maatalouskeskuksesta huoneistosta (1975) Nykyinen kirjasto (1976)

- A Porrassalmenkatu 8 Tilaehdotus testamenttilahjoitusvuoneistosta 1965
- B Vilhonkatu 10 Tilaehdotus 1967
- C Porrassalmenkatu 20 Tilaehdotus KOP:n pankkihuoneistosta 1967 ja 1971
- D Raatihuoneenkatu 4 Tilaehdotus Mikkelin Liikemesten seuran ravintola-huoneistosta 1969 ja 1970
- E Raatihuoneenkatu 12 Tilaehdotus Oy Otto Kinnusen kellarista 1971

Väänänen 1968; TK 1965; TK 1967–1971; TK 1994–1995; TK 2009; Mikkelin kaupunki 2012a, hakupäivä 19.2.2012; Mikkelin kaupunki 2012b, hakupäivä 19.2.2012.